

האוצר

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

ויקהל פקודי-החודש

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רחל**

שמואלו

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

לפניך

קמחא וביסואי
ידך שילוב

מחולק
ל-600 משפחות
עד לביתם של המצרכים

בנשיאות ופיקוח
מו"ר הגאון הגדול
רבינו בנימו שמואל'ל שליט"א

הסל המלא למשפחה - 1000 ש"ח

מצות, יין ומוצרי יסוד - 520 ש"ח

סל פירות וירקות - 360 ש"ח

אפשר לפרוס לתשלומים התרומה מוכרת לזיכוי מס הכנסה לפי סעיף 46

חייגו עכשיו: 02-6249000

ברכת האילנות

הנכם מוזמנים

לברכת האילנות ברוב עם

יחד עם המקובלים ובראשם

כבוד מורנו ורבנו המקובל הצדיק

רבנו **בניהו שמואלי שליט"א**

ושאר רבני הישיבה ביום ראשון - ב' ניסן

פרטים נוספים להשתתפות במעמד

בטל': 02-624-9000

ברוכים הבאים

ספרי פסח עכשיו על המדף

הגדה
כונות

הגדה
שמע בני

הגדה
מוסר אביך

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 02-644-33-00

הלכות פרשת החודש

- א.** בשבת שלפני ראש חודש ניסן, מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע, ובשני פרשת "החודש הזה לכם ראש חדשים", ומפטירין ב"כה אמר ה' בראשון באחד לחודש" (יחזקאל מה, יח) ולעולם אין להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החודש א.
- ב.** אם ראש חודש ניסן חל בשבת, מוציאים שלשה ספרים בראשון קוראים ששה בפרשת השבוע, והשביעי משלים חובת היום בספר השני של ר"ח, ומתחיל "וביום השבת שני כבשים" ואומר קדיש, ואחר כך עולה המפטיר וקורא בספר השלישי בפרשת "החדש הזה לכם ראש חדשים" ואומר קדיש. ומנהג הספרדים לקרות אחר ההפטרה פסוק ראשון ואחרון של השמים כסאי וכו'.

הלכות חודש ניסן

- א.** שואלים בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, והיינו מיום פורים עצמו, לפי שהוא שלושים יום קודם החג ג.
- ב.** שבת מברכים דחודש ניסן חשובה וקדושה מאד כי יש בה את השורש והכח של כל החודש ומתברך כל אותו החודש מקדושת השבת, ולכן ידקדק בה מאד וישתדל ללמוד בה פנימיות התורה כי חודש ניסן הוא שורש ואב לכל חודשי השנה וכו'.

עיונים והארות

- א. מגילה (כט), רמב"ם (פ' יג מהלכות תפילה הלכה כ), טור** שו"ע (סי' תרפה סעי' ד). ורש"י בגמרא שם כתב וז"ל: ששם פרשת הפסח, ובש"ס ירושלמי גרסינן א"ר חמא בדין הוא שיקדים החודש לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו נשרפה הפרה ומפני מה הקדימוה שהיא שהרתן של ישראל. עכ"ל.
- ב. ב"ב החיים סופר (סי' תרפה אות כה), ומו"ר בחזון עובדיה** (הלכה ה).
- ג. גמ' בפסחים (ו).** ונפסק בשו"ע (סי' תכט סעי' א) שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ב) ומתחילין מיום הפורים עצמו.
- וב"ב מו"ר מופת הדור בחזו"ע (פסח הלכות חודש ניסן הלכה** א) וז"ל: שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, (מפורים ואילך). אולם אין זה חיוב גמור, ומותר לכל תלמיד חכם להמשיך בלימודו במקום שלבו חפץ, ואין דין זה אלא להחשב "שואל כענין", וכמו שאמרו בתוספתא (סנהדרין פרק ז). ומכל מקום המורים הוראות לרבים או הנותנים שיעורים ומרביצים תורה לקהל ה', צריכים ללמוד ולחזור על הלכות אלו להיות בקיאים בהלכות אלו להשיב לשואלם דבר ה' זו הלכה. ולהודיע לעם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, בדיני הגעלה ואפיית המצות וביעור חמץ וכו'. וכמו שכתבו האחרונים ז"ל שזהו העיקר מה שצריכים לדרוש לעם ה'. ולכל הדברות בימי החגים עצמם צריך ללמוד ולדרוש בהלכות פסח בפסח והלכות חג בחג, וכתקנת משה רבנו (מגילה לב). שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג,
- מד).** ודבר בעתו מה טוב.
- ועי' במרן החיד"א** בספרו לב דוד (פרק ל) שכתב, ומן הראוי לשים נגד עיניו מש"כ מו"ז החסד לאברהם זצ"ל שכל ל' יום קודם הפסח הקב"ה עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הטומאה מעט מעט, שיעור חלק אחד משלשים בכל לילה וכו', עד שבליל פסח כל פושעי ישראל יוצאין מכל היכלות הטומאה ואינן נכנסין בהם כלל, וכולם פטורים ובני חורין. וגזירת חכמתו יתברך להיות חירות נפשותם ל' יום מעט מעט, שלא ירגיש הסט"א כ"כ צער ולא יקטרג.
- ד. עבודת חודש ניסן**
- כתוב** "ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב, כד-כה) הנה "זאת" היא השכינה הקדושה, וכל עבודת החודש צריכה להיות לאקמא שכינתא מעפרא, כי המלכות השכינה נקראת זאת, וזה שאמר החודש הזה "לכם", אותיות מלך.
- ראש** חדשים וכו'. רא"ש ר"ת רצון אבינו שבשמים, שרצונו יתברך לאקמא שכינתא מעפרא, ולבנות בית לשכינה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, (שמות כה, ח) ושכנתי - פי' ושכינתי תהיה שם עמכם.
- וכמו** שדרש מו"ר המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל במסיבה שהיתה בבהכ"ס אוהבי ציון בהשתתפות פאר הדור והדרו מו"ר רבי עובדיה יוסף זצוק"ל בשנת התשכ"ד, ואמר כי בפסוק הזה גילה הקב"ה אהבה

עיונים והארות

התחתונות של הפרצופים הקדושים.

וכן בתחילה מתקנים בפנימיות בתפילה ואח"כ בחיצוניות בסדר ההגדה. כמ"ש "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה, שהמורא הגדול נובע מחמת שלא היו הכלים מוכנים לקבל את האור הגדול של הלילה הקדוש הזה. וכלשון המקובלים תיקון הגדלות לפני הקטנות. וזה שכתוב "ופסח השם על הפתח" כי הקב"ה דילג ופסח והעביר על מדותיו ולא הסתכל על הפשעים של עם ישראל ועל הריקנות שהיתה בהם.

וכידוע שכל האורות הגדולים הללו התגלו עוד לפני חג הפסח, כי יום זה של ליל הסדר הוא מוכן ומזומן מששת ימי בראשית, וכבר אבותינו הקדושים הרגישו בו, והאיר עליהם הארה גדולה של הלילה הקדוש הזה, כמ"ש על הפסוק "ויהי כי זקן יצחק וכו', ויקרא לעשו ויאמר צא השדה וצודה לי ציד וכו' ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי". שאמר שם התרגום יונתן בן עוזיאל שקרא לו יצחק ביום י"ד בניסן, ואמר לו בני הלילה הזאת העליונים משבחים לרבוננו של עולם, ואוצרי טללי ברכה נפתחים וכו'.

ועוד כאשר הגיע ליל יו"ט הראשון של חג הפסח אמר אדה"ר לבניו בליל זה עתידין בני היקרים הנבחרים עם ישראל להקריב קרבן פסח ולכן גם אתם תקריבו היום קרבן לה'.

וכן ראינו במדרש "ויבא הפליט" אמר ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא הפליט, ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם אבינו ע"ה יושב ועוסק במצוות עוגות, שהיה ערב פסח ועשה אברהם עוגות מצות.

וכן באותה הלילה רדף אחרי המלכים וכו'.

וכן בט"ו בניסן באו המלאכים לבשר על יצחק.

וכן בט"ו בניסן נולד יצחק.

וכן בט"ו בניסן נגזרה גזירת ברית בין הבתרים, וא"כ אנחנו רואים איזה אוצר של ברכה יש בימים הללו כי יש בו השראת אורות "שמבראשית".

וכתב החיד"א שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורות גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונשא.

והלילה הזה מאיר כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ היצר הרע מחפש עילה להכנס, והחכם עיניו בראשו מוציא מצ'א ומריבא, ומכניס אהבה. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכפורים.

שמור את חודש האביב

רבותינו אמרו שחודש זה הוא אב לכל החדשים, וזה שאמר האב"ב אב-י"ב אב לכל י"ב חדשי השנה. וידוע שכל יום משנים עשר ימים ראשונים של החודש, בו הצדיקים יודעים ורואים מה יהיה בכל החדשים כולם, למשל יום א' דר"ח מה יהיה בחודש ניסן, יום ב' חודש אייר וכו'.

ומסופר על החוזה מלובלין שבכל יום מחודש ניסן היה אומר מה יהיה בחודש הבא והיה בא אצלו הרה"ק מרופשיץ לשמוע מה אומר ובשנה שנפטר החוזה מלובלין אמר רק עד ה' ניסן שהוא כנגד חודש אב ואז אמר הרב

גדולה מאד מאד לעם ישראל, שבמקום שיעשה בית המקדש למעלה בעליונים, כפי הראוי לכבודו, מאהבתו הגדולה אלינו אמר, הדירה שלי, הבית שלי - אצלכם, שם אני דר, שם שכניתי, וכמו שאין לבוורא יתברך סוף, כך לאהבתו אותנו אין לה סוף, ששכינתי נמצאת עם ישראל בני אהובי, והוא המקום הטוב ביותר ע"כ.

א"כ בחודש הזה נגאלנו, וגם אנו עתידיים להגאל בעזרת האל, ובזמן שאנו עובדים את הקב"ה בכל לבנו, והמטרה שלנו לפדות את השכינה הקדושה, מיד תבוא הגאולה, והזמן המתאים לזה הוא החודש הזה, חודש ניסן, שבו נעשו נסים גדולים לעם ישראל.

ואם אנחנו רוצים באמת לבטל מאתנו את היצה"ר ולאקמא שכינתא מעפרא, צריכים להשתדל ולהרבות לעסוק בתורה הקדושה ובפרט בחודש זה, כי אין לנו דבר אחר חוץ מהתורה כדי לגרש היצה"ר ולקרב הגאולה ולאקמא שכינתא מעפרא. חושך לא מגרשים במקלות, חושך מגרשים רק באור התורה. וכל שעבוד מצרים ואח"כ גאולת מצרים היה אך ורק במטרה אחת - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הרכוש הרוחני - קבלת התורה הקדושה.

א"כ חג הפסח תכליתו הוא כדי שנוכה לתורה, וזה שאומר התנא במסכת אבות (פרק ג משנה יז), אם אין קמח אין תורה, פירוש-פס"ח גי' 148 כמספר קמ"ח, אם אין קמח אין תורה, אם אין עבודת הפסח, לא זוכים לתורה, לא היינו מקבלים וראויים לקבל את התורה, אבל עתה שיש פסח יש תורה.

וזהו שכתוב "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" (שמות יב, טז), וכתב בעל הטורים א"ך גי' חוב"ה, פי' חובה ביום הראשון להשבית את היצה"ר שנקרא "שאור" - מהגוף הנקרא "בתיכם" בית של הנשמה.

ואיך נוכל לעשות זאת, ע"י האור הגדול שאנחנו מדליקים באור לי"ד, אור לי"ד מבטל את השאור, פי' ש'אור ש' אור, ש' גימ' יצ"ר, איך הוא מתבטל ע"י ה-אור שהוא התורה הקדושה. כמ"ש "כי נר מצוה ותורה אור".

וכתב הרב "אבני נזר" ששעה אחת של לימוד בחודש ניסן הוא שוה כמו יום שלם בחודש אחר, א"כ צריך להקפיד מאד לנצל את הזמן עתה. וזה שאמרו חמץ בפסח במשהו, פי' חמץ הוא יצה"ר, ואיך הוא כובש את האדם בפסח בדברים בטלים וכו', ואפי' אם רק דבור קטן-משהו, כבר הוא סוחב את האדם לדברים חמורים יותר, וצריך לבטל היצה"ר שהוא חמץ ע"י פ"ה ס"ח, בדברי תורה, ואז יתבטל.

כל העבודה שלנו בחודש הזה היא לרומם את השכינה הקדושה, לפדות אותה מאחיזת החיצונים, ולאקמא מעפרא. ובפרט בימי הפסח הקדושים, שכידוע יש בהם גילוי אורות עצומים, ויורדים מוחין גדולים מאוד, בסוד "ותרבי ותגדלי ותבואי" וכו' "ואת ערום ועריה" שעם ישראל באו בעדי עדיים של אורות ומוחין גבוהים מאוד מאוד, וזכו להגיע בלילה הקדוש הזה לאור של יום ממש, אפילו שהיו ערום ועריה מן המצוות ומעשים טובים, כי הגאולה הייתה מחמת החסד הגדול שעשה עמנו ה"ת, והביא בתחילה את האורות העליונים-הקומות הגבוהות, ואח"כ בנה את הקומות

- ג. ישתדל מאד להתענות בערב ראש חודש ניסן ולומר סליחות ותחנונים וגם מי שאינו מקפיד בשאר ערבי ראש חודש, ישתדל בערב ר"ח זהוהו, וגם למקפידים שלא להתענות אחר המולד, מ"מ בערב ר"ח ניסן שרי לפי שר"ח ניסן עצמו, יום תענית הוא דבו ביום מתו נדב ואביהואו[ח].
- ד. מנהג ירושלים לעלות לקברי הקרובים בערב ראש חודש ניסן[ז].
- ה. צריך ליתן מעות חיטין לצורך העניים, ובזוה"ק החמיר מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים[ח]. ומי שאינו משמח לב העניים והאומללים אין זו שמחת החג אלא שמחת כריסו[ט]. ומעיקר הדין יכולין לכפות על זה[י].
- ו. אין נופלים על פניהם ואין אומרים וידוי ותחנונים בכל חודש ניסן[יא], היות וכל החודש הוא ימי שמחה לישראל, לפי שבאחד בניסן הוקם המשכן ושנים עשר נשיאים הקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח במשך שנים עשר יום, יום אחד לכל שבט ושבט וכל אחד היה עושה יום טוב ביומו, ולמחרת שהוא יום י"ג בניסן היה אסרו חג שלהם, ויום י"ד בניסן הוא ערב פסח, ולאחר מכן שבעת ימי הפסח, ויום כ"ב הוא אסרו חג של פסח, ובנין בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו יהיה ביום טוב של פסח וחנוכת בית המקדש שתהיה נמשכת שבעת ימים תקיים לאחר הפסח, מפני שאין מערבים שמחה בשמחה[יב].
- ז. מנהג טוב ויפה לקרות בכל יום החל מראש חודש ניסן פרשת הנשיאים של אותו יום, כי כל נשיא ונשיא היו לו סודות גדולים אשר המשיכו שפע הרוחניות כל אחד לשבטו, ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום, וביום י"ג בניסן קורין פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה[יג].

עיונים והארות

בתשובה, כי התענית הוא הכנה להכניע גופו לשוב וכו', עכ"ל. ועוד ראה לשונותיו הטהורים (בצפורן שמיר סי' יא אותיות קצו-רג): "אשריו מי שיוכל להתענות על חטאתיו ורבו סגולות התענית כי הסט"א אין בה כח לידבק במי ששרוי בתענית. על ידי התענית יבוא לידי ענוה, כי יכיר מה הוא האדם, דבמניעת מעט פת יתש כוחו. השרוי בתענית אינו בא לידי נסיון כי השי"ת רואה שהוא מנסה עצמו בתענית. נקרא גבור הכובש את יצרו וראוי שתשרה עליו שכנה. אין לו מקטרג ותפילתו נשמעת. אם חייב יסורין הוא מראה שמקבלם באהבה. יש מלאכים שאינן יכולים לעלות אלא בכח תעניות בנ"א. והוא סוד הקרבן, וחלבו ודמו החלו עולים לריח ניחוח, כמו שהאריכו בזוה"ק פ' שמות". ע"כ.

ו. שו"ע (סי' תקפ סעי' ב). ועי' רמ"א (סי' תקעג סעי' א) וכה"ח (ס"ק יד).

ז. נתיבי עם (או"ח רכד).

ח. שמות (פח): "וז"ל הזוה"ק ותא חזי, בכלהו שאר זמנין וחגיין, בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני, ואי איהו חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא. עלה כתיב: וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. רמ"א (סי' תכט סעי' א).

ט. רמב"ם (פ"ו מהלכות שבייתת יו"ט הי"ח).

י. עי' במ"ב (סי' תכט ס"ק ג') אול"צ (ח"ג פ"ה אות א בביאורים).

יא. כ"ב הטור. רוקח (סימן רמה). שו"ע (סי' תכט סעי' ב).

יב. כף החיים (שם ס"ק כא) בשם ספר מעשה רוקח על המשניות ריש מסכת פסחים. מיהו הב"י כתב כיון שיצא רובו בקדושה לכן אין להתענות בו כלל, וכ"כ במנהגים, ועיין חזון עובדיה (הלכות חודש ניסן הלכה ב).

יג. של"ה (דף ק"מ ע"ב), אורח חיים להרי"ח טוב (דף א'). כף החיים (שם ס"ק כב). ואמרו רבותינו כל הקורא פסוק בזמנו

מרופשיץ שזה סימן שייפטר החוזה מלובלין בחודש אב ומהו השתיקו אותו, אבל באמת באותה שנה נפטר החוזה מלובלין בט' באב.

בימים אלו יוצאים מן הטומאה ומיצה"ר, עד שמגיעים לערב פסח ואז שורפים את החמץ. וכמו שכתב רבינו אברהם אזולאי זצ"ל, כי שלשים יום קודם הפסח מתחילים לצאת מטומאת מצרים בכל יום עוד ועוד עד שבערב פסח כבר שורפים את החמץ ומבטלים את היצה"ר.

וצריך לבער את החמץ שהוא יצה"ר ולהגביר כח המצה. וההבדל ביניהם הוא שלש, כי מצ"ה עולה בגימ' 135 וחמץ עולה בגימ' 138, ולכן בודקים את החמץ בחורים ובסדקים, וצריך לעשות סדק באות ח' כדי שיהיה ה', ויהיה אותיות מצה - יצה"ט, ויזכה למחוק את שלשת המדות רעות שהם הקנאה השנאה והתאוה.

ה. מורנו הרי"ח הטוב בפתחה לספרו משמרת החודש (אות ו). וידוע מעלת החזרה בתשובה ואמירת סליחות ותחנונים בכל ערב ר"ח והוא כתב הפר"ח ז"ל (או"ח סי' תיז) בשם הרי"י בואינו ז"ל וז"ל: נהגו פה ירושלים תובב"א שביום ער"ח מאריכין בתפילות ובתחנונים על אורך גלותינו ואח"כ מתקבצים יחידי סגולה בבתי הכנסיות ובבתי מדרשות וקורין קודם חצות פרשת ויקרא כולה ופרשת צו את אהרן עד להקריב את קרבניהם במדבר סיני, וישעיהו וכו', ואח"כ לומדים מסכת אבות ומסכת מידות ומסכת תמיד וסימנך אמ"ת. ואחר חצות קורין כל ספר תהילים ובין ספר וספר מאריכין בתחנונים, ואח"כ לומדים ספר ראשית חכמה עד שיתקבצו הקהל להתפלל מנחה, עכ"ל. והובאו דבריו בכף החיים סופר (שם ס"ק יג).

גם מרן החיד"א זלה"ה כתב בספרו הקדוש מורה באצבע (סי' ו אות קעד) כמורה ובא לרבים, וזה לשונו, מי שיכול להתענות כל משמרת החדש הוא דבר גדול, ועיקר התענית הוא לפשפש ולחקור היטב הדק מה שחטא בכל החדש ולחזור

ח. טוב ליתן מראש חודש ניסן לאחר קריאת פרשת הנשיא, שלשה פרוטות לצדקה, בעד מנוחת אביו או

עיונים והארות

וסדרום על הסדר, בו ביום הקריבו ישראל תמידיים נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות, על אותו היום הוא אומר עורי צפון ובואי תימן וגו', "עורי צפון" זו עולה שנשחטת בצפון, "ובואי תימן" אלו שלמים שנשחטים בדרום, "הפיחי גני" זה אהל מועד, "יזלו בשמיו" זה קטרת הסמים, "יבא דודי לגנו" זה השכינה, "ויאכל פרי מגדיו" אלו הקרבנות, "באתי לגני אחותי כלה" זה יום שמיו, "אריתי מורי עם בשמי" זה לבנות הקטרת ולבנות המנחה, "אכלתי יערי עם דבשי" זה אברי העולה ואמורי קדשי קדשים, "שתיתי ייני עם חלבי" אלו הנסכים ואימורי קדשים קלים, "אכלו רעים" זה משה ואהרן, "שתו ושכרו דודים" זה כנסת ישראל. דבר אחר "אכלו רעים" אלו הנשיאים, א"ר שמעון בן יוסנה, למה קרא לנשיאים רעים, שמכיון שהיה אחד מהם מקריב קרבן וקרבתו מתקבל היה עושה יום טוב לאוהביו ולקרוביו. "שתו ושכרו דודים" אלו הנשיאים, למה קרי להו דודים, שהיו דודים אלו לאלו, לזה אמר להם אכלו רעים שתו ושכרו דודים.

ובשמד המשכן היו ישראל אומרים יבא דודי לגנו לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו ועמד המשכן מקופל עד ר"ח ניסן והיו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי תבוא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידיו, כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את המשכן שלח להם ע"י משה, מה אתם יראים כבר באתי לגני אחותי כלה, א"ר ישמעאל ב"ר יוסי באתי לגן אין כתיב כאן, אלא באתי לגני, לגנוני, למקום שהוא עיקרי מתחלה, לגן המיוחד שלי שהוא המקום שעם ישראל נמצאים שם.

והנה כיון שביום זה הוקם המשכן והשרה בו הקב"ה שכינתו, ובאו הנשיאים להקריב הקרבנות. ולמ"ד בניסן נברא העולם גם ביום זה הוא יום בריאת העולם, והמשכן הרי הוא עיקר העולם ונשמת העולם, ולכן ראוי מאד לקרוא בו גם את מעשה המשכן והקמתו, כי אמרו רבותינו שהלימוד בענין המקדש וצורתו ותכונותו מעלה עליו כאילו ממש בונים את המקדש, ככתוב בילקוט שמעוני (יחזקאל רמז שפב): אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית, בשעה שנגלה הקב"ה והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונותו ומוצאיו, אמר הקב"ה הגד את בית ישראל את הבית. א"ל יחזקאל מרי, וכי עכשיו הם בונים שאמרת, וישמרו את כל צורתו וגו' ועשו אותם, א"ל לאו, אע"פ שאינם עושים אותו עכשיו יהו קוראים בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים. שמואל אמר ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית, וכי יש צורת הבית, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בו.

ולכן מנהג טוב הוא שביום ר"ח ניסן יקרא בחשק גדול פרשת המשכן, ואח"כ ג"כ פרשת הנשיאים, וימשיך בפרשת הנשיאים בכל יום ויום, וביום י"ג ניסן יקרא מפרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה". ויש חסידים שנוהגים לקרות פסוקים אלו מתוך הספר תורה. וכתב מו"ר הגאון חיד"א שכאשר הנשיאים הקריבו את קרבנם בודאי שנמשך שפע גדול ואור גדול לכל עם ישראל וכן גם בקריאתנו בזמן הזה מתקיים בנו "ונשלמה פרים שפתינו" ועל ידי קריאתנו נמשך שפע וברכה לעם ישראל.

מביא טובה לעולם. ויש נוהגים לקרוא פסוקים אלו מתוך ספר תורה.

ענין מעלת קרבנות הנשיאים

מנהג חסידי ק"ק בית אל תכב"ץ שבימי חודש ניסן אומר השליח ציבור אחר תפילת שחרית פרשת הנשיאים דבר יום ביומו בקול רם (וכל הקהל עמו בלחש) ואח"כ התפילה של יהי רצון מעליית הנשמות (דברי שלום אות מ"ט).

על זה אמרו רבותינו במדרש (תנחומא ויקהל ב) שבזכות הנשיאים מתקיימים שמים וארץ, כמו שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ" בזכות מי מתקיימים השמים והארץ וכל תולדותם, בזכות אלה שמות בני ישראל, שהם י"ב נשיאים שהקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח.

ובזוה"ק תחילת פרשת נשא כתב במעלת קרבנות הנשיאים, וזה לשונו: "אמר ר' שמעון אלמלא לא אקריבו אלין תריסר נשיאין לא יכיל עלמא למיקם קמי תריסר נשיאי ישמעאל, דכתיב שנים עשר נשיאים לאומותם, מדאקריבו אלין דישראל נסיבו שולטנותא דכלהו. בגין כך נשיא אחד ליום. וכל מה דאקריבו כגוונא דלעילא אקריבו בגין דיתברכון כלהון".

והנה עתה שאנחנו בגלות, ע"י שאנו מקיימים ונשלמה פרים שפתינו, תועיל אמירת הקרבנות הללו לבטל ולהשמיד י"ב נשיאי ישמעאל בכח סגולת אמירת הקרבנות של נשיאי ישראל, לעקר ולשבר ולהכניע קליפתם בעליונים ובתחתונים, כמש"כ (ישעיהו כד. כא): "יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה", וכל הקמים עלינו הקב"ה ישמיד אותם ויעביר אותם מן העולם והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי ולקרב הגאולה.

והנה הלימוד הנ"ל מתחיל מיום א' ניסן, ויום זה ידוע בגודל מעלתו עד מאוד כמבואר בגמרא (שבת פז ע"ב) על הפסוק "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן", תנא אותו יום נטל עשר עטרות: א) ראשון למעשה בראשית. ב) ראשון לנשיאים. ג) ראשון לכהונה. ד) ראשון לעבודה. ה) ראשון לירידת האש. ו) ראשון לאכילת קדשים. ז) ראשון להשכנת שכינה. ח) ראשון לברך את ישראל. ט) ראשון לאיסור הבמות. י) ראשון לחדשים.

עוד יש דבר גדול שצריך להתעסק ביום זה והוא לימוד מעשה המשכן, כיון דביום זה הקים משה רבינו את המשכן, ואף שמלאכת המשכן נגמרה כבר בכ"ה כסלו, עמד המשכן מקופל עד ליום חנוכת המזבח בר"ח ניסן, ולא שרתה עליו שכינה אלא עד ר"ח ניסן [אף שהקימו משה קודם לכן בשבעת ימי המילואים], וכמבואר במדרש (רבה פרשת נשא יג ב), היה רבי יוסי אומר אימתי התחילו מלואים, בכ"ג באדר, ובא' בניסן שלמו ימי המלואים. וכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן, וכל בוקר ובוקר מקריב קרבנותיו עליו, ופירקו. בשמיני העמידו ולא פירקו, שנאמר "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית בא' לחדש הוקם המשכן", ואותו יום שמיני א' בשבת היה, וראש חדש של ניסן היה, בו ביום עמד אהרן ובניו ורחצו ידיהם ורגליהם מן הכיור, עבדו את עבודתם

- אמו או שאר קרוביו, ולומר הבקשה לעילוי הנשמות^[ד] ותחת יום שבת יפריש ביום ראשון, ובשנים עשר יום יהיה כחשבון 36 פרוטות כמנין פעמיים ח"י, וביום י"ג יפריש שלשה ויהיה כחשבון ט"ל כי ט"ל אורות טלית, ואם יוסיף ביום י"ד יהיו כחשבון מ"ב כנגד שם מ"ב של "אנא בכח" וכו' ויאחז המעות בידי ויקרא "אנא בכח" וכו', ואח"כ יאמר "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון" וכו' ומזמור "הללויה הללו את ה' מן השמים" ואחר כך יתן המעות לעניים^[טו].
- ט. אין גוזרים תענית ציבור בכל ימי חודש ניסן, אמנם תענית יחיד מותר להתענות, כגון ביום הפקודה של אביו או אמו, חוץ מיום ראש חודש ניסן ושבעת ימי חג הפסח ויום אסרו חג^[טז].
- י. מנהג הספרדים שלא לומר מזמור "יענך ה' ביום צרה" בתפילת שחרית בכל חודש ניסן וכן מזמור "תפלה לדוד הטה ה' אזנך ענני", שנאמר בו "ביום צרתי אקראך" משום שאין להזכיר יום צרה בכל חודש ניסן שהם ימי גאולה ושמחה לישראל^[יז]. ונוהגים שלא לומר צדקתך בתפילת מנחה של שבת בכל חודש ניסן^[יח].
- יא. ראש חודש ניסן שחל בשבת מוציאים שלשה ספרי תורה, ומנהג ק"ק בית אל לומר פסוקים מי לא יראך וכו' ואומרים קדיש לאחר ס"ת שני וכן לאחר השלישי, אמנם אם היה צורך להעלות עולים נוספים יותר מחובת היום צריכים לומר קדיש גם לאחר ספר תורה ראשון וא"כ סה"כ יש ג' קידישים^[יט].
- יב. מי שצריך לסייד את ביתו, ראוי לעשות כן קודם הפסח וכו'.
- יג. אע"פ שמין הדין אין איסור באכילת מצה אלא בערב פסח, מכל מקום יש נוהגים שלא לאוכלה מר"ח ניסן וכו', ויש נוהגים שלשים יום קודם הפסח וכו'.

הלכות ברכת האילנות

א. מברכים ברכת האילנות בחודש ניסן כדאיתא בגמרא וכו': היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים

עיונים והארות

- יד. והטעם משום שמצינו בזה"ק (פר' בלק דף קצו ע"ב) שיש שלש שורות של נשמות העומדות על חומת גן עדן ומצפצפות כצפרים ומשבחים להשי"ת ומתפללים על חי בני אדם שבעוה"ז, [ואמרו עוד בזה"ק (שמות דף טז ע"ב) שאם לא בקשת המתים ותפלתם עבור החיים, לא היו מתקיימים אפילו חצי יום], וכיון שבימי ניסן ותשרי כל ישראל עסוקים במצוות, על כן הם בשמחה. וזהו הזמן לבקש עליהם רחמים, כיון שלא זכו ליכנס לגן עדן, ורק בחודשים אלו הם עומדים על החומה, ע"ש.
- טו. הרי"ח (שם). מועד לכל חי (סי' א אות ה), כף החיים (שם ס"ק כג) וכתב שם שצדקה זו כנגד נר"ן שלהם. וזוהי להעלות אפי' לעומדים בגלגול בהמה או בעופות או בעשב השדה.
- טז. כתב מרן בשולחן הטהור (שם) ואין מתענים בו להזכיר בציבור, ע"כ. משמע שסובר בתענית יחיד שרי וכמ"ש בב"י. וברמ"א כתב שאין מתענים בו כלל (מג"א ס"ק ד), ועיין כף החיים (שם ס"ק כז). ודעת מו"ר מופת הדור (שם הלכה ד) דתענית יחיד מותר להתענות בחודש ניסן, חוץ מיום ר"ח ניסן, ושבעת ימי הפסח, וטוב להחמיר שלא להתענות גם ביום אסרו חג, שהוא למחרת הפסח. ובהגדה אורח חיים להרי"ח הטוב כתב שאם אין מנהג ידוע על זה לא יתענו על אב ואם בחודש ניסן.
- יז. עיין כף החיים (סי' קלא ס"ק לז). וכ"כ בבא"ח (ש"א פרשת כי תשא אות יז) שהמנהג פשוט שבכל יום שאין אומרים בו וידוי אין אומרים יענך ולא מזמור תפילה לדוד ושכן
- מנהג ק"ק חסידים בית אל, וסיים ולא ידענו טעם למזמור תפילה לדוד ואומרים שכך הוא קבלה מהראשונים ע"כ. ומסתבר שהטעם הוא משום שנאמר בו, ביום צרתי אקראך. יח. מרן השו"ע (שם).
- יט. מו"ר מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' כב) ובחזו"ע (שם הלכה ו) וז"ל: ראש חודש ניסן שחל בשבת, שמוציאים שלשה ספרי תורה, והיה צורך להעלות עולים נוספים על חובת היום, צריכים לומר קדיש גם אחר קריאת ספר תורה הראשון, כיון שהיו עולים נוספים ונשלמה חובת היום, ובסך הכל יאמרו שלשה קדישים.
- כ. והוא כדמיון מה שעשו בבית המקדש, שלבנוהו וסיידוהו אחת בשנה לפני הפסח. (עי' במשנה מידות פ"ד מ"ד, ובתורה לשמה סי' תקט)
- כא. רמ"א (סי' תעא סעי' ב) מ"ב (שם ס"ק יב)
- כב. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קנה) כתב שיש סמך למנהג הזה, שלפי מ"ד שאסור כל יום י"ד, היה שייך בעצם לאסור עוד משלשים יום קודם לרבנן וב' שבתות לרשב"ג, אך לא רצו חכמים להטריח כ"כ על הציבור, ולכן שייך שיחידים יחמירו על עצמם גם ל' יום קודם לרבנן וב' שבתות לרשב"ג, אך כיון שאינו מדינא החמירו רק ב' שבתות כרשב"ג, ויש גם יחידים שמחמירין גם בזה לנהוג איסור במצה כל ל' יום קודם כרבנן.
- כג. גמ' ברכות (דף מג:): אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן (מי שיוצא בימי ניסן) וחזי אילני דקא מלבלבי (ורואה

- פרחים, מברך: "ברוך אתה ה'... שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם", ופירוש הדברים שהקב"ה ברא בעולמו כל מה שנצרך. ולא חסר מאומה בעולם.
- ב.** מברכין בשמחה ובמתינות ובכוונת הלב. ואינו מברך אלא פעם אחת בשנה ולא יותר [כד]. וגם הנשים יברכו ברכת האילנות בחודש ניסן וכו'.
- ג.** זריזין מקדימים למצוות לברך בהקדם כל מה שאפשר, והטוב ביותר ביום ראש חודש ניסן. ועל כל פנים יכול לברך ברכת האילנות במשך כל החודש. אמנם אם עבר חודש ניסן ולא בירך, יברך בלי שם ומלכות וכו'.
- ד.** טוב לצאת מחוץ לעיר ולברך ברכת האילנות אמנם מי שהוא אנוס או שאין בו כח יכול לברך ברכת האילנות גם על האילנות שבתוך העיר. וכן טוב לשאול רשות מבעל האילנות גם אם רואה את האילנות מבחוץ מפני היזק ראייה וכו'.
- ה.** טוב שיצטרפו עשרה בכנסייה לשם שמים לצאת ולברך ברכת האילנות בכוונה גדולה, ויעשו כסדר זה: קודם שיתחילו לברך יטלו ידיהם ויאמרו "מזמור לדוד הבו לה' בני אלילים", ואחר כך "שיר המעלות בשב"ה ה' את שיבת ציון", "הללויה הללו את ה' מן השמים", ואח"כ לשם יהוד וכו' המודפס בס' לשון חכמים להרי"ח, ויהי נועם וכו', ואחד יברך הברכה בקול רם והשאר יאמרו עמו בלחש, ואחר הברכה יאמרו:

עיונים והארות

שכשם שהוא משתדל ומכוין לתקן נשמות אחרים, כך מן השמים ימציאו לו מי שיתקן נשמתו, ולכן לא יתעצל במצוה זו הקלה בעיני ההמון כי לא ידעו מה טיבה ולא ידעו ולא יבינו כי רבה. והנה רבינו הגרי"ח זיע"א (בדרוש לברכת האילנות) דקדק, שלשון הברכה "בריות טובות ואילנות טובות", ולכאורה בריות טובות מאן דכר שמייהו, אלא פירש דקאי על הנשמות שמתדבקין באילנות, שיברכו עליהם בני אדם ומתקנים אותם. ובזוה"ק פ' בלק הפליג על הנשמות המשוטטות, ע"ש. ועיין עוד מש"כ לקמן בזה.

כה. בן פסק מו"ר מופה"ד (שם) שנשים חייבות בברכת האילנות, וכן פסק מהרצ"פ פרנק בהר צבי או"ח, והוא על פי מה שכתב הטורי אבן (מגילה ב) שלא נקרא מצות עשה שהזמן גרמא אלא מצוה שאינה נוהגת בכל זמן מצד עצם המצוה, אבל ביכורים שמחנוכה ואילך אינו זמן הבאה מפני שאינם מצויים על פני השדה ואילו היו מצויים על פני השדה היו בני הבאת ביכורים, לא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא ע"ש, והכי נמי בנדון דידן, ודמי לברכת שהחיינו על פרי חדש שבאה מזמן לזמן.

כו. ברב"י (אות ב) דברכה זו על דרך האמת שייכת דוקא לימי חודש ניסן עכ"ל, וכ"כ בספר מועד לכל חי (סי' א אות ט), וכן במורה באצבע (אות קצח) דהמדקדקים נוהגים שיהא בניסן דוקא, ועיין כף החיים (שם), וחזו"ע (שם). וכן כתב מו"ר הרי"ח הטוב בלשון חכמים, וכן כתב השדי חמד במערכת ברכות (רס ע"ב) דספק ברכות להקל. ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (הלכות ברכת האילנות הלכה ז) דאף אם יצא ניסן רשאי לברך ברכת האילנות בחודש אייר ולא יאבד ברכה יקרה זו מידו. והביא דברי ספר האשכול שלאו דוקא בימי ניסן אלא בזמן שרואה הפרח פעם ראשון בשנה, ודברי הריטב"א ועוד פוסקים שכך נקטו להלכה, ולכן יש לסמוך על דבריהם.

כז. אורח חיים להרי"ח טוב, ועיין עוד בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' ט). ובענין היזק ראייה כן העיר לנו הגאון ר' מרדכי עבאדי שליט"א.

עצי פרי שמוציאים פלח) אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות (ליהנות) בהן בני אדם. ע"כ.

כד. הרמב"ם (פרק י' מהלכות ברכות), טוש"ע (סי' רכו סעי' א), חזון עובדיה (הלכות ברכת האילנות הלכה א).

ועיין עוד למו"ר (שם) שכתב שגם בלילה לאור החשמל מברך והוא פשוט וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב).

ודע כי ברכת האילנות היא ברכה יקרה וחביבה שמברכין אותה רק פעם אחת בשנה. והיא ברכת ההודאה ומדינא דגמרא (ברכות מג:). ומחנכין גם את הקטנים לברכה, כדי להרגילם להודות להשי"ת על חסדיו בחידוש האילנות ופריחתם הנותן לחם לכל בשר ומחייה פני תבל ברוב חסדיו.

ויתעצם מאד בכוונה ראויה בברכה זו, שיש בזה סודות נוראים, ובפרט כשיוצא חוץ לעיר, ועל ידו נתקנות הנשמות המגולגלות באותו הזמן בעצי השדה ובעשבים, ויבקש עליהם רחמים, והשי"ת ברוב חסדיו מזמין להם אדם כשר שיברך כראוי ויציל אותם שיבואו לידי תיקונם. ויש לאדם להתבונן שאפשר שהם מקרוביו, ונדח'ה קרו להו, ובנקל יכול להושיעם אם יברך בכוונה הראויה, ואיך יאטום ליבו ולא יחוס עליהם כשיש בכח ברכתו ועבודתו להצילם ולהביאם למנוחתם בשלום. ואם כך הוא עושה לברך בכוונה, ודאי שהנשמות יכירו לו טובה ע"ז ויעתירו בעדו שיוכל ביתר שאת לעבוד את השי"ת כראוי.

ומרן החיד"א במו"ב (סי' ז), ועי' בית הבחירה (אות ד) וז"ל: ישתדל האדם למהר לקיים מצוה זו בימי ניסן ביתר שאת ולברך ברכה זו בכוונה עצומה לתקן הנשמות המגולגלות בעצי השדה שיזכו לעלות בהר ה' ומצאן מנוחה ויעלה בדתו שאפשר יש בהם נשמות קרוביו המיחלים לחסדו שיתקנם בברכתו ותפילתו, וליבו יחיל בקרבו להתעורר לשוב בתשובה שלימה, כדי שלא יגרמו לו עונותיו להתגלגל נשמתו בדצ"ח, ואם באולי יתחייב להתגלגל ח"ו, מדה כנגד מדה לא בטלה,

הבקשה מלשון חכמים, וגם יאמרו הבקשה של עילוי נשמות, פתח אליהו הנביא ז"ל, ושיר המעלות שמחתי וכו' וקדיש על ישראל, ויפרישו צדקה לעילוי נשמות ישראל וכו'.

ו. אין לברך ברכת האילנות אלא על אילנות של מאכל, וצריך שיהיו שני אילנות ואפילו שהם מין אחד, ויש מדקדקים שיהיו שני מינים ותבא עליהם ברכה. והמברך על מיני אילנות הרבה הרי זה משובח וכו'.

עיונים והארות

עומדים בו, אלא סדנא דארעא חד הוא, ויעזור לכל הנשמות שבעצים שבכל מקום ומקום, כי היציאה מחוץ לעיר וכל הקהל וכו' עושה רושם גדול בעולמות העליונים, ומתבררים בירורים ועולות הנשמות, ויש להם גאולה גדולה לנשמתם שעולות לנוח במקום המתוקן להם.

והנה הגאון המקובל מו"ר ח"ר יהודה פתיא בספרו "מנחת יהודה" (פרשת עקב עמוד ק') הביא את דברי האר"י ז"ל בשער הגלגולים שם, והאריך לדחות את דברי מו"ר הגאון הרי"ח הטוב שע"י ברכת האילנות יכולים לתקן נשמות המגולגלים ולהעלותם ממדרגה למדרגה, וסובר שלא כן הדברים לפי רבינו האר"י ז"ל אלא בירורי הנשמות לא יעשו אלא ע"י אכילה, והאריך שם להביא דברי רבינו האר"י בפרשת עקב בשער המצוות בכוונות האכילה, וסיכם שם וז"ל: באופן כי המתבאר מדברי רבינו האר"י כי בין ניצוצי הקדושה המעורבים במאכל שנפלו ע"י חטא אדה"ר בין מה שהיו מעורבים מתחילת בריאתם, בין ענין תיקון נשמות המגולגלות בהם "אינם נתקנים רק ע"י אכילה ממש".

ואפי' ישב אדם כל היום וכל הלילה בפרדס או בגינה אשר נמצאות שם נשמות מגולגלות ויעסוק כל היום וכל הלילה בתורה ובתפילה ובמצוות, אינו מועיל לתקן את הנשמות אשר בצומח ובדומם שנמצאות שם, ושגו בזה מקצת מן הלומדים האומרים שצריך האדם לצאת בחודש ניסן לברך על האילנות המוציאים פרח כדי שע"י יתוקנו הנשמות המגולגלות אשר שם, ובמחילה מכבודם שגגו בזה כי אינם נתקנים כי אם ע"י האכילה והברכה אשר עליה, ועוד מה ענין בפרח, הרי אפי' בעלים עצמם יש נשמות מגולגלים כמבואר בשער הליקוטים בירמיה על פסוק "אסוף אסיפם" יעו"ש. ועוד למה לא נברך גם על הצמחים, ועיין עליו עוד שהאריך בדברים רבים.

ואפשר לומר כי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שהבירור הוא ע"י אכילה ואז מעלים הנשמות וכו' ומבררים ניצוצי הקדושה עם הכוונות הנוראות שסידר, אמת הדברים כאשר כבר אנחנו הורדנו הפירות מן העצים וקצרנו החטים מן השדות וכו' ואח"כ נטפל בהם ונכין אותם לאכילה הבירור שלהם הוא ע"י הברכה והאכילה שעליהם, ובדרך כלל כן הדברים, אמנם כאשר אנחנו הולכים לשדות והעצים בפריחתם שאז זמן הפריחה, וכן בחודש ניסן שהוא התחלת זמן, בודאי שאפשר לתקן את אותם הנשמות על הברכה שתיקנו רבותינו ולא צריך שם אכילה, וכי למה תיקנו את אותה הברכה אם לא בשביל לתקן הנשמות וניצוצי הקדושה אשר שם. ועוד שהרי הרב כתב בשער הגלגולים שזמן העליה מן הצומח הוא מחודש ניסן אין זה בסתם כי גם בעולמות העליונים יש עתה פריחה, וכאשר כאן למטה אנחנו יוצאים לשדות בחודש ניסן בפריחה ע"י מבררים הרפ"ח ניצוצים ומעלים אותם.

כה. מורה באצבע (אות קצט) כתב וז"ל, מאוד יתעצם בכוונתו בברכה זו שהיא לתיקון הנשמות שהם הנשמות המגולגלים בעצי השדה ועשבים בזמן הזה ויבקש עליהם רחמים עכ"ל. וקודם שיתן הצדקה יאמר לשם יחוד והכוונה של הצדקה כמו שנכתוב בספרנו (הגדה של פסח), ועיין כף החיים (סי' רכו ס"ק ח), לשון חכמים (ח"א סי' מב).

נט. אורח חיים להרי"ח טוב (דף ז), וכמשמעות הגמרא ברכות (דף מ"ג): "וחזי אילני דקא מלבלבי" ומיעוט רבים שניים. מיהו לכתחילה טוב לחזור על מקום שיש בו ריבוי אילנות ועשבים ולברך שם כדי להעלות ע"י ברכתו ניצוצי הקדושה מכל מה שיש שם. וכ"כ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה ג). אולם הדר תבר לגזיזיה בחזו"ע ט"ו בשבט (דיני ברכת האילנות במקורות להלכה ב) העלה שאם אינו מוצא אלא אילן אחד יכול לברך עליו בשם ומלכות.

וראה מה שכתב מו"ר הרי"ח הטוב בהגדה של פסח "אורח חיים" וז"ל: ולכן ברכת האילנות היא בחודש ניסן דוקא כדי לסייע בבירורים של הצומח המתחיל בחודש זה, שעל ידי הברכה הזאת וסודה יצליחו המברכים להעלות את נשמות המגולגלים בצומח שתי מדרגות בפעם אחת, דהיינו שיעלו מן הצומח אל האדם בלתי שיצטרכו להתגלגל בבעל חי, ועל ידי התורה שילמדו בעת הברכה יזכו להעלותם עוד למעלה להתקן, ולכן חסידים ואנשי מעשה משתדלים לברך ברכה זו בצירוף עשרה, כדי שאחר הברכה יאמרו פסוקי תורה ויאמרו קדיש והכל כדי להיות להם לימוד התורה והקדיש עזר אל בירור ועליית הנשמות אשר בצומח, עכ"ל.

והוא כמו שכתב רבינו האר"י ז"ל (בשער הגלגולים הקדמה כ"ב דף כ"ב) שזמן עלייתם מן הצומח אל החי הוא בארבעת החדשים הראשונים ניסן אייר סיון תמוז עיי"ש, אם כן כל ד' חדשים של ניסן אייר סיון תמוז ראויים הם לעליית הנשמות מן הצומח לבעל חי ולא רק בניסן. אלא כנראה שיש חילוק בין בירורי הרפ"ח ניצוצות לעליה של הנשמות, כי עיקר בירורי רפ"ח ניצוצים מן הצומח הוא רק בתחילת פריחתם בפריחה שהיא אותיות רפ"ח, אבל אחר חודש ניסן שנגמר זמן הפריחה אז יש רק עליית נשמות אבל לא בירור רפ"ח, ואז בזמן זה שיש בירור רפ"ח, יכולות הנשמות לעלות ולדלג ב' מדרגות יחד מן הצומח אל המדבר, אבל לא כן בשאר החדשים שיש להם רק עליה רגילה מן הצומח למדרגת החי. והטעם כי בחודש ניסן שבו חג הפסח שפירושו-דילוג שהקב"ה פסח ודילג והעלה אותנו והאיר לנו אור גדול של מדרגות גדולות מאד בפעם אחת שלא כדרך הטבע, כן גם ברכת האילנות ברוב עם פועלת ומעלה הניצוצות הקדושות בפעם אחת מצומח למדבר, וזה נעשה על ידי שנתאסף יחד ברוב עם הדרת מלך, ונקרא המזמורים המסוגלים לזה לפני הברכה ואחר הברכה ונתנת צדקה, וכן אמירת הקדיש כל זה יחד יעזור לנשמות המגולגלות בצומח. ואפשר שיעזור לא רק במקום שאנחנו

- ז. אילן המורכב באיסור אין לברך עליו, הואיל וקיומו נגד רצון הבורא יתברך ולעקירה עומד, אמנם אילן של ערלה מותר לברך עליו הואיל ולא נעשה באיסור ולו.
- ח. אין לברך לכתחילה ברכת האילנות בשבת ויום טוב, ואם יש חשש שיפסיד הברכה מותר לברך בשבת ויום טוב ולא.
- ט. אין לברך ברכת האילנות אלא על אילנות שרואה אותם עם פרחיהם, ואם לא בירך עד שגדלו הפירות אינו יכול לברך ולבו. ומכל מקום אילן שהתחיל לגדול בו חלק מפירותיו אם יש עדיין פרחים ונצנים מברך עליו ברכת האילנות.
- י. סומא לא יברך ברכת האילנות, שברכה זו תלויה בראיה והוא אינו רואה, וטוב שישמע מאדם אחר ויצא "ח לכל הדעות" ולא.
- יא. הרואה את האילנות מחלון הרכב, רשאי לברך, ואין הזכוכית נחשבת להפסק ולדו.
- יב. אין לברך ברכת האילנות על ענף שנעקר מן האילן, אף על פי שיש כעליו פרחים, שהרי אין עתידים לצאת פירות מאותם פרחים ולהו.
- יג. אין לברך ברכת האילנות על מיני ירקות וזרעים, אע"פ שהם מוציאים פרחים קודם שמוציאים פירות ולדו.
- יד. אילנות הגדלים בעציץ נקוב וגם בשאינו נקוב והם מבלבלים ומוציאים פירות כשאר אילנות אפשר לברך עליהם ברכת האילנות מכיון שלענין ברכת הנהנין אם הם פירות העץ מברכים עליהם בורא פרי העץ, וכן שהחיינו הוא הדין שמברכים עליהם ברכת האילנות, אבל אילנות הגדלים על מים אע"פ שמוציאים פירות כיון שלענין ברכת הנהנין מברכים עליהם שהכל אין לברך עליהם ברכת האילנות ולדו.

עיונים והארות

על הבריאה, אין ראוי לברך ברכת האילנות על אילנות המורכבים, דדמי לברכת שהחיינו.

לא. עיין בכף החיים (ס"ק ז) שכתב בשם מועד לכל חי שאין לברך בשבת שמא יקח בידו הפרחים להריח בהם או שמא יתלוש, ועוד כתב (בסי' א אות ו) שיש בו עליו גדול לנשמות שנתגלגלו בדומם וצומח, והוא מהזוה"ק (ח"ג דף קצו). ואע"פ שהרח"פ חזר בו בספרו לב חיים והעלה להתיר, מכיון שלפי המקובלים אין לברך וכן נהגו, לכן לא יברך בשבת וכן פסק הרי"ח טוב בספרו פרוש על ההגדה אורח חיים (דף ז). וכן העלה בספר ידי חיים להרי"ח הטוב (עמוד ז) שאפילו שהבירור בשבת הוא אוכל מתוך אוכל, ע"י ברכה זו נעשה בירור אוכל מתוך פסולת ולכן אין מקומה בשבת ויו"ט, וכן פסק בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ח עמוד קפו) וכן פסק מו"ר האור לציון (ח"ג פ"א תשובה ה). אמנם מו"ר מופה"ד (שם הלכה ה) כתב שיכול לברך בשבת גם לפי סודן של דברים, ורק לכתחילה מהיות טוב יש לברך בימות החול כשיודע שלא יפסיד הברכה, ועיין שם וירוח לך.

לב. אורח חיים להרי"ח, חזו"ע (שם הלכה ו)

לג. חזו"ע (שם הלכה ט).

לד. כ"פ מו"ר האור לציון (ח"ג פ"ו תשובה א).

לה. שו"ת מאור החיים (ח"א סי' ד). שו"ת להורות נתן (ח"ה סי' יא). הלכה ברורה (סי' רכו הלכה יא)

לו. ערוך השולחן (סי' רכו סעי' א). הלכה ברורה (שם הלכה יב).

לז. פסקי תשובות (סי' רכו ס"ק ה). הלכה ברורה (שם הלכה יג).

ועוד ששמענו כבר מעשים, שע"י לימוד תורה שלומדים באיזה מקום שיש שם נשמות מגולגלות בדומם כגון באבנים, מתקנים את אותם הנשמות שנמצאות שם, וממש באותו מקום לאחר אותו תיקון התמוטט אותו הבית והאבנים נפלו ונהרס אותו מקום. וכמו שהביא המעשה רבינו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי.

ובן המעשה שספר מו"ר פוסק דורינו כבוד רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל שהיה בחלב עם אותו גוי בעל קרקע שהיתה לו גינה יפה והיו החכמים נכנסים שם לברך, ובשנה אחרת לא נתן להם רשות כי אמר איך שיצאתם התחילו האילנות להתייבש, והיה להם הפסדים מרובים וכו', ועוד מעשיות לרוב שפועלת הפעולה הזאת לברר הבירורים גם בלא אכילה.

ועוד יש ליישב בס"ד שאה"נ אחר גמר ברכת האילנות יביאו פירות ומיני מגדים ויברכו עליהם ויכוונו לתקן כל הניצוצות הנמצאים במאכלים וכמו שהיה נוהג מו"ר הרב יהודה צדקה ע"ה ראש ישיבת פורת יוסף שהיינו הולכים ומברכים ברכת האילנות באיזה מושב ואח"כ בעה"ב היו מביאים פירות ומיני מגדים ומברכים עליהם וא"כ ממ"נ נעשה התיקון הן ע"י ברכת האילנות והן ע"י האכילה והברכות עליה.

ותהלות לאל עליון גם אנחנו בישראל ביום ר"ח ניסן יוצאים לאחר הלימוד בבוקר כל הקהל ברוב עם ויוצאים מחוץ לעיר ועושים ברכת האילנות בחשק והתפילות ובאים קהל גדול מאד ואח"כ הולכים לאיזה אולם קרוב למקום הברכה ועושים סעודה גדולה ברוב פאר ועושים סיום מסכת וכן עושים בסעודה מגבית לקמחא דפסחא לע"נ הנשמות והולכים לבית בשמחה. והיע"א.

ל. רב פעלים (אורח ח"ב סי' לו), חזון עובדיה (שם הלכה ד). והטעם הוא כיון שברכת האילנות היא ברכת השבח והודאה

מאמרי הזוה"ק

פרשת החודש

ח"ב ל"ט ע"ב

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לָא אֲצַטְרִיךְ אֲוֵרֵייתָא לְמַכְתָּב אֱלָא מֵהַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רַאשׁ חֲדָשִׁים [א] לא היתה צריכה התורה להתחיל ולכתוב מבראשית אלא מהמצוה הראשונה שהיא מצות קידוש החודש. **מַאי טַעמָא** מה הטעם. **מִשּׁוּם דְּיִשְׁרוּתָא דְּסִיְהָרָא הָוִי** מפני שהתחלת התחדשות הלבנה היתה ביציאת מצרים היא התחלת תיקון השכינה, כי ע"י החטא של אדה"ר, נפגמה נשמתו ונפגמו כל הנשמות שהיו כלולות בו, וזמן תיקונן היה בדור המבול ובדור הפלגה ובדור סדום וסימנם אמס"ה ר"ת אנוש מבול סדום הפלגה, עד שבדור מצרים התחילה להראות בחינת הזהב שבהם, ואז ביציאת מצרים נתקנו אלו הנשמות והיו ראויות לקבלת התורה והיה העולם מתוקן והשכינה ראויה ליחוד. **וְעַל דָּא, אֲוֵרֵייתָא הָוִה אֲצַטְרִיךְ לְמַכְתָּב מֵהָכָא דְּהָא בְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְקַשֵּׁר מְלָה** ועל זה התורה הייתה צריכה להתחיל ולהכתב מכאן כלומר מהחודש הזה, שהרי מצוה זו של קידוש החודש בקב"ה שהוא ז"א נקשרת המלכות שנקראת [ב] ובדבר זה המלכות נתקנת ומזומנת לזווג.

וְלֹא קִשְׁיָא דְּלֹא בְּתִיב זֹאת הַחֲדָשׁ הַזֶּה ולא קשה מה שלא כתוב שהיא המלכות, כלומר שמורה על המלכות שעתה מתחדשת ונתקנת ומזומנת ליחוד, בכל זאת כתוב "הזה", **דְּהָא זֶה וְזֹאת בְּחַד מְתַקְשְׁרִין** שהרי זה שהוא ז"א וזאת שהיא המלכות כאחד מתקשרים בסוד היחוד. **וּבְאַתְרַ דְּאִית בֵּיהּ דְּכַר וְנוֹקְבָא בְּחַדָּא** ובמקום שיש בו יחוד וקשר של זכר ונקבה כאחד, **לִית שְׁבַחָא אֱלָא לְדַכּוּרָא** אין השבח ראוי להינתן אלא לזכר, ולכן כתוב החודש הזה שהוא ז"א להורות שעיקר התיקון הוא ע"י ז"א שהוא הזכר. **וְעַל דָּא** ועל זה כתוב **רַאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה** כי ז"א נקרא ראשון שיחודו

עיונים והארות

ומתחדשים התחדשות נפלאה, כי מקבלים עתה את התורה הקדושה, כן אחרי גלות בבל תתחדשו בחידוש נפלא היא תורה שבע"פ תלמוד בבלי וירושלמי. ואחרי גלות יון התגלו סתרי תורה. ובגלות הזאת האחרונה ג"כ עם ישראל יתחדש בחודש ניסן, כמש"כ, בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל, והיא גאולת עולמים, והיא התגלות של מלך המשיח שיגלה את שער החמישים שהוא פנימיות תורת הקבלה כמרומו: משיח"ה ר"ת משיח יגלה 'שער חמישים', וכן משיח אותיות יש-מת.

א. רא"ש חדשים גימ' 863 כמס' "גלגלת נוקבא רחל", כי עתה בחודש זה מתקנים הגולגולת של נוק' רחל כנודע.

ב. ביציאת מצרים נעשו ישראל חדשים כבריה חדשה, משום שקבלו על עצמם עול תורה ומצוות, וגר שנתגייר קטן שנולד דמי. וז"ש התחדשות זו שקבלתם עתה ביציאת מצרים היא שלכם בלבד, כי החידוש של בריאת העולם הוא לכל הברואים, אבל חידוש זה הוא רק שלכם, והוא העיקרי, והוא "לכם", בידכם לעד, כי כמו שעתה אתם נגאלים מהגלות הראשונה גלות מצרים

עם הנוק' שנקראת חודשי השנה, כי החודשים בנוק' הוא "לכם" לעם ישראל לתועלת והשפע והארה שלכם. **לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה וַיֵּרָא** שהיא השכינה בחי' המלכות ודאי והיא משפיעה עלינו. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לָכֶם תִּרְי וּמְנִי לְמָה** שאל רבי יהודה את רבי יצחק שתי פעמים מדוע? שהרי כתוב החדש הזה "לכם" ואח"כ ראשון הוא "לכם". **אָמַר רַבִּי יִצְחָק מְנִיָּהוּ, אֲשַׁתְּמַע יְתִיר** לרבי יהודה, מהם מב' פעמים לכם נשמע ונלמד יותר שהיחוד של זו"ן הוא לטובת ישראל. **כְּמָה דְכָתִיב, בִּי חֶלֶק ה' עִמּוֹ אֶתְקַשְׂרוּתָא דָּא לָכֶם** כמו שכתוב (דברים לב) כי כל ישראל הם בבחי' וכל אומות העולם חשובים כבהמות ולא כבני אדם. ולכן, ההתקשרות הזאת של יחוד זו"ן הנעשה ע"י מצות החדש היא לכם לתועלת שלכם, **וְלֹא לְשָׂאֵר עַמּוּיִן** ולא לשאר אומות העולם, כי השכינה מקבלת השפע ואנחנו בניה והיא משפיעה לנו.

ח"ב ט"ז ע"א

תָּא חַוִּי בא וראה, **בְּנֵי יַעֲקֹב בְּלָהוּ הוּוּ מִתִּינ בְּהָהוּא וּמָנָא וּנְחָתוּ אֵלִינ וְאֵלִינ** בני יעקב כולם כבר היו מתים באותו זמן וירדו אלו שהם נשמות השבטים ואלו השכינה הקדושה עם המלאכים

בגלות [ג].

רַבִּי יוֹסִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמְרוּ, הָאִי פְּרָשְׁתָּא מְלִין עֲלָאִין אִית בְּה זו הפרשה דברים עליונים יש בה, **דִּתְנִן בְּשַׁעְתָּא דְנַחְתוּ אֵלִין רְתִיבִין וּמְשַׁרְיִין קְרִיִשִׁין** שלמדנו, בשעה שירדו אלו המרכבות והמחנות הקדושות של השכינה, **דְּיוֹקְנֵיהוֹן דְּשִׁבְטִין דְּגְלִיפִין לְעֵילָא בְּלָהוּ עֲאֵלָן לְמִידָר עֲמָהוֹן** צורות נשמות של השבטים שחוקקות למעלה, כולם נכנסו לגור עמהם בגלות. **הָדָא הוּא דְכָתִיב** וזה מה שכתוב, **אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ** צורת נשמתם של השבטים ושל בני ביתם כולם באו להיות עם בניהם בגלות, **וּכְתִיב, רְאוּבֵן שְׂמַעוֹן לְוִי** דהיינו צורת נשמתם, אבל עיקר נשמתם הם למעלה בג"ע במקומם.

דְּבַר אַחַר, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֵת יַעֲקֹב וְגו'. **אֶתְחֹזֵר פְּרָשְׁתָּא דָּא לְמָה דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְכִלְאָ הָהּ חוּזְרָא פְּרָשָׁה זו,** לפי מה שאמר רבי יוסי בר' יהודה ופירש שכמו שהשבטים באו בחייהם עם יעקב, כן במיתתם באה צורת נשמתם והכל היה שהשכינה ירדה עם ישראל בגלות.

עיונים והארות

ד' ימים, מקבלים קדושה מאות ד' דשם אדנ"י, ומפסח עד שבועות כנגד אות נ' דשם אדנ"י, ומקבלים ממנו השפע, ובשבועות נתגלה הפל"א העליון שהוא כנגד אות א' דאדנ"י, וזה האות שבימים אלו חייב אדם לקבל עליו עול מלכות שמים.

ג. וידוע שמאחד בניסן עד עשרה בו הוא כנגד עשרה ספירות שמקבלים מהם שפע גדול והארה גדולה, ויום שב"ק הוא כנגד המלכות שהיא "המטה", ולכן ציוה ה"ת, בעשור לחודש, לקשור השם לכרעי המטה שהיא המלכות כדי להכניע לגמרי הע"ז שלהם.

וג"כ י' ימים אלו הם כנגד אות י' של אדנ"י, ועד ער"פ עוד

וְתָא חַוִּי וּבֵא וּרְאָה, רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲרָה, בְּדִ הָהּ מִטִּי לְהָא פְּסוּק, הָהּ בְּכִי
 כאשר היה מגיע לזה הפסוק ואלה שמות בני"י היה בוכה, **דִּתְנִינָא שְׁשִׁינּוּ, אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר**
בֶּן עֲרָה, בְּשַׁעֲתָא דְאִזְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוּתָא בשעה שהלכו ישראל בגלות מצרים, [ד] **אֶתְכַפְּנִישׁוּ**
בְּלָהוּ נִשְׁמַתְהוֹן דְּשִׁבְטִין לְמַעְרְתָא דְכַפְלָתָא התאספו כל הנשמות של השבטים, למערת
 המכפלה. [ה]

צְוּחוּ וְאָמְרוּ צעקו ואמרו: **סָכָא סָכָא, כְּאִנְא דְבַנִּין לָאו בְּלֹאוּתָא דְעֵלְמָא דִּין** יעקב
 יעקב הכאב של הבנים אי אפשר ללאות ולסבול בגלות (בגלותא) של העולם הזה, **בְּנִיךְ בְּלָהוּ**
מִשְׁתַּעֲבָדִין בְּכָשִׁיו בניך כולם משתעבדים בעבודה קשה, **עִם אַחֲרֵן** עם אחר **עֲבָדִין** עושים בָּהוּ
 בהם **נוֹקְמִין** נקמות גדולות שיש **דְּעֵלְמָא** בעולם.

בְּהָהּ יָא שַׁעֲתָא, אֶתְעַר רוּחִיהָ דְהָהּוּא סָכָא באותה השעה נתעורר רוחו של אותו יעקב אבינו,
רְשׁוּתָא שְׂאִיל, וְנַחֲתִית ביקש רשות מהקב"ה וירד למצרים. **קָרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ**
הוּא לְכָל רְתִיכּוּי וּמְשַׁרְיִיתִיה וּמְלִכִּיהוֹן בְּרָא שִׁיהוֹן ואז קרא הקב"ה מרכבותיו ומחנותיו,
 והמלך הקב"ה בראשם. **וְנַחֲתוּ בְּלָהוּ עִם יַעֲקֹב וְעִם שְׁבִטוֹהִי** וירדו כולם עם יעקב אבינו ועם נשמות
 השבטים. וא"כ אנחנו רואים כי **שְׁבִטִין נַחֲתוּ חַיִּין עִם אֲבוּהוֹן** השבטים ירדו בעודם חיים ממש עם
 יעקב אביהם, **וְשְׁבִטִין נַחֲתוּ מֵתִים עִם אֲבוּהוֹן** והשבטים ירדו במותם פי' צורת נשמתם יעקב אביהם,
הָדָא הוּא דְכְּתִיב זֶה הוּא מִשׁ"כ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִמָה וְגו',
וְכְּתִיב, רְאוּבֵן שָׁמְעוֹן לְוִי וְגו'. וְתָא חַוִּי, מֵתִים הוּוּ, וְנַחֲתוּ, וְכְּתִיב וַיּוֹסֶף הָיָה
בְּמִצְרָיִם ובא וראה כי כבר היו וירדו למצרים וכתוב שנשמתו של יוסף היה במצרים גם אחרי שמת. **אָמַר**
רַבִּי אַבְנָא, בְּהָא אֶתְקַרֵּי אמר רבי אבא בזה נקרא יוסף (תהלים ק"ג) **בְּרַחֵם אֵב עַל בְּנֵים.**

עיונים והארות

של השבטים הקדושים שנקברו במצרים ובקשו מהם שיעוררו עליהם רחמים מרובים, ואמרו להם שנותנים להם עבודת פרך דברים שלא היו רגילים בהם. ואז השבטים הלכו למערת המכפלה וצעקו לאבות הקדושים, ואז נתעוררה רוחו של יעקב אבינו וביקש לירד עם בניו למצרים.

כתב הרמ"ק, כי השבטים לא נקברו במערת המכפלה, כי המערה סודה באצילות בסוד ה"ה ושם קבורים ארבעה זוגות שהם פני אדם הראשון. פני אריה חסד אברהם, פני שור גבורה יצחק, ופני נשר יעקב תפארת, ואילו י"ב השבטים היו חוץ למערה, ועוד שהיו אז בחוץ לארץ.

ד. **דע** לך אחי חביבי, כי כאשר היה יוסף מלך במצרים והיו שם השבטים, היה יחוד גדול עם השכינה, ולכן היו יושבים בני ישראל שם בשלוה. אבל לאחר שמת יוסף, אז עברה השליטה מן הקדושה אל החיצוניים, ואז היה בפירוד וגלות השכינה, וז"ש "אנכי ארד עמך" פי' כשתרד מגדולתך אל הגלות, יש ירידה כביכול גם למעלה ח"ו. "ואנכי אעלך" בעלייתך, כמו שכל אומה עולה עם השר שלהם ומנהיגם עולה ויורד עמהם. וז"ש והכריתו את שמנו מן הארץ, ומה תעשה לשמך הגדול. וכן, צור ילדך תשי. וכן, לטובה רוכב שמים בעוזך.

ה. **כי** ידוע שהמדרש אמר, שעם ישראל ראו את צרתם הגדולה והכריזו יום תפילה, והתאספו כל השבטים והלכו אל הארנות

דף קפ"ב

תָּנָא, בְּשַׁעֲתָא דְּמָסַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל לְשָׂרָא דְּמַצְרָאִי למדנו בשעה
 מסמך הקב"ה את ישראל לשר של מצרים, **גָּזַר עֲלֵיהֶּן** גזר עליהם ו' **גְּזֵרוֹת, שִׁישְׁעֲבֹדוּ**
בְּהוֹן מַצְרָאִי שישתעבדו המצרים בעם ישראל. **הָרָא הוּא דְּכָתִיב** זה מה שכתוב, (שמות א')
 א' **וַיִּמְרְרוּ אֶת תַּיִהָם, ב' פַּעֲבֹדָה קָשָׁה, ג' בְּחֹמֶר, ד' וּבְלִבְנִים, ה' וּבְכָל עֲבֹדָה**
בְּשָׂדֶה, ו' אֵת כָּל עֲבֹדָתָם, ז' אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֹה. וְלִקְבִלְיָהוֹן שְׂבָעָה לְטַב
 וכנגדם גזר גזירות לטובה כדי שיוכלו לסובלם, **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל א' פָּרוּ, ב' וַיִּשְׂרְצוּ, ג' וַיִּרְבוּ, ד'**
וַיַּעֲצְמוּ, ה' בְּמַאֲד, ו' מְאֹד, ז' וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אוֹתָם.

(שמות א') [ו] **הָבָה נְתַחֲכְמָה לוֹ. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אֵין הָבָה אָלָא לְשׁוֹן הַזְּמָנָה,**
לְמַעַבְדֵי דִּינָא שיזמינו את עצמם לעשות דין בישראל. **בְּמָה דִּיאֵת אָמַר** (בראשית
 י"א) **הָבָה נִרְדָּה** כמו שהפסוק אומר הבה נרדה, ונעשה דין בבני דור הפלגה. ושאל ויהונתן כשהפילו גורל
 אמרו (שמואל א' י"ד) **הָבָה תָּמִים** שיצא גורל אמת. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָבָה כּוּלָּם** המובא
 בכל מקום פי', **לְשׁוֹן הַסְּכָמָה וְהַזְּמָנָה. כְּמוֹ** (בראשית י"א) **הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עִיר** נסכים
 שנבנה ונזמין כל צרכי הבניין. (שופטים כ') **הָבּוּ לָכֶם עֲצָה** הזמינו עצמכם ותנו ונסכים יחד
 עליה. (תהלים כ"ט) **הָבּוּ לָהּ בְּנֵי אֱלֹהִים** הסכימו והזמינו להביא קרבן מבני אלים.

רַבִּי יִצְחָק אָמַר, הָבָה נְתַחֲכְמָה לוֹ סברא אמצעית הסכמה כר"י ודין כר"י, פי' **נְהוּי**
בְּהַסְּכָמַת דִּינָא לְגַבִּיָּה נהיה בהסכמה לעשות דין לישראל כתיב הבה נתחכמה לו.

ח"ב ל"ט ע"ב

(שמות יב) **דְּבָרוּ אֵל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹמַר בְּעֲשׂוֹר לְחֹדֶשׁ תִּזְהַ וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה**
וְנו', בְּעֲשׂוֹר, אִמְאִי בְּעֲשׂוֹר ושואל למה ציוה הקב"ה ליקח השה בעשור לחודש? **אָמַר רַבִּי**
אָבָא, בְּזִמְנָא דִּיאֲנָהִיר יוֹבְלָא לְסִיְהָרָא בזמן שמאירה היובל שהיא אימא בינה סוד היובל הנקראת

עיונים והארות

פרעה למנוע מהם ע"י שיחטיאם. ונראה שגם על דרך זה יובן הגזירה, "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון", ידוע הבן הוא כינוי לנשמה והבת הוא כינוי לגוף. וז"ש כל "הבן" שהיא הנשמה הקדושה של עם ישראל שהיא חלק אלוה ממעל היאורה תשליכוהו שהוא הנילוס שהוא הע"ז של מצרים שזה עולם של תענוגות והבלי העולם הזה ושם תטביעו את הנשמה. וכל הבת תחיון זה הגוף הנגוף לאכול ולשתות ולהתענג, ועי"ז ח"ו אין עם ישראל.

ו. "הבה נתחכמה לו" פירושו נתחכמה אותיות נחתוך מ"ה, מ"ה גימט' אדם כנודע שפרעה רצה לחתוך את צורת האדם. שהרי בני יעקב הם ששופריה דיעקב כעין שופריה דאדם הראשון ורצה לחתוך את אות א' מאדם המרמז לאלופו של עולם ולהשאיר דם וכיצד יעשה זאת. שרצה להחטיאם ולהורידם לחמישים שערי טומאה ומימלא הקב"ה לא יבחר בהם כעמו כי עיקר אדם הוא שרודף אחרי התורה והמצוות ועושה אותם. ור"ת אד"ם דרך מצוותיך ארוץ. ואת זה רצה

"עשור" שכוללת בתוכה עשר ספירות דז"א ומאירה למלכות שנקראת ירח ונקראת ג"כ חודש, **דְּכַתִּיב בְּיּוֹכְלָא**
 וראיה לזה שכתוב בענין היובל, **בְּעֶשְׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכְּפוּרִים הוּא** ויום הכפורים הוא
 בינה עליונה שמאירה למלכות.

וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבוֹתָא, אִמְאִי מדוע דוקא יקחו שה? **בְּגִין דְּבּוֹמְנָא דָּא**
אַצְטְרִיךְ לְמִינְד לִיָּה לפי שבזמן הזה בעשור לחודש צריך למשוך אותו, כמש"כ משכו וקחו לכם
 צאן. **דְּהָא תְּנִינָן, בְּמִלְתָּא דָּא** שהרי למדנו בדבר הזה שלוקחים את הצאן וקושרים אותו לכרעי המיטה
 ועושים בו שפטים **אַתְבַּר בְּתָרָא** (חדא) **תְּתָאָה** נשבר ונכנע הכתר התחתון של הקליפה הנקראת צאן,
דְּמִתְאַחֲדִין בִּיהַּ כֹּל שְׂאֵר בְּתָרִין תְּתָאִין שנאחזים בו כל שאר הספירות התחתונות של הקליפות,
 וכאשר היא נכנעת, כל הספירות של הקלי' נכנעות. **וְעַל דָּא פְּרִישׁ מִשָּׂה וְאָמַר** ועל זה פרש רבינו ואמר,
מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן שהוא בקלי', ובוזה תכניעו את כל הקליפות, כי הוא הראש שלהם כנגד מזל "טלה" שהוא
 נקרא בכור פרעה שהיו המצריים עובדים אותו, **בְּמָה דְּכַתִּיב, צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה** כמו שכתוב שהם שלש
 קליפות חזקות מאד שהם שעבדו את ישראל במצרים ועתה הפילם הקב"ה.

אָמַר קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, עֲבִידוּ אֶתוֹן עוֹבְדָא לְתַתָּא הקב"ה תעשו אתם מעשה למטה
 שתקחו השה ותקשרו אותו לכרעי המיטה להיות מוכן ליום י"ד בניסן, **וְאִנָּא אַתְבַּר תְּקַפִּיהוֹן**
לְעִילָא ואני עי"ז אשבור תוקפם וחזוקם למעלה, **וּכְמָה דְּתַעְבְּדוֹן בְּנוֹרָא אֶתוֹן** וכמו שתעשו
 שתשחטו אותו ותשרפו אותו באש אתם כאן למטה, **דְּכַתִּיב כִּמִּשׁ כִּי אִם צְלִי אִשׁ, אִנָּא אוֹף**
הָכִי אַעְבִּיר אוֹתוֹ בְּאִשׁ בְּנֶהַר דִּינּוֹר אני ג"כ כך אעשה אעביר את קליפת הצאן שלהם אותו
 באש בנהר להורידו מגדולתו.

אִמְאִי אַתְנַגִּיד בְּעֶשְׂרָה ומקשה מדוע היה צריך למשוך הצאן לחודש ולהשאיר שם עד י"ד **וְאַתְנַכִּים**
בְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר ולשחוט אותו ביום ערב פסח? **אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרָא אַתְקַשְׁרוּ**
יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מָאָה שָׁנִין הטעם הוא, כי בזה הקליפות האלו של הצאן נקשרו עם ישראל והיו תחת
 השעבוד של הקלי' הזאת ארבע מאות שנים. **וְאִף עַל גַּב דְּאַרְבַּע מָאָה שָׁנִין לֹא אֲשַׁתְּעִבִּידוּ**
בְּהוּ ואע"פ שארבע מאות שנים לא השתעבדו בהם בעם ישראל אלא רק 210 שנים, **מְכַל מְקוֹם, הוּאִיל**
וַחֲזוּ וּמִין לְאַתְקַשְׁרָא בְּהוּ מכל מקום הואיל והיתה אותה הקליפה מוזמנת להתקשר ולשלוט בהם
 בעם ישראל ארבע מאות שנה, **אַתְחַשִּׁיב עָלֶיהָ בְּאִילוֹ אֲשַׁתְּעִבִּידוּ בְּהוּ כֹּל אַרְבַּע מָאָה**
שָׁנִין נחשב עליו על אותה קליפה השתעבדו בהם אותם ארבע מאות שנים. **בְּגִין כֹּה, מְעַכְבִּין**
לִיָּה אַרְבַּע יוֹמִין, קְטִירָא בְּרִשׁוּתֵיהוּ דִּישְׂרָאֵל כך, מעכבים את השה ארבעה ימים קשור

ברשותם של עם ישראל, וארבעה ימים אלו הם כנגד ארבע מאות שנה. ועי"ז יכנעו ד' מאות כוחות הטומאה ששלטו באותו זמן ארבע מאות שנה, וּלְבַתֵּר וְשַׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל קֶהֱל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבִים ורק אח"כ ואז נכנע אותו הסטרא אחרא דצאן והתבטל.

אִמָּאֵי בֵּין הָעַרְבִים ושואל מדוע היתה השחיטה דוקא בין הערבים? ומפרש **בְּשַׁעֲתָא דְדִינָא תְּלִיָא** בשעה שהדין תלוי ושולט בעולם והוא זמן שליטת אותה קליפה, ועי"ז מכניעים אותה. ו**בְּשַׁעֲתָא דְאֵתְמָסֵר** (דף מ' ע"א) **מְלָה דָּא לִיה** ובשעה שנמסר וניתן לאותה קליפה דבר זה לשלוט על עם ישראל, **עַל יְדוּי דְאֵבְרָהֶם** על ידי אברהם אבינו, **דְּבִתִּיב כַּמ"ש** (בראשית טו) **וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ לְבֹאָה** שהוא זמן בין הערבים **וְתַרְדֵּמָה** הרומזת על הגלות **נְפִלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אִמָּה חֲשֵׁכָה גְדוּלָה נּוֹפֶלֶת עָלָיו**. ומפרש **אִמָּה**: היא **כְּתָרָא תְּרָא** ספירה אחת של קליפת בכור בהמה. **חֲשֵׁכָה**: **כְּתָרָא אַחְרָא** ספירה אחרת כנגד קליפת בכור השפחה. **גְּדוּלָה**: **תָּאֵי דְהִיא רְבִרְבָא מְכֻלָּא** זו היא הגדולה שמכולם כנגד בכור פרעה שהם ג' קליפות ששעבדו את אבותינו במצרים ונפלו עי"ג אבותינו הקדושים. **וְאֵת עַל גַּב דְּאֹקִימָנָא קָרָא דָּא עַל שָׂאר שְׁעִבּוּדֵיהוּ דְיִשְׂרָאֵל** ואע"פ שפרשנו פסוק זה על שאר שעבודים וגלויות שהיו לעם ישראל כמו שמובא במדרש, אימה זו גלות בבל. חשכה גלות מדי. גדולה גלות יון, **וְכֻלָּא תְּוָה** האמת שהכל היה, כל הגלויות שדברנו בהם הכל רמוז. **כְּנֻנָא דָּא**, (שמות י"ז) **כִּי מָחָה אֶמְחָה** כעין זה היה במחיית עמלק כתוב פעמיים שפירוש, **אֵתוֹן מִתַּתָּא וְאֵנָּא מֵעִילָא** אתם מלמטה, ואני מלמעלה.

תְּנָא למדנו, **לָא נִפְקוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, עַד דְּאֵתְפְּרוּ כְּלָהוּ שְׁלִטוּנִין דְּלְעִילָא** (משלשלויהון) **מְשׁוּלְטָנִיהוּן** שלא יצאו עם ישראל ממצרים עד שנשברו כל השליטים והשרים של מעלה ממשלתם, **וְנִפְקוּ יִשְׂרָאֵל מִרְשׁוּתְהוּן, וְאֵעְלוּ לְרְשׁוּתָא קְדִישָׁא עֲלָאָה בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ויצאו ישראל מרשותם ונכנסו לרשות הקדושה העליונה, **וְאֵתְקַטְּירוּ בֵּיהּ** ונקשרו ונתחברו להקב"ה באהבה גדולה כלומר שעוד בהיותו במצרים כבר נשברו כל כוחות ה"ס"א ו"ש" ו"ה" הכה כל בכור, **הָדָא הוּא דְבִתִּיב** זה מה שכתוב, (ויקרא כה) **כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם** מיד כאשר הוצאתי אותם ממצרים. **מֵאֵי טַעְמָא עֲבָדֵי הֵם** מדוע הם עבדי היות. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, פִּי דְאֶפְקִית לְהוּ מִרְשׁוּתָא אַחְרָא, וְעֵאלִית לֹוֹן בְּרְשׁוּתֵי** שהוצאתי אותם מרשות הסטרא אחרא והכנסתי אותם ברשות ברשות הקדושה.

וְהִינֵנוּ דְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן וזה מה שאמר רבי שמעון, **מֵאֵי דְבִתִּיב, אֵךְ בֵּיוֹם תְּרָא שׁוֹן תְּשַׁבִּיתוּ שְׂאוֹר מִבִּתְיֹכֶם**. ועוד כתוב **כִּי כָּל אוֹכֵל מִחֶמְצַת** ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל, וצריך להסביר מה הטעם לזה שהתורה אסרה לאכול חמץ בפסח. **אֵלָא הָכִי אוֹקִימָנָא** אלא

כך העמדנו הדבר ופירשנו, **האי שאור, והאי מחמצת, דרנא חד אינון, ובלתו חד.**
רשו אוחר שאור זה ומחמצת זו מדרגה אחת הם וכולם רשות אחרת של אלהים אחרים שהם רשות אחת של
 עבודה זרה, **אינון שלטנין, דממנן על שאר עמין** ובכללם הם אותם השליטים והשרים הממונים
 על שאר העמים, **וקרינן להו יצר הרע, רשותא אחרא, אל נכר, אלהים אחרים**
 ונאנחנו קוראים את החמץ יצר הרע, רשות אחרת, אלהים אחרים. **אוף הכי, שאור, ומחמצת, וחמין,**
ובלא חד כמו כן שאור ומחמצת וחמץ, כולם רומזים אל הסטרא אחרא והקליפות וכולם מין אחד. וכמו שכתב
 הרמ"ק, שאור הוא קליפת בכור פרעה, חמץ קליפת בכור השפחה, מחמצת קליפת בכור בהמה. **אמר קודשא**
ברוך הוא, כל הני שני, קיימתו ברשותא אחרא אמר הקב"ה לעם ישראל כל אלו השנים
 עמדתם ברשות הסטרא אחרא, **עבדין לעם אחרא** עבדים לעם אחר תחת שלטון הקליפות, **מכאן**
ולתלאה דאתון בני חורין מכאן והלאה אתם בני חורין, **אף פיום תראשון תשפיתו**
שאור מבתיכם. כל מחמצת לא תאכלו. ולא יראה לך חמץ ועל ידי זה תבטלו את
 הכח של ג' הקליפות ששלטו עליכם במצרים.

אמר רבי יהודה, אי הכי אם כך שטעם איסור אכילת חמץ כי השאור והחמץ והמחמצת הם ג' קליפות
 קשות ואז ישראל זכו לצאת מהקליפות הללו **כל ימי שתא נמי** אם כך, כל השנה ג"כ יהיה אסור
 לאכול חמץ ושאור כי על ידם יכולים להדבק בקליפות, **אמאי שבעת יומין** ומדוע דוקא שבעת ימים כמ"ש,
דבתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, שבעת ימים, ולא יתיר הרי שהתורה
 אסרה שבעת ימים ולא יותר. בשלמא אם הטעם הוא לזכר הנס שכתוב ויאפו את הבצק וכו' עוגות מצות כי לא חמץ מובן
 מדוע דוקא שבעת ימים, אבל אם מטעם שליטת הקליפות והסטרא אחרא הנ"ל א"כ כל השנה כולה יאסר החמץ. **אמר**
ליה, כל זמנא דאתחייב בר נש לאתחזאה גרמיה בן חורין, הכי אצטריך אמר
 לו רבי אבא לרבי יהודה כל זמן שצריך להראות האדם עצמו בן חורין כך צריך שלא לאכול חמץ, **כל זמנא דלא**
אתחייב לא אצטריך וכל זמן שלא צריך להראות עצמו בן חורין דהיינו כל השנה כולה לא צריך להזהר
 באכילת חמץ, ופירוש הדבר כתב הרמ"ק[ז].

עיונים והארות

ימות השנה שאין אנו צריכים להראות בזה כלל, כמשל מי
 שעלה לגדולה שאינו מראה זמן גדולתו בשמחה אלא מירי
 שנה בשנה באותם ימים אבל בשאר ימות השנה אין צריך
 הוראה. ואנו ג"כ אין צריכים להראות. א"כ גם כשנאכל חמץ
 ומחמצת לא מפני זה שולטים עלינו, שהרי אין חמץ ושאור
 תחת רשותם שישלטו בנו כמו ששולטים על איסורי תורה
 כל ימות השנה.

ז. שאין ענין חמץ ושאור כשאר איסורי תורה שנאמר
 שהאוכל אותם מכניס עצמו תחת רשות הקליפות. כי
 איסור אכילת חמץ אינו אלא הוראת ענין לבד כדי להראות
 שגשגתנו מהחיצונים ומכל הכחות הטמאים, ולכן אנו
 פורשים עצמנו משאור וחמץ ומחמצת. ולכן האובל אותם בעת
 הוראה זו שהוא ז' ימים, נדבק בהם ונכנס בקליפות מפני
 שהורה הפך הראוי, שכולנו מראים החירות מהם (מהחיצונים)
 והוא מורה היותו תחת רשותם, ולכן ונכרתה וגו'. אמנם שאר

לְמַלְכָּא דְעֵבֶר לְחַד בַּר נָשׁ רֹפִינֹנִים משל למלך שעשה לאדם אחד שר גדול ומושל, **כָּל אֵינֹן יוֹמִין דְּסֻלִּיק לְהָאֵי דְרָנָא, חֲדַי וְלְבִישׁ לְבוּשֵׁי יָקָר** כל אותם הימים שעלה לאותה מדרגה היה שמח ולבש מלבושים יקרים מלבושי כבוד, **לְבָתַר לָא אֶצְטְרִיד** אבל אחר עבור ימי השמחה לא צריך הוא ללבוש מלבושים אלו המיוחדים והמשובחים. **לְשִׁתָּא אַחְרָא נְטִיר אֵינֹן יוֹמִין דְּסֻלִּיק לְיָקִירוּ דָּא, וְלְבִישׁ אֵינֹן לְבוּשֵׁין** לשנה האחרת שמר והמתין לאותם הימים שעלה לגדולה ולבש את אותם מלבושי כבוד וגדולה, **וְכֵן בְּכָל שְׁתָּא וְשִׁתָּא** וכן עושה בכל שנה ושנה באותו תאריך שעלה לגדולה ולובש אותם המלבושי כבוד **בְּהָאֵי גְוֹנָא יִשְׂרָאֵל** כמו כן עושים עם ישראל, **כְּתִיב כְּתוּב, שְׂבַעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא** בבתיכם, **דְּאֵינֹן יוֹמֵי חֲדָוּתָא, יוֹמִין דְּסֻלִּיקוּ לְיָקָרָא דָּא, וְנִפְקוּ מִשְׁעִבּוּדָא אַחְרָא** לפי שאלו הימים ימי חדוה, ימים שעלו עם ישראל לגדולה ויצאו משעבוד הסטרא אחרא. **וְכֵן בְּכָל שְׁתָּא וְשִׁתָּא, יוֹמִין דְּסֻלִּיקוּ לְהָאֵי יָקָר** ועל כן שומרים בכל שנה ושנה אלו הימים שעלו לאותה גדולה וכבוד, **וְנִפְקוּ מִרְשׁוּתָא אַחְרָא, וְעָאֵלוּ בְּרְשׁוּתָא קְדִישָׁא** ויצאו מרשות הסטרא אחרא ונכנסו לרשות הקדושה, **וְעַל דָּא כְּתִיב, שְׂבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ** ועל זה כתוב שבעת ימים לאכול מצות להראות את החירות מהס"א אבל כל השנה לא צריך, וכמו שכתב רבינו האר"י והרש"ש זיע"א כי ימים אלו הם שורש של כל השנה ואם בהם האדם לא אוכל חמץ אז הכניע את הסטרא אחרא של כל השנה ויותר אין צריך להזהר.

**שבת מברכין
חודש ניסן**

שבת מברכים - חודש ניסן שהוא ראש לכל חדשי השנה

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"

"במצוה זו מתחיל להתהוות הקשר שבין קודשא בריך הוא לכנסת ישראל

מצוות קידוש החודש, היא המצוה הראשונה בה נצטוו ישראל לקראת לידתם וקריאתם בשם "עם" ביציאתם ממצרים. מצווה זו - "החודש הזה לכם" שניתנה ביציאת מצרים - עליה סובב כל ענין השכינה, והתורה, ועם ישראל, מפני שהיא מציינת את לידתו של עם ישראל, זו אף הסיבה ש"לא הייתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם", כיון ששם מתחיל להתוות הקשר שבין קודשא בריך הוא לכנסת ישראל שהוא כל עניינה של התורה, כי היא חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה. ולולא התורה אין חיות לעם ישראל. ובאמת התורה מתחילה במצוה זו, שהרי מצות קידוש החודש היא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל, והיא מהווה את נקודת הראשית של התורה, אלא שמשום "כח מעשיו הגיד לעמו" פתחה התורה בבראשית.

טעם נוסף שלא היתה צריכה התורה להתחיל מבראשית אלא מהמצוה הראשונה שהיא מצות קידוש החדש, מפני שתחלת התחדשות הלבנה היתה ביציאת מצרים שהיא תחלת תיקון השכינה, כי ע"י חטא אדה"ר נפגמה נשמתו ונפגמו כל הנשמות שהיו כלולות בו, והחלו להתקן בדור המבול בדור הפלגה ובדור סדום, וסימנם אמס"ה - ר"ת אנוש מבול סדום הפלגה, עד שבמצרים התחילה להראות בחינת הזהב שבהם, וביציאת מצרים נתקנו אלו הנשמות והיו ראויות לקבלת התורה והיה העולם מתוקן והשכינה ראויה ליחוד.

ומצוה זו היא יסוד לכל קדשי ישראל, כי ע"י קידוש החדש נקבעים חגי ישראל, ואם לא היו לנו מועדים ומצוותיהם וקדושתם, לא נשתנינו משום אומה ולשון, לכן ניתנה לישראל מצות קידוש החדש, קודם כל המצוות.

ועתה מובן מדוע מובא בג' מקומות בשולחן ערוך שיש לרקוד, והם: שמחת חתן, שמחת תורה וברכת הלבנה. והענין הוא שכאשר בני ישראל פנו אל משה ושאלו אותו, הרי כולנו עובדי עבודה זרה והגענו למ"ט שערי טומאה - שיא החשיכה, למה שה' יגאל אותנו?! משה רבנו מדבר על זה עם הקב"ה ותשובה לזה הקב"ה מצווה על "מצוות החדש" לומר: הביטו על הירח כשם שהיא מתחדשת ובשיא החשיכה וכשהעלטה מוחלטת לפתע מתחילה הלבנה להאיר, כך אתם עם ישראל, משיא הטומאה תתחדשו ותעלו לקדושה...

לכן ל-"חודש" יש מילה נרדפת: "ירח" (ירחי כלה) בכל דבר המתחדש יש מצווה לשמוח ולרקוד! כך יוצא, כשמתחילים לבנות בית בישראל האדם מפלג גופא מתחדש והופך לאדם שלם, ולכן מצווה לשמוח. כשהלבנה מתחדשת מצווה לרקוד ולשמוח. וכשמתחילים מחדש את התורה בשמחת תורה - מצווה לשמוח ולרקוד... כעת נבין את דבריו של ר' יצחק שהיתה התורה צריכה להתחיל מ"החודש הזה לכם" שהיא מצווה ראשונה, והיא זו המורה על התחדשות... דוד המלך אומר: "תתחדש כנשר נעורכי". שואל ר' דוד קמחי - הרד"ק: וכי מה לנשר ולהתחדשות? והוא משיב: שישנו סוג של נשר המובא במדרשי חז"ל, שכל עשר שנים מגביה עוף לרקיע, נשרף מהשמש, הוא צולל אל הים, משיר את נוצותיו וכך הוא מתחדש בכל פעם מחדש עד שמגיע הוא לגיל 100... זוהי אם כן, ההודאה וההמלצה לאדם - תתחדש וע"ז תאריך אף אתה ימים.

לא בכדי, בפתיחתו של חודש ניסן קוראים את פרשת החודש לומר לנו הגאולה מגיעה דווקא בחשכה המוחלטת, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל" - רק צריך להתחדש בראת ה' ובמעלות התורה...

עד מתי מזכירים זכר ליציאת מצרים

נקודה זו מחלקת את המציאות כולה לשניים: מבריאת העולם עד יציאת מצרים, ומיציאת מצרים עד ימות המשיח. בקידוש של ליל שבת אנו מזכירים את שתי הנקודות הראשונות - "זכר למעשה בראשית", ו"זכר ליציאת מצרים". מצוות רבות שנצטוו בהם ישראל נעשות "זכר ליציאת מצרים". אולם זכרון זה ימשך רק עד ימות המשיח. אז יפסיקו לומר "זכר ליציאת מצרים", כי הגאולה הראשונה תהיה טפלה לגאולה האחרונה כמ"ש (ירמיהו טז): "ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה".

התורה היא התכלית של הבריאה

יציאת מצרים היא ה"תכלית" של בריאת העולם, כך דרשו חכמינו על היום האחרון של בריאת העולם - "יום הששי" - כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה, מתן תורה בהר סיני הוא המשך למצוות החודש שניתנה כבר במצרים, ובו באה לידי השלמתה התכלית של כל בריאת העולמות, עוד דורשים רבותינו - "יום הששי- ה' יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אם ישראל מקבלים את התורה- מוטב, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתוהו ובהו". קבלת התורה מעמידה ומקימת את כל העולם, ובלעדיה - אין תכלית לבריאה. אם ישראל לא יקבלו את התורה, העולם יהיה כאמצעי ללא תכליתו. אם כן, כל העולם הזה - השמש והירח והכוכבים, הארץ, וכל פמליה של מעלה - מתקיימים רק בשביל שישראל יצאו ממצרים. וכאשר "נולדים" ישראל במצרים, נותן להם הקב"ה את כל אוצרותיו במצות "החודש הזה לכם".

ביציאת מצרים קיבלה כנסת ישראל את תכונותיה של הלבנה

מייציאת מצרים עד ימות המשיח, עלינו לעבור תהליך ארוך כמו מהלך הלבנה, להוליד את דמותנו מחדש ללא הרף ולנוע במציאות של אור וחושך. מחד, גם כאשר נראה כי החושך הוא מוחלט, דווקא מתוך החושך מתחיל האור להאיר ולצמוח מחדש. על הקב"ה נאמר - "השוכן אתם בתוך טומאותם", הוא שנותן לנו בכל פעם מחדש את הכוח להתחדש ולהאיר מתוך החושך, כמו הלבנה. מאידך, גם כאשר נראה כי הלבנה במילואה ואורה שלם, שוב מועם אורה, ושוב עלינו להתחיל מחדש במאבקינו עם המציאות החשוכה.

לעומת יציאת מצרים בה קבלנו רק את הלבנה, בימות המשיח נקבל את המתנה הגדולה מכל. כל המתנות שנתן לנו הקב"ה ביציאת מצרים נחשבות מתנות מועטות, כמתנות אירוסין בלבד, לעומת המתנות שיינתנו לנו לעתיד לבוא. כמו הקשר של האירוסין שאינו דומה כלל לדבקות העליונה המתגלה בעת הנישואין. הארוסה מקבלת מאישה

מעט מתנות - פרחים, תכשיטים, וטבעת. הנשואה, לעומת זאת, מקבלת בית שלם, מלא בצידור ורהיטים. החתן כונסה לתוך ביתו, עד אשר היא עצמה נקראת בפיו 'בית'. אולם עיקר מה שהכלה מקבלת הוא לא טבעת האירוסין, ולא טבעת הנישואין, לא הרהיטים ולא הבית, אלא - את החתן בעצמו, כך בגאולה העתידה יאיר שמשו של הקב"ה עצמו עלינו.

בגאולה האחרונה עתה נקבל פנימיות תורת הקבלה ויתגלה שער החמשים

ביציאת מצרים נעשו ישראל חדשים כבריה חדשה, משום שקבלו על עצמם עול תורה ומצוות, וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. זו"ש - החודש הזה - התחדשות זו שקבלתם עתה ביציאת מצרים, לכם - היא שלכם בלבד, כי החידוש של בריאת העולם הוא לכל הברואים, אבל חידוש זה הוא רק שלכם, והוא העיקרי, והוא "לכם", בידכם לעד, כי כמו שעתה אתם נגאלים מהגלות הראשונה גלות מצרים ומתחדשים התחדשות נפלאה, כי אתם מקבלים עתה את התורה הקדושה, כן אחרי גלות בבל תתחדשו בחידוש נפלא היא תורה שבע"פ תלמוד בבלי וירושלמי. ואחרי גלות יון התגלו סתרי תורה. וגם בגלות הזאת האחרונה יתחדש עם ישראל בחדש ניסן, כמו שאמרו, בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל, והיא גאולת עולמים, והיא התגלות של מלך המשיח שיגלה את שער החמשים שהוא פנימיות תורת הקבלה כמרומו: משי"ח ר"ת משיח יגלה שער חמשים, וכן משיח אותיות יש-מח.

טעם שנקרא חודש ניסן בשם זה

הרב רבי יצחק מבוהוש ביאר באופן נפלא, מדוע נקרא חודש זה חדש "ניסן", ואם נקרא כך על שם הנסים שארעו בו, יש לקרוא לו "נס" או "נסים" אך למה ניסן.

זהסביר על פי אמרתו הידועה של רבי ישראל מרוז'ין בביאור התפילה שאנו מתפללים ביום כיפור "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור". ולכאורה, מהו "סלחן" ו"מחלן", מדוע לא "סולח" ו"מוחל", יתבאר ע"פ הגמרא (בב"ב ל"ג.) שהחיוב לעזור לפרוק ולטעון מחמור הרובץ תחת משאו, הוא רק בחמור רובץ ולא רבצן. ופירש רש"י: "רובץ", מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם הזאת, ולא "רבצן" הרגיל בכך. אבל הקדוש ברוך הוא אינו סולח ומוחל פעם אחת בלבד, אלא "מחלן" ו"סלחן", רגיל בכך פעם אחר פעם, ובכל דור ודור.

ולכן חודש "ניסן" נקרא כך בלשון הזה, ולא "נס", כי הנסים לא התרחשו רק פעם אחת ותו לא, כי זה החודש שבו נגאלו ועתידים להיגאל, והרבה ישועות נעשו ויעשו בו, לכן הוא אינו נקרא "נסים" אלא "ניסן" חודש שהנסים ממשיכים להתרחש בו בכל עת ובכל שעה.

מאמרי הפרשה פרשת ויקהל

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם" (לה, א)

להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ובכל חג וחג

רבותינו בעלי האגדה אומרים, אין פרשה שמתחילה ויקהל אלא זאת בלבד, אמר הקדוש ברוך הוא, עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם בהלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהיה שמי הגדול מתקלס בין בני. מכאן אמרו, משה תקן להם לישראל לדרוש בענינו של יום, בפסח עצרת וחג. אמר משה אם אתם עושים כסדר הזה, הקדוש ברוך הוא מעלה עליכם כאילו המלכתם אותו בעולמו, שנאמר "ואתם עדי נאם ה' ואני אל" (ישעיה מ"ג י"ב) וכן בדוד הוא אומר "בשרתי צדק בקהל רב" (תהלים מ' י') וכי מה בשורה היא לישראל צריכין בימי דוד והלא כל ימיו של דוד מעין דוגמא של משיח היה, אלא פותח ודורש לפנייהם דברי תורה שלא שמעתן און מעולם.

והרב "שפתי כהן" מגורי האר"י ז"ל כתב, כי משה רבנו כינס גם את הנשים ללמוד דיני שבת, השייכים בעיקר להן, כגון דיני בישול, דהיינו באיזה אופן מותר להחזיר הסיר וכו', דיני בורר, דיני טוחן וכו' ואפילו את הילדים כינס.

לימוד תורה באחדות מטהר את האדם כמקוה

כתב הגאון חיד"א ע"ה, כי "ויקהל" גי' מקוה. שהקב"ה צווה להקים קהילות ולדרוש דרשות וללמד הלכות וזוה"ק, כי לימודים אלו - בפרט בשב"ק חשובים ביותר כי הם מטהרים את האדם כמקוה, ויש לזה רמז "דף יומי" ע"ה גי' מקוה. "דף זוהר" ב' פעמים מקוה, וכל זה ביום חול, אמנם ביום שבת קודש, כוחו כפול אלף פעמים. וצריך שיהיה לימוד וקהלה זו באחדות אחת בלב אחד באהבה ושלוש ורעות, כמ"ש "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" שנקלה יחד לאחדות, וע"י זה נזכה לתורה, שבת, ומשכן. וכמו המעשה שהובא בגמ' שבת (לא). באותו נכרי שבא אצל הלל ואמר לו למדני כל התורה על רגל אחת ואמר לו "דעלך סני לחברך לא תעביד" דהיינו מצות - ואהבת לרעך כמוך, כי ע"י האחדות כאילו מקיים את כל התרי"ג מצוות ואין צריך לבוא בגלגול, כי כולם ערבים זה לזה ומה שחסר לזה משלים לו חברו, ונחשב לו כאילו הוא בעצמו עשה את אותה מצווה וכן השבת שקולה ככל התורה כולה, כי השומר שבת כאילו קיים כל תרי"ג מצוות. ועל זה הוצרך לצוות כאן לא תבערו אש ביום השבת, דהיינו אש המחלוקת, לפי שכולם פנויים ממלאכה ואז מצויה המחלוקת יותר מבשאר הימים ויצה"ר מפתה מאוד על זה יותר מבחול.

"עדת" מלשון עדי עדיים שהם הכתרים שזכו להם ישראל

ויקהל משה את כל עדת: לשון עדי עדיים מפני שבמעמד הר סיני כשאמרו ישראל נעשה ונשמע באו המלאכים והניחו שני כתרים על ראש כל אחד ואחד, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכשעשו העגל אמר הקב"ה למשה לך רד, ר"ל החליפו אות דל"ת של "אח"ד, ברי"ש של לא תשתחוה לאל "אחר" והשתחוה לע"ז. ומכיון שאין צדיק בארץ (רד גי' צדיק) לך ר"ד הלך צדיק מהארץ, [ר"ל הרגו את חור שהיה צדיק, חו"ר גי' הצדיק עם האותיות], ובאו מלאכי חבלה ולקחו הכתרים, וכשירד משה מן ההר ראה את המלאכים וכתרים בידם, מיד גער בהם והם פחדו וברחו, וכל הכתרים נפלו מידם מפחד ורעד שהיה להם מניפת משה, ומשה רע"ה קבץ את כל הכתרים הרוחניים וחזר לפני הקב"ה ואמר, רבש"ע אלו הכתרים שקבצתי, שלי הם או של ישראל. אמר לו הקב"ה שלך הם מפני שיש דין אם באו אנשי חיל לעיר ושללו שלל, ובא גבור אחד והציל מידם הרי זה שלו, ואין לבני העיר שום טענה עליו מפני שנתן נפשו בכפו והלך לקראת החרב ואפשר שהיו הורגים אותו (ע"י בבא קמא קי"ד ע"א). כששמע כן משה, לקח את כל הכתרים והניחם בראשו כמ"ש ויתן על פניו מסוה, שהיו לו קרני הוד של הכתרים הרוחניים ונעשה פלא פלאות. מסו"ה גי' פל"א שהיו קרני הוד - אל"ף פחות אחד, כמ"ש "ותחסרהו מעט מאלהים" וזה הרמז שאל"ף ד"ויקרא" זעירא. וכשבא משה - ויראו מגשת אליו, מאלו הכתרים שהיו לו, הם קרני האור. אמר להם משה מן הדין איני חייב להחזיר לכם, אבל אני עושה לפני משורת הדין ומחזיר לכם בתנאי שתשמרו שבתות כהלכתן, וזה נרמז במה שאנחנו מתפללים בשחרית של שבת - ישמח משה במתנת חלקו דייקא, וזהו שצווה להם על ענין השבת ויקהל משה את כל עדת בני ישראל דייקא.

טעם סמיכות "כי קרן עור פני משה" ל"ויקהל משה"

ה"אור החיים" הקדוש זי"ע מבאר את הסמיכות של "ויקהל משה" לסיום הפרשה שעברה המדברת על קרני ההוד בפניו של משה. כי משה רבנו ע"ה חשש שמא יהיו מבני ישראל שייראו מגשת אליו מקרני האור שעל פניו, לכך "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" ... האנשים לבד והנשים לבד. ובעל הטורים מפרש את הסמיכות באופן אחר, לפי מה שאמרו חז"ל (ב"ר יא. ב) אינו דומה מאור פניו של אדם בשבת כבחול, לכך נסמך כי קרן עור פניו לפרשת השבת.

כללות נפשות ישראל - המה מהווים שלימות התורה

ויקהל משה: ששים רבוא אותיות לתורה, וששים רבוא נפשות ישראל, וכל אחד מישראל נפשו קשורה באות אחת בתורה, ובכללותם הם שלימות התורה, וזהו: "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל". והיו ששים רבוא, "ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה'", פירוש, כלומר, כללות נפשות ישראל - הוא הדבר אשר צוה ה', המה מהווים שלמות התורה. (בוצינא דנהורא)

"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם" (לה, א)

לחזור על הלימוד מאה ואחד פעמים

"צוה" בגימטריא מאה ואחד, וזה בא לרמז שצריך לחזור ולשנן את התורה מאה ואחד פעמים, וכמו שאמרה הגמ' (חגיגה דף ט:) עה"פ (מלאכי ג' י"ח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו", והקשו

היינו צדיק היינו עובד אלוהים היינו רשע היינו לא עבדו, ותרצו שעבדו ולא עבדו שניהם הם צדיקים גמורים, אלא שאינו דומה השונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד, ועד כדי כך שזה שלא שנה פרקו מאה ואחד פעמים נקרא "לא עבדו".

ורבנו האר"י ז"ל אומר שהמלאך הממונה על השכחה נקרא 'פוטה' שזה בגימטריא מאה, ולכן המלאך הזה יש לו שליטה על האדם עד מאה פעמים, אבל מי שחוזר מאה ואחד פעמים כבר אין למלאך שליטה עליו והוא לא ישכח, ולכן חזרה של מאה ואחד פעמים היא סגולה לא לשכוח את הלימוד.

ומספרים על הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל שחזר על מסכת ב"ב שהיא המסכת העיקרית של דיני ממונות שלש מאות פעם! וזה עוד חוץ מכל הגמרות והפוסקים שלמד, וכבר בהיותו בן י"ח שנים התמנה להיות דיין עם עוד גדולי תורה, וזהו מ"ש (משלי כ"ב כ"ט) "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב" - שכיון שהיה איש זריז ומהיר לחזור על לימודו זכה לשבת ולדון לפני רבנים גדולים "מאן מלכי דרבנן" ואיך הוא הגיע לזה - הכל בזכות השקידה הנפלאה שלו, וזה מה שצריך לזכור - את החשיבות של החזרה על הלימוד. (רבנו יהודה מעלם זצ"ל)

"שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ שַׁבַּת שְׁבֻתוֹן לָהּ כָּל הָעֵשֶׂה בּו מְלָאכָה יוֹמֵת" (לה, ב)

מאמרים בעניני שבת קודש

ללמוד הלכות שבת

כתב בספר חסידים, שכשם שאמרו: שואלין ודורשין בהלכות פסח, כך חיוב מוטל לדרוש ולתור בהלכות שבת, ולעבור עליהם לפחות פעם אחת בשנה. [פלא יועץ, אות שבת]

וכיון שעתה מצווה אותם על השבת, לכן הוצרך לומר ויקהל, לרמוז לנו שבשבת צריך לעשות קהילות קהילות, ולדרוש בפניהם על הלכות שבת, כי רבים המה. וגם לקבוע שיעורים בתורה, בפרשת השבוע והלכות ועוד, כי תכלית יום השבת - כדי ללמוד בו תורה, כמאמר הכתוב "זכור את יום השבת לקדשו". ובודאי שמשיגים קדושה רק ע"י לימוד התורה, ולא ע"י קריאה בעיתונים או כשיושבים ומדברים דברים בטלים וכדומה. (קול יהודה)

זכות שמירת שבת כהלכה מועיל למחול לו לאדם את כל עונותיו, כמו שכתוב בגמרא: כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו חטא כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר (ישעיה נ, ב): "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע". אל תקרי מחללו אלא מחול לו. ומה שאמר כהלכתו, משום שידוע שיש ט"ל אבות מלאכות, ובכל אב כמה וכמה תולדות, ובירושלמי פרק כלל גדול איתא, דרבי יוחנן וריש לקיש דייקו כל כך עד שמצאו בכל אב ט"ל תולדות. ולזה רמז הגמרא שישמור שבת כהלכה, דהיינו שלא לחלל אותה בשום פרט.

וכיצד נוכל לבוא לזו המדרגה לשמור שבת בכל פרטיה, העצה היעוצה היא - שיזרז האדם את עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור עליהן תמיד, כדי שידע האסור והמותר, דאי לאו הכי אפילו אם ילמד כל עניני המוסרים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו, וכדאיתא במדרש משלי: "לדעת חכמה ומוסר" - אם יש בידו של אדם חכמה, יכול הוא ללמוד מוסר, ואם אין בידו של אדם חכמה אין יכול ללמוד מוסר. והכונה, דאם הוא טועה בעיקר הענין, שחושב שאין זה בכלל איסור, מה יועיל לו המוסר, וכמו כן בענינו, אם הוא חושב על איזה דבר שאין זה בכלל מלאכה או שבות, לא יועיל לו שום מוסר.

או דרך משל, שקרה שנדלקה המפה שעל השלחן בשבת, הנה אדם בהול על ממונו, ויתכן שמפני זה ימהר לכבות, גם כי יודע שהוא אסור, והכל מפני שאינו יודע אופן המותר, אבל אם היה לומד הלכות שבת, היה יודע אופן המותר בזה, דהיינו שישפוך מים על המקום שלא אחזה בו האש, או שיקרא לאינו יהודי לכבות את השריפה.

וכן באיסור בורר מצוי מאד להכשל מפני חסרון ידיעה, דרך משל, כי כשיש לו בשר של שני מיני עופות מחולקים, ורוצה לברור מין אחד מחברו ולהניחו לאחר זמן, דאיסור גמור הוא, כמבואר בפוסקים, אלא יקח מה שהוא רוצה לאכול עתה, והשאר ישאר ממילא. וכן ללקוט השומן שעל החלב בצמצום, יש בזה משום בורר, אלא יניח מעט לצד החלב, או שיקח מהחלב עמה, ועוד כמה וכמה הלכות בעניני בורר.

וכן במלאכת דש, ולישה, ומלכן ובשאר אבות מלאכות מי שלא למד, יוכל בנקל להכשל בהן, שנמצא בכל אחת כמה פרטי הלכות שנוגעים באיסור דאורייתא, ובפרט בענין בישול ושהיה והטמנה שבהם הלכות רבות מאד, והרבה

חילוקי דינים בכל הנוגעים למעשה שבת, וכבר העיד הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו "יערת דבש" כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת אם לא ילמד כל הדינים על בורין היטב היטב. [משנה ברורה, בהקדמה להלכות שבת].

וה"התם סופר" זי"ע בספרו "תורת משה" (פרשת בשלה דף כח) כותב וז"ל: "איתא בספרים כשם שההכנה לשבת מביאה ברכה והשפעה יתירה, כך הלימוד בעניני שבת ובמסכת שבת [אף ביום חול] מביא השפעה יתירה".

מעשה נורא עם יוסף בן סימאי שפרצה בביתו דלקה ונעשה נס וכיבו אותה מן השמים

יוסף בן סימאי היה אדם נכבד ומפורסם, הוא היה אפטרופוס של המלך, ומשום כך כבדו אותו אף הגויים. בשבת אחת נפלה דלקה בחצרו של יוסף אשר בשיחין, האש היתה גדולה מאד ונראתה עד למרחוק.

במרחק מה מן הבית נצב מבצר של חיל הרומאים, כשראו החיילים את האש אמרו זה לזה: יוסף הוא אדם השומר על מצות דתו, ובודאי לא יכבה את השרפה, הבה נרוץ ונכבה אנו את האש, שאם לא כן ישרף כל ביתו. מהרו החיילים ורצו אל חצרו של יוסף בן סימאי.

מה לכם כי נזעקתם אל חצרי, שאל אותם בעל הבית. מובן מאליו שבאנו לכבות הדלקה, השיבו, כי הלא ידענו שאתה לא תכבה אש בשבת.

גם לכם אסור לכבות בשבילי, (טעה יוסף בדבר ההלכה) מעדיף אני שישרף כל רכושי ולא יחללו שבת עלי.

נדהמו החיילים אך לא נסו להתוכח עמו, כי ידעו שבעניני היהדות יעמוד הוא על דעתו.

והנה לפתע התקדרו השמים בעבים וגשם עז נתך ארצה. הגשם החזק שירד על הלהבות, כבה אותן תוך דקות מספר, והאש שככה.

איש קדוש אתה אמרו החיילים, ומן השמים סייעו בידך לכבות את השרפה.

במוצאי שבת רצה יוסף להודות לחיילים על טרחתם ושלח לכל אחד מהם שתי מטבעות זהב, ולמפקדם שלח חמש מטבעות זהב.

כשנודע בבית המדרש על הנס הגדול שנעשה ליוסף בן סימאי, אמרו החכמים: "אמנם זוהי דרגה גבוהה, אבל אילו למד יוסף בן סימאי הלכות שבת, לא היה צריך להטריח כלפי שמים לעשות לו נס, שהלא כך שנינו: נכרי הבא מעצמו לכבות דלקה של יהודי, אין אומרים לו 'כבה', ואין אומרים לו 'אל תכבה'". [שבת קכ"א]

וללמדנו עוד כי השבת - מתנה טובה - זו שניתנה לישראל, תכליתה לאחד את ישראל והיו ללב אחד, כי בששת ימי המעשה, מתוך שעסוקים במשא ומתן וכו', יש ביניהם קנאה ותחרות, ולכן באה השבת לסלק ולחסל את הפרודים. אור השבת מפיץ טל אורות בבתי ישראל. מנוחת הגוף ומנוחת הנפש מן הדאגות, כי משום "עונג שבת" מצוה על האדם מיישראל, שיסיח דעתו לגמרי מעסקיו והיו בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה, כדי שיתפנה האדם ביום הקדוש הזה, ויתמסר כולו לתורה. וזהו "שבת שבתון" אמיתי - שבת לגוף, שבת לנפש.

ימי השבוע מתברכים מהשבת

לכאורה הדברים צריכים ביאור, הרי מאחר שהכתוב בא להודיענו איסור מלאכה ביום השבת מדוע הצריך להקדים ולומר שששת ימים תעשה מלאכה, וכי מהיכן אני למד לאסור את המלאכה בששת ימים.

אלא ידוע מה שאמר בזוה"ק יתרו (פח ע"ב) ר' יצחק פתח, כתיב ויברך אלהים את יום השביעי, וכתיב במן שששת ימים תלקטו וביום השביעי שבת לא יהיה בו, ושואל הזוהר הקדוש, כיון דלא אשתכח ביה מזונא מאי ברכתא אשתכח ביה, ומתרץ אלא הכי תנא כל ברכאן דעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. ותנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה, משום דהוא יומא מתברכאן מיניה כל שתא יומין עילאין, וכל חד וחד יהיב מזונא לתתא כל חד ביומוי מההוא ברכה דמתברכאן ביומא שביעאה וכו', דהא בההוא זמנא אזדמן ברכה לאתברכא כל שתא יומין דשבתא, ע"כ.

מבואר בזוה"ק שכל ימי השבוע מתברכים מיום השבת, כי בכל ימי השבוע בא השפע מהמלאך מט"ט שהוא הממונה ביצירה, אך ביום השבת בא השפע מהשכינה הקדושה, מהאצילות המתלבשת בלבושין דבריאה, ואז מתבטלים החיצונים ואין להם יניקה ובא שפע גדול לכל המידות ומתברכים מזה כל ימי השבוע.

א"כ למדנו שכל מעשיהם ופעולתם של בני האדם בששת ימי המעשה בעסק הפרנסה להביא טרף לביתם, כולם אין בהם קיום אלא מכוחה הגדול של השבת, כי ע"י שעם ישראל שומרים השבת בכל פרטיה ודקדוקיה, שורה הברכה במלאכתם בששת הימים, וכמ"ש כל ברכתא דעילא ותתא ביומא שביעאה תליין.

ולזה אמר ששת ימים תעשה מלאכה, כלומר המלאכה שאנו עושים בששת ימים אין לה קיום אלא ע"י יום השבת שכתוב בו וביום השביעי יהיה לכם קודש, כי השבת קודש מינה "מתברכין כל ימי המעשה" וזולתה אין הברכה נכנסת בששת ימי המעשה.

וכמו שפירש האור החיים הקדוש "ששת ימים תעשה מלאכה", לא אמר - תעשה בפתח אלא תעשה - מאליה תהיה נעשית, מתי - אם "ביום השביעי יהיה לכם קודש" שאנחנו מקדשים את יום השבת ושומרים אותה בכל הלכותיה ופרטיה ומענגים אותה, אז מתברכים כל ימי המעשה והמלאכה נעשית מאליה.

וביאר מרן החפץ חיים, כי השבת היא הלב של כל ימי השבוע, וכמו שהלב מזין את הגוף כך השבת נותנת מזון ושפע לכל ימי השבוע. משל לכמה רופאים שטיפלו בחולה אחד הסובל מכמה חלאים ב"מ, וכל רופא טיפל באותו אבר שעליו התמחה ביותר. היה שם רופא מומחה למחלת הלב, פנה אל הרופאים ואמר להם, עד שאתם משתדלים להמציא תרופה לאברים שאין הנשמה תלויה בהם בתחילה, צריך לרפא את הלב כי בלעדי הלב לשוא כל העמל והיגיעה בשאר האברים.

כן לענינו, השבת היא הלב של כל ימי השבוע, אם אין אנחנו משמרים אותה כמו שצריך בכל פרטיה ומענגים אותה כפי יכולתנו, א"כ כל ימי השבוע ח"ו אינם מתברכים ואין להם חיות, ואם נשמור את השבת שאז "הלב בריא", כל ימי השבוע יהיו מבורכים בזכות השבת.

הנה אם חסר לאדם איזה אבר, עדיין חיותו אינה פוסקת, יכול הוא להתקיים אפי' שהוא בעל מום. משא"כ הלב, בלי הלב אין קיום לגוף, כן הדבר אם חסרה לאדם איזו מצוה, נפסק הכח החיוני שכנגד אותו אבר, משא"כ אם חסר הלב או הראש האדם לא חי, וכן, אדם שלא זוכה לקדושת השבת אין לו חיות.

כל השפע והמזון יורד לעולם דרך המקדש בזכות השבת ר"ת ה'ר ש'דה ב'ית ת'פילה

ולכן אנחנו צריכים להתחזק ביום השבת כי היא מקור הברכה, וכל השפע והמזון שיורד לעולם הכל בזכות השבת. כי יום השבת הוא בחי' המלכות, שהיא השכינה המשפעת ומחלקת המזון לבניה, ולכן צריך לדקדק ולהזהר מאד בהלכות שבת.

והנה "אמונה" ע"ה בגימטריא "מזון", כי ע"י שהאדם מאמין ובוטח בבורא יתברך גורם ומביא על עצמו ברכה ושפע, ומזונו מצוי לו ברווח. ושפע ומזון זה יורד ממקום המקדש העליון למקום המקדש התחתון המכוונים זה כנגד זה, וזה שער השמים שמשם יורד השפע והמזון לציון וירושלים ואח"כ לארץ ישראל ומשם לכל העולם כולו. וא"כ "מזון" שהוא גי' מאה ושלוש כמספר אמונה ע"ה, ויורד המזון והשפע מבית המקדש העליון לבית מקדשינו ותפארתנו ומשם לכל העולם כולו. וכשבא אברהם אבינו להר המוריה והתפלל שם, אמר הקב"ה אברהם אהובי בא אצלי והתפלל ושמח אותי, בזכותו אני כופל המזון לבני, והוריד הקב"ה פעמיים מזון לעם ישראל שהם בגי' 206 גי' "הר" ע"ה, ולכן קרא לו אברהם הר המוריה. וכשבא יצחק למקום המקדש והתפלל ותיקן שם תפילת מנחה כמש"כ "ויצא יצחק לשוח בשדה", אמר הקב"ה בזכותך אני מוריד עוד "מזון" לבני וא"כ שלש פעמים מזון גי' שלוש מאות ותשע שזהו גי' - "שדה", ולכן קרא יצחק למקום המקדש "שדה". וכשבא יעקב והתפלל במקום המקדש אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני בזכותו אני נותן עוד מזון לבני, והנה ד' פעמים מזון ארבע מאות ושתיים עשרה גי' "בית" ולכן קרא למקום "בית אל". כשבא משה רבנו וראה את המקום מרחוק, אמר לו הקב"ה אתה לא צריך לבוא די שאתה רואה ומתפלל, אמר הקב"ה בזכותך אני מוריד עוד מזון לבני שזה חמש מאות וחמש עשרה, שזהו גי' - "תפילה". וזה שכתוב "תפילה למשה". והנה כל השפע הזה והמזון כולו בזכות "השבת" שאם עם ישראל שומר את השבת כראוי ומענג אותה, כל ימי השבוע מתברכים בזכותו ואז יורד השפע מבית המקדש לעם ישראל וזה נרמז בתבנית השבת ר"ת ה'ר ש'דה בית תפילה.

יקדים אדם לקבל את השבת

מצוה מן התורה להקדים ולהוסיף תוספת שבת, ומובא בגמרא (פסחים קה:): כי מצוה לקבל שבת כמה שיותר מוקדם, שחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימים למצוות. ובוה שאדם מקדים לקבל את השבת, ומוסיף מחול על הקודש יותר מחיובו, בזה מראה את חביבותה של השבת, שהוא שמח בכיאת השבת, וזהו כבודה של השבת, שיוצאים ומקדימים לקראתה, כיוצא לקראת המלך.

רב עמרם גאון, כתב שמצוה להקדים לקבל שבת כמה שאפשר, ושכך נהגו במקומו. וכן כתב הרמב"ם בהלכות שבת פרק ל' מצוה לכבד את השבת. ומהו כבודה, שיהא יושב בכבוד ראש, ומיחל לקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא

לקראת המלך! חכמים הראשונים, היו מקבצים תלמידיהם בערב שבת, ומתעטפים ואומרים, בואו ונצא לקראת שבת המלכה.

ואומר ה"חפץ חיים": כמה נואלו קטני אמנה, המאחרים לקבל את השבת, וממהרים לצאת, הרי כל ששת ימי המעשה, יונקים מן הקללה של "בזעת אפך תאכל לחם", ורק השבת נתברכה בברכה ה', ואלו המאחרים לקבל את השבת, הרי הם מאחרים לקבל ברכתה, וגם במוצ"ש ממהרים הם לצאת ממנה אל הקללה, ואילו אלו המכירים את ערך השבת, ממהרים להכנס לשבת כדי לקבל ברכתה, ומאחרים לצאת, כדי לא להכנס מהר לקללת ימי המעשה.

דרש ר' ישראל מאיר הכהן בעל "חפץ חיים": טעם שאמרו, כל המשמר שבת כאילו קיים כל התורה כולה, ולהיפך המחלל אותה, כאילו הפר כל המצוות, לפי שמצינו שהקב"ה אמר למשה רבנו: "מתנה טובה יש לי בבית גנוי, ושבת שמה, ואני מבקש לתנה לישראל", ואם הכלה מחזירה לחתן את המתנות ששיגר לה, הרי זה מוכיח שאינה רוצה בו, והשידוך מתבטל. כך גם השבת: אם אין שומרים אותה כראוי, הרי שמחזירים המתנה שנתן לנו ה', ובזה מראים חלילה שאין לנו חפץ בה, ולא בקשר בינינו לאבינו שבשמים.

רפואה שלמה

כל המוסיף מחול על הקודש מוסיפים לו חיים, כך אומר התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי. אלו שמקדימים לקבל את השבת, זוכים לקבל תוספת חיים. חז"ל תקנו לומר בשבת לחולה "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא" שבזכות השבת תבא הרפואה בקרוב, יש הרבה סיפורים, על חולים שקבלו על עצמם תוספת שבת, וזכו בתוספת חיים, נגד כל התחזיות של הרופאים.

קבלת שבת בשעה מוקדמת גורמת לרפואה שלמה

בספר "לשכנו תדרשו" מובא סיפורו של רבי שמחה קפלון, רבה של צפת: כאשר למדתי בישיבת מיר התאכסנתי אצל משפחה שהיה להם בן יחיד. באחד מימי ששי כאשר הלכתי לישיבה, ראיתי את בעל הבית מתכוון לצאת לשוק העיירה למסחר. בדרכו לצאת, שמעתי שבעלת הבית אומרת: "היום ערב שבת, תחזור מוקדם".

חזרתי מהישיבה בצהריים לאחר תפילת המנחה, והנה רואה אני את בעלת הבית עומדת ליד החלון ומצפה לבעלה, כשהיא ממלמלת: עוד מעט שבת - עוד מעט שבת. תמהתי מאד ואמרתי לה: הרי עוד היום גדול ויש עוד כמה שעות עד לכניסת השבת.

בעלת הבית ענתה: אספר לך את קורות חיינו ותבין את דאגתי: שנים רבות היינו נשואים ולא זכינו להפקד, ובעזרת ה' לאחר שנות סבל זכינו לבן, אך לדאבונו לא התפתח הילד כראוי וסבלנו רבות בגידולו. רופא העיירה אמר לנו שכנראה יש לילד מום בלב. ועלינו לנסוע לויילנא, לרופא גדול המתגורר שם.

לאחר בדיקות שונות אמר לנו הרופא הגדול: "לילד הזה אין סיכוי לחיות יותר מכמה שנים, אין כל תרופה למחלתו. חזרו לביתכם והשלימו עם המציאות".

שבורים ורצוצים יצאנו מבית הרופא. לא ידענו לאן פנינו מועדות. בקושי הגענו לאכסניה שבויילנא, ושם פרצתי בכי תמרורים ומיאנתי להנחם. אנשים באכסניה ששמעו על צרתנו אמרו לנו: הרי אתם נוסעים חזרה למיר, בדרך כדאי לכם להכנס לראדין, שם מתגורר ה"חפץ חיים", פנו אליו ובודאי תוושעו. מיד נסענו לראדין אך מה דוה לבנו בשמענו שאין מכניסים לביתו אנשים, כי מצבו חלוש ביותר ואין באפשרותו לקבל אנשים.

בעוד אנו עומדים תוהים, והנה סייעתא דשמיא!! רואים אנו את בעל נכדתו של החפץ חיים, אברך צעיר שזה לא מכבר למד בישיבת מיר והיה מתגורר בביתנו. והנה, שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו... והוא הכניס אותנו לחדר סבו. החפץ חיים ישב אז על כסאו וספר עזרא הנביא בידו. ישבנו וסיפרנו לו על מחלתו של בנו והחפץ חיים ענה לנו: "מה ביכולתי לעזור, כסף אין לי ומה עוד אוכל לעזור לכם". פרצתי בכי תמרורים. נכדו שהכניס אותנו אליו הוסיף ואמר "והרי זה בן יחיד!!!"

קרא לי החפץ חיים זצוק"ל בלשון חיבה: "בתי, קבלי עלייך שתקדימי לקבל את שבת מלכתא". שאלתי אותו מה כוונתו והוא ענה: "ביום ששי בחצות תהיה כבר מפת שבת פרוסה על השלחן ופמוטי הנרות סדורים על השולחן, ומזמן הדלקת הנרות לא לעשות שום מלאכה, ויהי מה!"

הדברים יצאו מפי החפץ חיים וקבלתי קבלה נחושה בלבי, שלא לשנות מאומה מדבריו.

מיד בהגיענו למיר כבר חל שיפור ניכר בילדנו, וקימעא קימעא החל לאכול ולהתפתח כשאר ילדי גילו. ביקרנו אצל רופא העיירה ששלח אותנו לוילנא והוא השתומם למראה עיניו. הוא לא היה יכול להבליג על תמהונו ונתן לנו סכום כסף כדי שניסע לוילנא לרופא הגדול.

כשהגענו לוילנא אמר לנו הרופא: "הלצון אתם חומדים לי, זה ילד אחר ולא אותו ילד שבדקתי לפני תקופה קצרה". אמרנו לו: "בן יחיד הוא לנו" אמר לנו הרופא: "האם הייתם בוניה" (בוניה היה אז מרכז רפואי עולמי). אמרנו לו: לא. שאל, אלא איפה?!"

"הלכנו לחפץ חיים והוא יעץ לנו את עצתו..."

אמר לנו הרופא: אנחנו הרופאים יש בידינו לתקן את הקיים, לב פגום מנסים אנו לתקנו. ואלו החפץ חיים, הוא יכול לברוא "יש מאין". עכשיו יכול אני לספר לכם שהלב של בנכם היה אכול לגמרי במצב של "אין"...

וסיימה בעלת הבית את דבריה: "מאז ועד היום, אנו מסיימים מוקדם מאד את ההכנות לשבת. לכן, אני דואגת לבעלי המאחר לשוב".

כתוב בזהר הקדוש (ח"ג קע"ט ע"ב): "לא זזה שכינה מישראל, בכל שבתות וימים טובים - ואפילו בשבתות של חול". ובאר ר' משה טיטלבוים בעל "ישמח משה": - מצוה להוסיף מחול על הקודש, ואותה תוספת יש לה דין שבת, והיא הנקראת "שבת של חול" וגם אז יש השראת שכינה בישראל.

רבי אליהו לאפיאן היה שרוי בשבת באוירה שונה בתכלית. פעם הזכיר את דברי ה"חיי אדם" שמי שתקן את נפשו, ירגיש את ביאת "הנשמה יתירה" בטבילת ערב שבת. רבי אליהו הוסיף שכמה פעמים הוא עצמו הרגיש בזה.

בעת ששהה בבית החולים, בקשה המשפחה לא להזכיר לו ששבת קרבה, מכיון שהוא היה שרוי במצב של קרוב לעילפון, והזכרת השבת היתה מכניסה אותו לסערת רגשות, שהיתה מסוכנת במצבו. ולכן, לא הדליקו נרות בחדרו, ולא התהלכו בכגדי שבת. אולם דבר לא הועיל, כי מיד עם התקדש היום, היו פניו מאדימות מעט ושפתיו מרחשות פסוקי "לכו נרננה".

המקדים לקבל את השבת, המזיקים מתבערים ממנו ומביתו ואינם מזיקים לו

וּכְתַב הַשֵּׁל"ה, צריך לקבל שבת בהקדם ככל האפשר, ומי שאומר מזמור שיר ליום השבת אחר השקיעה "מביא סכנה רבה", כי המזיקין שנבראו בערב שבת בין השמשות מתעוררים ממקומם להזיק.

ואנחנו בבית מדרשינו, עוד מזמן מו"ר הגאון המקובל ר' מרדכי שרעבי זצוק"ל, היינו נוהרים לקבל השבת מוקדם, והיה עולה מורנו המקובל ר' ציון ברכה זצ"ל ש"ץ ופניו להבות אש, ומתחיל "שועתינו קבל" וכו' בנועם שיח שאין כמוהו, ואחריו הקדיש במקום נאו"ה עם כוונות הרש"ש זיע"א, והיינו מרגישים התעלות שאין כמוהו, והניגון הזה כאשר שומעים אותו, סגולתו לבער הקליפות והמזיקים, ועד היום ב"ה אנחנו ממשיכים בזה, ה' יזכנו.

וכידוע מנהגו של ר' אברהם הלוי ברוכים משב"ק של האר"י ז"ל, שהיה מסבב בכל בתי היהודים בצפת בשעות הצהריים של ערב שב"ק, וכל מי שלא גמר את העבודות היה קונס אותו, ולוקח לו את הסירים של האוכל.

מפתח לכל הישועות

בקבלת שבת אנו אומרים "לקראת שבת לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה" השבת - היא המקור של הברכה, כל הברכות שבעולם, באות בזכות שמכבדים את יום השבת, כן קבע הקב"ה מאז בריאת העולם. הוזהר הקדוש אומר, שכל השפע שיש בעולם, בא רק בזכות השבת, וככל שמכבדים ויותר את השבת ומקדימים לקבלה, כך מקבלים יותר ברכות ויותר שפע גשמי ורוחני. אשרי מי שזוכה להוסיף מחול על הקודש.

כתוב במדרש אמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנוז, ושבת שמה, ואני רוצה לתת אותה לבני ישראל, לך והודיעם. מלך מלכי המלכים הקב"ה, מעיד על השבת שהיא מתנה טובה, ושולח במיוחד את משה רבנו, להודיע לנו, כדי שנבין את ערכה של השבת, ושנודרז לקראתה, כדי שזוכה לקבל על ידה את כל הברכות שבעולם.

הרב הקדוש מלובביץ ז"ל כתב כי ההשפעה של השבת היא כה גבוהה, עד שאינה יכולה להשתלשל ולרדת לעולם הגשמי אלא לענינים רוחניים בלבד - תורה ותפילה ועבודת ה', אבל ההשפעה של הדברים והצרכים הגשמיים באה מתוספת שבת, וככל שמקדימים לקבל שבת הרי ממשיכים על עצמם יותר שפע גשמי לששת ימי המעשה. והיה אומר לו היו בעלי בתים שומעים לי - לעשות תוספת גדולה לשבת, היה להם שפע של פרנסה כל השבוע.

שפע בפרנסה

בספר מלאכת שבת מובא כי קבלת שבת מוקדם, סגולה לפרנסה. וכן מובא בספר סוד ה', שכאשר אדם מכניס את השבת מוקדם, הקב"ה משלם לו במידה כנגד מידה, בזכות שהוא הרחיב את גבול הקדושה את גבולה של השבת וצמצם את הגבול של זמן החול, בזכות זה אם תבוא לו פעם עת צרה, יקרא אל ה' וירחיב לו ד' מצרתו, ויזכה לנחלה בלי מצרים.

סיפר יהודי שפרנסתו נפגעה מאד, וכשהגיע לאזניו כוחה הגדול של השבת והתועלת העצומה שיש בהקדמת קבלת השבת, קיבל האיש על עצמו להקדים את קבלת השבת יותר מהזמן המקובל במקומו. הישועה, כך סיפר, הגיעה מהר מאד. ראיתי בחוש את ברכת השבת, אמר, כשהרווח הכלכלי מצטרף לרווח העיקרי, של כניסה לשבת קודש, ברגיעה בשמחה ובאושר. הנסיון שלו יכול ללמד לאחרים. הקדמת קבלת השבת, היא עצה נפלאה, היכולה לסייע לכל אחד לקבל ברכה מרובה.

כשבאים אל יהודי ושואלים אותו מדוע פתחת את חנותך בשבת, האם אינך יודע כמה חמור האיסור של חילול שבת, משיב הלה ואומר: ומה אוכל לעשות הלא מרובים צרכיו של אדם מישראל, והפרנסה מצומצמת ומחוייב אני לעסוק במסחרי ולא לנעול אותו יום אחד בשבוע.

אמר על כך החפץ חיים משל. דומה הוא אותו יהודי לשוטה אשר דימה בנפשו, כי אם יתקין עוד ברז למיחם, יוכל להוציא ממנו יותר מים. ולא עלה על דעתו, שלא רק שאין הכרז הנוסף מוסיף מים למיחם, אלא גם המים שנמצאים בו יגמרו יותר מהר כשיצאו מעוד ברז.

הקב"ה הזן לכל ומכין לכל בריותיו את מזונם לכל שבוע, נותן לפי רצונו לכל אדם כקצוב לו, והפרנסה המגיעה לכל אחד ניתנת לו בימי עבודתו, ששה ימים או פחות, רק שוטה הוא מי שחושב שאם יפתח ברז נוסף ויעבוד גם בשבת, תהיה לו יותר פרנסה, לא כן, אלא שאותה פרנסה תבוא אליו על ידי שבעה צינורות, ואם כך מה ירויח מחילול השבת שלו.

שומר שבת לא ידע דבר רע

מעשה שהיה באדם אחד קבלן גדול מתושבי העיר יפו, הוא בנה את עשרים הבתים הראשונים של אחת מערי הארץ, שהשקעה הגדולה ביותר בבנין היתה אז המלט, כי הוצרכו לקנותו ולהביאו מחוץ לארץ תמורת הון רב. הלה הזמין כמות גדולה של מלט, המלט הגיע ביום ששי בתחלת הקיץ בחביות מגולות, והנה אחרי הצהרים של אותו יום ששי, כשכל המלט היה כבר מונח בשטח של הבניה והפועלים כבר חזרו לעיר מגוריו יפו, נתקדרו השמים בעבים, ובכל רגע היה עלול לירד גשם זלעפות, הופיעו הפועלים אצלו בבהלה והזהירוהו אודות כמות המלט הגדולה הנמצאת בחביות מגולות במקום הבניה, ואם ירד עליהם המטר יתקלקל המלט לגמרי וההפסד בממון יהיה כל ישוער, ואין לו ברירה אחרת למען הצלת ממונו אלא שהם יסעו לשם עם עגלות טעונות קרשים לכסות את החביות היטב. אולם כפי הזמן שנותר להם עד שבת, בודאי לא ימלטו מחילול שבת ח"ו.

הקבלן שהיה איש ירא אלהים, ענה אותם נחרצות, אני אינני מוכר את השבת תמורת כל הון שבעולם! וכן אני מזהיר, ששום יהודי לא יחלל את השבת עבורי, גם לא בכדי להציל את כל רכושי שעלול לרדת לטמיון.

ואמנם בליל שבת ירדו גשמים עזים בארץ, כך שהדבר היה ברור שכל הרכוש הגדול נאבד ונפסד. אולם יהודי יקר זה, ערך את שלחן השבת שלו בפנים מאירות, שר את הזמירות כרגיל, למד חומש ורש"י, ועסק באמירת תהלים כהרגלו כאילו שום דבר לא קרה ולא יקרה, כפי שאכן הורו חז"ל, שבשבת על האדם להרגיש כאילו כל מלאכתך עשויה.

רק בצאת השבת, לאחר שהבדיל על היין, החל לבו נוקפו על ההפסד הגדול באיבוד הכמות הגדולה של מלט שעלתה לו בדמים ויגיעה רבה ועכשיו ירד הכל לטמיון. מיד נטל עגלה לנסוע למקום הבניה. אולם, כשהגיע לשם הופתע ונדהם ממראה עיניו, כל חביות המלט שלו היו מכוסות היטב בקרשים ופחים ואבנים כראוי וכיאות, ולא נגרע ממנו דבר. הוא לא האמין למראה עיניו, ורצה לממש את הנס בידו, הוא תחב ידו לתוך המלט והנה הוא יבש וטוב לשימוש, וחשב בדעתו, מי יודע אולי נשלחו מלאכי עליון לשמור על השקעתו הגדולה, ולכסות את חביות המלט השייכות לו שלא ינזקו במטר...

לאחר מכן נודע הדבר, שאנשי חברת "סולל בונה" אמנם שלחו אנשים לכסות את חביות המלט שלהם, אך בחשכת הלילה הגיעו הפועלים לשטח הבניה השייך לו וכסו את החביות שהיו שייכות לו במקום לכסות את החביות של סולל בונה... וכך ניצל רכושו, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

מבטל כל הגזירות

בתלמוד ירושלמי מובא, שהתנא הקדוש ר' חנינא בן דוסא שהיה מלומד בנסים, היה מקדים מאד לקבל שבת, מובא במסכת שבת אמר ר' יוסי יהא חלקי עם מקבלי שבת בטבריא, ששם היו מקדימים מאד לקבל את השבת. וכן מסופר על הבעש"ט הקדוש ועוד הרבה צדיקים שפעלו ישועות גדולות לעם ישראל, שהקפידו מאד לקבל שבת מוקדם.

בזמן הרב הקדוש מלובביץ זצ"ל כשהיתה גזירה לגייס את בחורי ישראל לצבא הגויים, ובאו אליו אסיפת נכבדים מהעיר פינסק לטכס עצה מה לעשות לבטל את הגזירה, אמר להם הרה"ק מלובביץ זצ"ל אם יצליחו להשפיע על תושבי ליטא, שיקדימו לקבל את השבת ויעשו תוספת גדולה לשבת, אני מקבל עלי לבטל את כל הגזירות מישראל. וכן ידוע בזמנינו שיעצו חכמי ישראל שליט"א לכל מיני בעיות של שידוכים, ילדים וכד', לקבל את השבת מוקדם, "השבת היא מקור הברכה ובכחה לבטל את כל הגזירות" ואכן זכו כולם לישועות בדרך פלא.

אם רוצים לשמור שבת בשלימות צריך מקודם להעביר את החלודה

אך את שבתותי תשמרו: על הפסוק "אך את הזהב ואת הכסף" דרשו חכמינו: "אך", להעביר את החלודה. כשבאים להכשיר כלי כסף וזהב, יש להעביר מהם תחילה את החלודה ואת הפסולת. כיוצא בזה, מתכוונת התורה גם כאן במלה "אך", שלפני שנכנסים לשבת, יש להעביר תחילה את החלודה והפסולת של החולין, כדי להכנס לשבת נקי וזך, ואז "את שבתותי תשמורו", אפשר לשמור על קדושת השבת בשלימות. (שפת אמת)

לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה

במצות שמירת שבת צריך לדעת שחלק נכבד מהמצוה הוא להרבות בתורה ביום קדוש הזה, כמו שאמר רבי ברכיה (ירושלמי שבת פרק ט"ו ובפרק כ"ג ט): לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה.

וכך כתב רבנו יוסף חיים (בן איש חי הלכות בהקדמה לפרשת שמות) שכתבו המקובלים ז"ל שגדול עסק התורה שנעשה בשבת אלף פעמים יותר מעסק התורה של חול. והרב "מקדש מלך" (המקובל רבי שלום בוזגלו זצ"ל בפירוש על תיקוני הזוהר הנקרא "כסא מלך"), כותב כי שעה של לימוד תורה בשבת חשוב כמו שנה בימי החול, ואם עוסק בסודות התורה חשוב כמו שבעים שנה. ובהיות ויום זה הוא מתנה מהקדוש ברוך הוא לבני ישראל כמו שהגמרא (שבת י) אומרת מתנה טובה יש לי בבית גזוי ושבת שמה וכו', לכן צריכים לדעת כיצד להשתמש במתנה זו באכילה ושתיה ובלימוד התורה ולא בדברים בטלים.

וכך היה סדר לימודו של ה"חפץ חיים" ביום השבת ללמוד חומש עם פירוש רש"י והרמב"ן על התורה וכל הזוה"ק על הפרשה, ומדרשים (בשם תלמידיו המובהקים). וכתב מרן רבנו יוסף קארו ז"ל שירא שמים ילמד חומש עם פירוש רש"י.

ומהר"ש מבעלזא כתב שהלומד חומש עם פרוש רש"י זוכה לשבת במחיצתו של רש"י ז"ל, ומעשה שהיה (לפני כ-30 שנה) בבחור שלמד בישיבה ונפטר צעיר, ובא בחלום לחברו וגילה לו שיושב הוא במתיבתא של רש"י, ושאלו במה זכה לכך, ענה לו משום שכל שבת היה לומד חומש עם פירוש רש"י ז"ל.

ומרוב חביבות ורום מעלת "שבת קדש" העיד תלמיד מובהק של ה"חפץ חיים" שפעם סמוך לכניסת שבת הלך לביתו של רבו לשאול אותו שאלה שנתקשה בה וראה מחזה לא רגיל: ה"חפץ חיים" היה לאחר טבילת המקוה ופניו היו זוהרים כמלאך ה', עומד בזוית של החדר, ומשפשף ידיו זו בזו כאדם שמוכן להרויח הון עתק, ואומר "עוד מעט שבת" וחזר על עצמו כמה פעמים, אמר התלמיד המחזה הזה נחרט בזכרוני למשך כל ימי חיי ומאז למדתי מהו גודל רוים מעלת שבת מלכתא.

למוד תורה בימי ששי ושבת

עד כדי כך הצליח השטן לבלבל את הלומדים שהביא אותם לידי מחשבה שההליכה לשוק היא מצווה ששווה לבטל עליה את לימוד התורה...

אחד החיזוקים המדוברים ביותר בישיבות, הוא הצורך לבצר את הלימוד בערבי שבתות ובשבתות. האווירה שנוצרה, בענין זה, היא כל כך גרועה, עד שאי אפשר שלא להרגיש את ה"מעשה שטן" שבכך.

אין כמו השטן היודע את ערך הלימוד של ימים אלה. כתב הבן איש חי בפרשת נח כי הלימוד בשבת שווה פי 1,000 מהלימוד ביום חול. והגר"א לאפיאן זצ"ל העיד שכאשר ביקר פעם את ה"חפץ חיים" בשבת קודש, עשה לו החפץ חיים את החשבון הזה: שקולה שבת כנגד כל התורה כולה, (ויום ששי, הסמוך לשבת, סופג כבר את קדושתה של השבת, כידוע), ולכן כל מצוה שעושים בשבת שוה תרי"ג מצוות, ולפי הגר"א הסובר שכל תיבה של למוד תורה, היא מצוה בפני עצמה, הרי כשלומדים בשבת מוכפלת כל תיבה ב-613. ואם נוסף לזה ששקול ת"ת כנגד כל המצות הרי שנכפיל שוב ב-613 כנגד מצוה אחרת אם כן, כאשר יושב אדם ומנצל את שעוטיה של השבת ללימוד תורה, הרי אין סוף למצות שיש בידו לאסוף.

ה"חפץ חיים" נוהג היה לומר, שיש שני סוגי סוחרים. האחד הוא הסיטונאי, המרויח אחוזים ניכרים מאד בכל מה שהוא מוכר, אבל הקשרים המסחריים שלו הם רק עם בעלי החנויות.

לעומתו עומד בעל החנות המרויח רק אחוזים ספורים, אבל הוא מוכר את הסחורה להרבה לקוחות. נמצא, שהאחוזים המועטים שלו, עשויים להכפיל את הרווח הגדול של הסיטונאי.

בשבת, אמר החפץ חיים, אפשר להרויח גם כמו חנוני וגם כמו סיטונאי, שהרי המצות שמקיימים בה, מתחלקות לחלקים רבים...

אך כנגד כל זה, עומד השטן, שידע כי אם יצליח לפתות את הלומדים לבטל מלימודם, או לפחות להוריד קצת מכמות הלימוד ואיכותו, הרי שהצלחה גדולה תהיה בידו...

אמנם בשנים האחרונות יש שפור ניכר בנושא, וכולי ימי ששי נפתחים כמעט בכל מקום יישוב חרדי, אך עדיין יש מה לשפר ומה לחזק בענין זה, שהוא ככל הנראה אחד הדברים הצריכים ביותר חיזוק בדורנו, שכן ללא רציפות הלימוד אי אפשר לגדול בתורה.

ת"ח מפורסם המתגורר בירושלים, סיפר ששמע בנושא זה דברים כדרבנות מפיו של הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, ראש ישיבת לייקווד, בשיחה שנשא ב"עץ חיים" בירושלים.

זכדאי לציין כי בלייקווד יש חיזוק גדול בלימוד בימי ששי ושבת, ואווירת הרפיון המורגשת במקומות אחרים, לא רק שאינה נראית שם כלל, אלא אדרבה ימים אלה הם המרכז הרוחני של הישיבה, עד כדי כך שהת"ח ששוחח אתנו אמר, כי לפי מיטב זכרונו אפילו השיעור הכללי, נאמר בישיבה ביום ששי. וכל זה כדי להקנות לבחורים את הידיעה על חשיבותו של הלימוד דוקא בימי ששי ושבת.

"ויברך אלהים את יום השביעי"

הברכה והשפע בא דרך קו הדת"י ר"ת: דגן והוא לחם של שבת, תירוש והוא יין, יצהר הדלקת נרות בשמן זית

יום השבת התברך ע"י הקב"ה שנאמר "ויברך אלהים את יום השביעי" וברכת ה' היא תעשיר בין ברוחניות ובין בגשמיות. ופי' רבנו יוסף חיים זצ"ל כי השפע בא ממה שראינו שכתוב "ויברך והרבך וברך פרי בטןך ופרי אדמתך, דגןך, תירושך, ויצהרך, ר"ת דת"י דגן תירוש יצהר - וידוע שהספירות הקדושות הן עשר ומתחלקות לב' קוין חח"ן - ימין בג"ה - שמאל ודת"י באמצע, ודרך שם בא השפע ולכן כבר בכניסת השבת מקדשין את השבת בשלשה אלה, שהם "דגן" שזה הלחם לבצוע על י"ב ככרות, "תירוש" זה קידוש על היין, ו"יצהר" זה השמן של הדלקת נרות שבת.

וראינו בגמרא (שבת קי"ט ע"א) בעי מיני רבי מר' ישמעאל ברבי יוסי עשירים שבא"י מפני מה הן זוכין, א"ל בשביל שמעשרין שנאמר "עשר תעשר" עשר בשביל שתתעשר. שבבבל מפני מה הן זוכין, בשביל שמכבדים את התורה. ושבשאר ארצות במה הן זוכין, א"ל בשביל שמכבדים את השבת. דאמר ר' חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעה"ב אחד בלודקיא, והביאו לפניו שולחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם ושש עשרה שלשלאות של כסף תלויים בו וקערות וכוסות וקישוניות וצלוחיות קבועים בו ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים, וכשמניחים אותו אומרים "לה' הארץ ומלואה" וכשמסלקים אותו אומרים "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". אמרתי לו, בני כמה זכית לכך, אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת. אמרתי לו אשריך שזכית וברוך המקום שזיכך לכך.

ועיין בזה"ק (ח"ב דף רנ"ה ע"א) "ושבחתי אני את השמחה אשר אין טוב לאדם תחת השמש, כי אם לאכול ולשתות ולשמוח הוא ילונו בעמלו ימי חייו והוא אשר נתן לו האלהים תחת השמש" (קהלת ח' ט"ו) אומר הזוה"ק - והוא ילונו, למי הכוונה, ומפרש, זה האדם שאוכל ושותה בסעודות שבת לכבוד השבת וכל מה שמוציא לאכול ולשתות הוא מלוח אותו בהלואה לקב"ה, והקב"ה נותן ומשלם לאדם כפל כפליים מכל מה שהוציא לצרכי שב"ק, כי הסעודות הם של הקב"ה ואנחנו מוציאים אותן עבורו והוא מחזיר לנו, יוצא כביכול שהקב"ה לוה מאתנו.

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש [שמות לה, ב]:

כל ימי השבוע משתייכים ליום השבת

אם נתבונן נראה שכל ימי השבוע משתייכים ליום השבת, שהרי יום ראשון הוא ראשון לשבת וכן שני ושלישי וכו' ולאחר יום ששי מגיע יום שבת שיש לו שם בפני עצמו, ולא נקרא שביעי אלא שבת, כי כל הימים משתייכים אליו. ולא כאומות העולם שלכל יום יש שם בפני עצמו, כמו שבשפה האנגלית ליום א' קורים יום השמש, ליום ב' יום הירח וכו' ואין קשר לשבת. והסיבה היא שהשבת היא השפע של הברכה לשאר ימי השבוע כמו שכתוב בפיוט לכה דודי "לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה". ומי שלא שומר שבת ועובד גם ביום שבת הרי הוא מהדר אחר קללת אדם הראשון "בזיעת אפיך תאכל לחם" או שמא הוא רוצה ח"ו "לעזור" להקדוש ברוך הוא להמציא לו פרנסה [החזוה מלובלין].

ומשל למה הדבר דומה, לאדם שטעה בדרך עם משאו הכבד שעמו, והתפלל לקדוש ברוך הוא שיזמין לו אדם שיקח אותו למקום חפצו. לפתע ראה עגלה עוצרת לידו, שאלו העגלון, להיכן אתה צריך להגיע, אמר למקום פלוני. אמר העגלון, בדיוק אני נוסע לאותו מקום, שמח האיש שמחה גדולה ועלה לעגלה. באמצע הדרך רואה העגלון שהאדם הזה מניח את משאו על כתיפו, שאלו מדוע אתה לא מניח על הרצפה, ענה, אין אני רוצה להכביד על העגלה בכדי שנוכל להגיע יותר מהר למחוז חפצנו. אמר לו העגלון, שוטה שבעולם! וכי סבור אתה שאם תניח המשא על כתפך יקל המשא על העגלה, בשביל הסוס זה לא משנה היכן אתה מניח המשא, הכל אותו כובד.

כן הקדוש ברוך הוא נתן לנו שבת מלכתא ואמר: "וביום השביעי יהיה לכם קדש" כל הימים מתברכים מקדושת השבת, לחנם אתה טורח ויגע ביום זה למצוא פרנסתך, ואדרבא היא תגרום חלילה חרבן לשאר הימים ותפגע בגופו של המחלה כשלא משמרין אותה, לבד מהעונש החמור של הסקילה. [המגיד מדובנא].

מי ששומר שבת בהכרח שהיא תגן בעדו

מסופר על הגאון ר' ישראל יעקב קנייבסקי זצ"ל (הסטייפלר) שבצעירותו כשגייסוהו לצבא הרוסי לא היו מתחשבים ביהודים להניח להם לשמור את השבת, ובמסגרת האימונים בנשק חייבו אותו לירות ברובה בשבת. וכידוע מי שממרה פי המפקד נותנים לו עונש כבד להישלח לסיביר שזה פקוח נפש ודאי. מה עשה הרב, תפס את הרובה בשנוי שלא כדרך חול - ביד שמאל, והפך את קנה הרובה לאחוריו, וירה למטרה. ולפלא שהקליע פגע במטרה על אף שהיה בכיוון ההפוך, כשראה המפקד את הנס הגלוי והרגיש שאדם קדוש עומד למול עיניו, מיד פטרו לביתו. [לשכנו תדרשן]

בזכות שמירת שבת זכה רבי איסר'ל זלה"ה לכן קדוש והוא הרמ"א

בספר רחמי אב מביא מעשה מהגביר רבי איסר'ל זלה"ה, שהיתה לו חנות גדולה של בדים יקרים וכל מיני משי, והיה מנהגו שכאשר הגיע חצי היום בערב שבת היה סוגר החנות כדי להכין את עצמו לקדושת השבת. פעם אחת נתקנא בו הס"מ רצה לנסותו, ובא אליו בערב שבת בדמות שר גדול, והחל לברור לעצמו הרבה סחורות יקרות, והתעכב בחנות לעשות השואות מחירים של הסחורות, בתוך כך הגיע חצי היום, ופנה רבי איסר'ל לסגור את החנות כדרכו, אולם השר התחנן לפניו שימתין מעט ויגמור עמו העסק. אולם ר' איסר'ל לא הסכים בשום פנים ואופן, תמורת כל הון שבעולם לא יוותר על הכנתו לשבת קודש. השר יצא מיד את החנות, ור' איסר'ל הפסיד סכום גדול. בשכר זאת זכוהו מן השמים בכן קדוש, רבנו הרמ"א [רבי משה איסרליש] מאורן של ישראל.

שבת מנוחה

רבים מהטועים שואלים מדוע נאסרה עשיית מלאכה ביום שבת, מאחר שבשבילם עונג הוא לעשות מלאכה - להבעיר ולבשל, ועוד מלאכות כיוצא באלו, ואם כן למה נצטוונו לעונג שבת דוקא בשביתת המלאכה.

בספר "סדרו של שבת" ח"ב מסביר זה על פי משל נפלא, למלך הרוצה לעשות יום שמחה לבניו, ומצווה עליהם לבוא לארמונו עם כל בני ביתם בלבוש מהודר ומצוחצח ובמצב רוח של שמחה, כי רצונו לעשות להם יום שלם

של סעודה, אכילה, שתיה, מנוחה ולשמוח עמם, ושישמחו המה בו ויעזבו כל ענינם ועסקם ויבואו לשמוח בשמחת המלך בלבד. ובאו כולם לכבוד אביהם המלך מלבד בן אחד שלא בא. וכששאלו אביו מדוע נפקדת מלבוא לשמוח בשמחתי, עונה לו אותו בן, הרי לא נתכוננת בזה אלא לשמחני, לי היתה שמחה אחרת בזה שהלכתי לבלות בבתי משתאות וקרקסאות, ובזה נהנתי ושמחתי יותר מאילו הייתי בא אליך.

וכי זו תשובה?! הרי זו חוצפה נוראה!!!

כמו כן הקב"ה, מזמין אותנו יום אחד בשבוע לנוח ולשמוח הוא אתנו ואנו עמו, וכמוזכר בזוהר הקדוש (מתורגם) (שמות טו, א): אשר יום השבת הוא יום שמחה, וז"ל היום הזה הוא שמחת העליונים והתחתונים, כולם שמחים בו, שממלא ברכות בכל העולמות, וכל העולמות מתקנאים בו, ואפילו הרשעים שבגהנם נחים בו, מלבד אותם שחללו שבת בפרהסיא, ע"כ. ואיך יעז אדם לומר: שמחתי והנאתי היתה לילך ולבלות יותר מלבוא אל אבי המלך, הרי בזה מורה שאין אהבת אביו בלבו. וכי לא יקצוף עליו אביו מלכו וידחהו מהיכלו ולא יחפוץ מלהביט בכך כזה יותר!?

וכן מביא הרמב"ן בספרו על אמונה ובטחון: משל למה הדבר דומה, לשני אוהבים שכרתו ביניהם ברית, כדי שלא תשתכח האהבה, וקבעו יום אחד לשמוח בו יחדו כשבת אחים גם יחד. כן יום השבת שכל ששת ימי המעשה טרוד האדם בעניינים גשמיים, זה פונה לעסוק בעצי הזית שלו, וזה פונה לכרמו, לכן קבע הקב"ה את יום השבת לנוח בו ולעסוק בו בתורה ובעבודה, והשכינה שורה בישראל להתענג עמהם, ולחלק להם מברכותיה ומשפיעה שפע גדול של ברכה וטובה רוחנית וגשמית הנמשכת לכל ימי השבוע, והזוכים לה הם רק אלו הבאים להתראות עם הכלה, שהיא שבת המלכה, מדי שבת בשבתו.

אגרת השבת

האגרת ששלחה השבת אל רבנו ה"אבן עזרא" וספור הדברים נדפסו לראשונה בסוף שלחן ערוך של האריז"ל (פפד"מ, תנ"א) ואחר כך נדפסו בהעתקה מדויקת בסוף ספר "מבחר מאמרים" (לר' נתן ב"ר שמואל הרופא, ליוורנו תק"צ) מספר כתב יד שנכתב בלידה בשנת ה'קמ"ב: [גם בספה"ק נועם מגדים (כי תשא) מצינו שבימי הגאון החסיד הראב"ע ז"ל היה מין אחד ועיקם ועיקש לומר דשבת התחלתו מיום השביעי ולילה שלאחריו והביא ראיות של מינות ואפיקורסות לדבריו הנידחין. והראב"ע ז"ל סתר דבריו מעוקשים לחוק דתינו ודעתינו כדעת "חז"ל הקדושים".

"ויהי בשנת ארבעת אלפים ותשע מאות ותשע עשרה בחצי ליל שבת בארבעה עשר יום לחודש טבת, ואני אברהם הספרדי הנקרא בן עזרא, הייתי בעיר אחת מערי האי הנקרא קצה הארץ, שהיא בגבול השביעי מגבולות הארץ ביושבת. ואני הייתי ישן ושנתי ערבה עלי, ואראה בחלום מלאך, והנה עומד לנגדי כמראה גבר ובידו אגרת חתומה. ויען ויאמר אלי: קח זאת האגרת ששלחה אליך השבת. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך את ה' אשר כבדני זה הכבוד הגדול, ואתפסנה בשתי ידי, וידי נטפו מור, ואקראנה ותהי בראשיתה בפי כדבש למתוק, אך בקראי הטורים האחרונים חם לבי בקרבי וכמעט יצאה נפשי, ואשאל את העומד לנגדי: מה פשעי ומה חטאתי, כי מיום אשר ידעת את השם הנכבד והנורא אשר בראני ולמדני מצוותיו - לעולם אהבתי השבת, ובטרם בואה הייתי יוצא לקראתה בכל לבי, גם בצאתה הייתי משלחה בשמחה ובשירים, ומי בכל עבדיו כמוני נאמן, ומדוע שלחה אלי זאת האגרת? ויען ויאמר לי ציר השבת: הגד הוגד לה את אשר הביא תלמידך אתמול אל ביתך ספרים פירושי התורה ושם כתוב לחלל ליל שבת, ואתה תאזור מתניך לכבוד השבת להלחם מלחמת התורה עם אויבי השבת ולא תשא פני איש. ואיקץ ותפעם רוחי עלי, ונפשי נבהלה מאד, ואקום וחמתי בערה בי, ואלבש בגדי וארחץ כפי, ואוציא הספרים חוצה אל אור הלבנה, והנה כותב שם בפירושי: 'ויהי ערב ויהי בקר', והוא כי כאשר היה בקר יום שני, אז עלה יום אחד שלם אתמול, כי הלילה הולך אחר היום. וכמעט קט קרעתי בגדי וגם קרעתי זה הפירוש, כי אמרתי טוב לחלל שבת אחד ולא יחללו ישראל שבתות הרבה אם יראו הפירוש הרע הזה, גם נהיה כולנו ללעג וקלס בעיני הגוים. ואתאפק בעבור כבוד השבת, ואדור נדר אם אתן שנת לעיני אחר צאת יום הקדוש עד שאכתוב אגרת ארוכה לבאר מתי ראשית יום התורה, להרים מכשול ולהסיר פח ומוקש, כי כל ישראל הפרושים גם הצדוקים יודעים כי לא נכתבה פרשת בראשית להגיד מעשה השם ברוך הוא בכל יום רק בעבור שידעו שומרי התורה איך ישמרו השבת כאשר שבת השם הנכבד לספור ימי השבוע, והנה אם היה סוף יום הששי עד בוקר יום השביעי - יש לנו לשמור הלילה הבאה. והנה זה הפירוש מתמה כל ישראל במזרח ובמערב, גם הקרובים גם הרחוקים, גם החיים וגם המתים. והמאמין בפירוש הזה, השם ינקום נקמת השבת ממנו, והקורא אותו בקול גדול, תדבק לשונו לחכו. גם הסופר הכותב אותו בפירושי התורה - זרועו יבוש תיבש, ועין מינו כהה תכהה, ולכל בני ישראל יהיה אור".

זוה דבר האגרת

אני שבת עטרת דת יקרים / רביעית בעשרת הדברים / ובין השם ובין בניו אני אות / ברית עולם לכל דורים ודורים / ובי כל מעשיו כלה אלהים / וכן כתוב בראשית הספרים / ולא ירד ביום השבת אזי מן / למען אהיה מופת להורים / אני עונג לחיים על האדמה / ומרגוע לעם שוכני קברים / אני חדות זכרים גם נקבות / וששים כי זקנים עם נעים / ולא יתבלו בי האבלים / ובי לא יספדו על מות ישרים / והשקט ימצאו עבד ואמה / והגרים אשר הם בשערים / ינוחון כל בהמות הם ביד איש / כסוסים כחמורים כשורים / וכל משכיל ביינו הוא מקדש / וגם מבדיל חשובים כנוזרים / בכל יום ימצאו שערי תבונה / ביומי נפתחים מאה שערים / מכובד מעשות דרך / וכן מן מצוא חפץ ודבר כל דברים / ושמרתך בכל ימים / למען שמרתני מאד מימי נעורים / בזקנותך שגגה נמצא בכ / אשר הובאו אל ביתך ספרים / ושם כתוב לחלל יום שביעי / ואיך תחשה ולא תדור נדרים / לחבר אגרת דרך האמונה / ותשלחה אל כל העברים.

נפש יהודי יותר גדולה מהשבת

יהודי חולה שנמצא בסכנה, מחללין עליו את השבת כדי להצילו. זאת אומרת נשמה של יהודי גדולה וחשובה מן השבת. ומצד שני כתוב בתורה ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מחלליה מות יומת וכו', א"כ ממיטין יהודי שחילל שבת. ולפי זה משמע שהשבת חשובה יותר מנשמה של יהודי. כך שאל מו"ר ראש הישיבה כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל.

ותירץ, כי ברגע שאדם חילל שבת כתוב בתורה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה, כלומר הנפש היהודית פרוחה ממנו, ובמקומה נכנסת נפש בהמית, לכן לא מחללין את השבת על נפש כזאת טמאה. ומה שאמרו מחללין שבת, זה על נשמה טהורה השומרת שבת, שעליה אמרו - חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

ובעין זה כתב הרב "צפנת פענח" והביא לה ראייה ממש רבנו ע"ה שבר את הלוחות, והרי הלוחות מעשה אלהים המה וכו', ויש בהם קדושה גדולה, וכיצד שבר אותם. אלא שראה משה שהאותיות פורחות באויר, וא"כ אין יותר קדושה בלוחות ואפשר לשבור אותם. גם כאן כאשר אין באדם את הנשמה היהודית אלא רק נפש בהמית, ולכן אפשר לסקול אותו. ועוד ראייה מבית המקדש שאמרו לו לנבוכדנצר קמח טחון טחנת, כלומר השכינה הקדושה והאור הגדול שקדשו את בהמ"ק כבר נסתלקו מן המקום, ולכן יכול להחריב את המקדש.

בשבת מתגברים אצל האדם כוחות הנפש

הרב "שער בת רבים" האריך בענין זה שיום השבת יש לו מעלה גדולה ואפשר להתעלות בו ביראת ה' מה שלא נוכל להגיע אליו בימות החול, וכמו שרואים בירושלמי (דמאי פ"ד ה"א) שמפרש הטעם שעם הארץ נאמן על המעשרות בשבת כי אפילו עם הארץ אימת שבת עליו, וזה מרומו ג"כ במילה הראשונה של התורה ש"בראשית" זה אותיות "ירא שבת" (תיקו"ז דף ס"ט.), והיינו שבשבת מתגברים באדם כוחות הנפש שלו ולכן יש לו יותר יראת שמים, ויש ע"ז עוד רמז בפסוק (תהלים קי"א י') "ראשית חכמה יראת ה'" - דהיינו שבמילה הראשונה של התורה שהיא "בראשית" יש בה רמז ליראת ה'.

ולכן כאן שאנחנו רואים שיום השבת הוא יום כ"כ גדול יש חובה כפולה לנצל את היום הזה כמה שיותר - שכל לימוד תורה ויראת שמים בשבת מביא להתעלות גדולה הרבה יותר מימות החול, כיון שהנפש של האדם מצד עצמה כבר יש לה כוחות יותר גדולים והיא גבוהה יותר.

משלו של המגיד מדובנא

המגיד מדובנא אומר משל ע"ז לאחד שעזב את משפחתו והלך לגור בארץ אחרת, לאחר כמה שנים הוא התגעגע למשפחתו ורצה לברר מה שלומם, חיפש מי שבא מהארץ ההיא לשאול אותו על משפחתו, עד שיום אחד מצא עני שבא מהארץ ההיא כדי לאסוף כסף, הוא בא אצל העני הזה לשאול אותו בשלום משפחתו א"ל העני אני מאוד ממהר ללכת לקבץ כסף ואיך אוכל לשבת לדבר אתך, א"ל תגיד לי כמה כסף אתה יכול לקבץ כאן, א"ל ג' זהובים, א"ל קח ג' זהובים ועכשיו תוכל לשבת ולדבר אתי. ישב העני לדבר אתו וסיפר לו על כל המשפחה שלו, ועל כל הקורות אותם בכל השנים האלה.

לאחר זמן אמר לו העני, קשה לי לספר יותר כי אני חלש ואני רוצה לשתות יין, א"ל אביא לך יין, אח"כ א"ל העני אני רעב ורוצה לאכול, א"ל אביא לך ג"כ לאכול, לאחר ששתה ואכל, נרדם, והבעה"ב ממשך לדבר אליו ולשאול

אותו ואין קול ואין עונה, כעס עליו בעה"ב וכי נתתי לך לאכול ולשתות כדי שתירדם אח"כ, הלא נתתי לך רק בשביל שיהיה לך כח להמשיך לספר לי על משפחתי.

וכך הוא הנמשל: הקב"ה ברא את האדם ונתן לו נשמה שמקורה מתחת כסא הכבוד והיא עזבה את העולם העליון וירדה למטה לעוה"ז, והקב"ה מחכה כל הזמן לראות שהאדם יעשה מעשים טובים, אבל כיון שהגוף יש לו הרבה טרדה בצרכי הפרנסה אין לו הרבה זמן לעסוק בתורה ומעשים טובים, ולכן נתן לנו הקב"ה מתנה את יום השבת שיום זה אסור במלאכה וצריך לנוח ולשבות בו, וכך יוכל לשמוע על הנשמה שירדה למטה שהיא עושה מעשים טובים, ויש לנו גם מצוה לקדש על היין ולאכול סעודות שבת וכך יהיה לנו כח אח"כ לעסוק בתורה, אמנם יש בני אדם שאוכלים ושותים ואח"כ מבילים את רוב היום בשינה ודברים בטלים, וע"ז טוען הקב"ה וכי הכוונה במצות אכילה ושתיה בשבת היתה בשביל הגוף - שאח"כ תלך לישון?! הרי עיקר המטרה היתה לטובת הנפש שתוכל לעסוק בתורה, וכך הנשמה תוכל להתחבר להקב"ה שזהו המקור שחוצבה משם.

ענין קדושת שבת

בכל יום חייב אדם לחשוב ולזכור קדושת השבת, כדי שיזכור עניני אחריתו, על דרך שאמרו (אבות ב' י') שוב יום אחד לפני מיתתך, שאלו תלמידי רבי אליעזר לרבי אליעזר, וכי אדם יודע איזה יום ימות ואיך אתה אומר שוב יום אחד לפני מיתתך, והשיב להם, כל שכן שישבו היום, דכיון שאינו יודע מתי ימות ישוב היום שמא ימות למחר, ויהיה כל ימיו בתשובה, וזה שכתב תהא זוכרו מאחד בשבת שאם יזדמן לך מנה יפה תכין לשבת ועל דרך זו הוא שיזכור מאחד בשבת, שהוא בבחורותו, מה שעתידי לתקן מנה יפה לנפשו לעולם שכולו שבת וכולו ארוך, ושמעתי מכבוד הרב רבי אברהם הלוי נרו יאיר ויזהיר, שעל זה אמר שמאי: מחד בשביך לשבתך, באחד בשבת תתחשב ותן לכך לשבת הבאה, כי ששה ימים הם ששים שנה שהם חיי רוב בני אדם, ומחד בשביך, שהוא יום הראשון, שהם עשר שנים הראשונות, צריך להכין צדה לדרכו ועל זה נאמר (שמות כ' ט') "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" ואומר, כל מלאכתך בריבוי לך, פירש על המלאכה הרוחנית מלאכת התורה והמצוות, שהיא שלך, ואינה לזולתך, מה שאין כן לשאר המלאכות הגופניות, שכולם ישארו לזולתו, וכן על המן. (שמות ט"ז כ"ו) "ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו", שהוא רומז לעולם שכולו שבת, ואין שם עשית תורה ומצוות, אלא קבלת שכר, כדפירשו רבותינו זכרונם לברכה (עבודה זרה ג' א') מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ורבי יצחק אמר, שלא תהא מונה כדרך שאחרים מונים, אלא תהא מונה לשם שבת, נתן זכירה אחרת נקלה מאוד לכל הימים, ולזה אמר שיהא מונה לשם שבת, שימנה ביום ראשון היום יום אחד בשבת, ביום ב' היום וכו', נמצא מזכיר שם שבת בכל יום ויום שכל הימים יונקים מיום השבת, שהוא נקודת המרכז, שעליה תסוב עגלת הששת ימים, נמצא השבת שורש לכל ששת ימי השבוע, ולכן בכל יום חייב להשפיע בו מקדושת השבת, לטעם זה דקדק רבי שמעון בר יוחאי שאמר, ימי השבת דאינון ימי השבוע קיימין לישראל, הרי שקראן ימי השבוע וימי שבת, כי הנקודה שהיא השבת מתגלמת בימי השבוע ולכן הם נקראים ימי השבת.

איתא במדרש, שפעם אחת נפטר רב אחד ונתראה לתלמידו בחלום וראה התלמיד שהיה לו כתם על מצחו, אמר לו מפני מה אירע לך כך, אמר לו מפני שלא היה נזהר מלדבר בברכה אחת מעין שבע, וכשהחזן אומר קדיש, ושלא היה נזהר לגלח ציפורניו בערב שבת.

כתב בספר הקדוש ראשית חכמה (קדושה ד' א') קדושת שבת נכללת בשלשה דברים שהם: מחשבה, דיבור, מעשה, שלשה דברים הנזכרים בקדושה, פירש רבי שמעון בר יוחאי בתיקונים (תכ"ב ס"ח ב') שהם נשמה, רוח, נפש, מחשבה כנגד הנשמה, דיבור כנגד רוח, מעשה כנגד נפש, זה לשונו, בארבע יסודות הגוף שורה הוי"ה, וזהו מה שכתוב (ישעיה מ"ג ז') "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "בראתיו" זה על הנשמה הקדושה שהיא עולם המחשבה, "יצרתיו" זה רוח המדברת שמזה חיות מדברים, עשיתיו זו נפש ששם עשייה, ועליו שורה רמ"ח מצוות.

נמצא שכוונתו יתברך לקדשנו בשלש קדושות, כדי שנקדש נפשנו ורוחנו ונשמתנו מקדושת האצילות הנשפע בכל העולמות, והיינו (ויקרא י"א מ"ד) "והתקדשתם וכו' כי אני ה' אלהיכם", וכן (ויקרא י"ט ב') "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם", ושלש תיבות אלו, "אני ה' אלהיכם", הם נגד נפש רוח נשמה והכוונה כי ממנו יתברך נשפעת הנפש הרוח והנשמה, וכל שלש בחינות אלו קדושות שהם מתדבקים בו והוא בהם. והטעם שאמר בכינוי שכנגד הנשמה אלהיכם, מפני שאין התדבקות לאדם בשם יתברך אלא על ידי הנשמה, שהוא מעולם המחשבה, וכשיזכה אל הנשמה העליונה, שאז מתדבק בבוראו, אז הקדוש ברוך הוא מתכנה שהוא אלוה שלו והשכינה שורה עליו, ודרך זה צודק בכל

המקומות שנוכרו בפרשת קדושים, אני ה' אלהיכם, שהכוונה שהשלים מידות הנזכרים, הם כלל כל העשר ושוכנות על הנשמה המתקנת המצות, ולכן בריש פרשת קדושים אמר: קדושים תהיו כי קדוש אני, פירוש כמו שאני קדוש כך תהיו קדושים, והכוונה על התקדש האדם עצמו בנפש רוח ונשמה על ידי המצות ותורה ותיקון מחשבותיו וכונותיו, ובוהו אני ה' אלהיכם שהם המדות הנזכרות שוכנות בכס, והיינו מה שפירשנו בפרק קמא (אות ה') וצריך שיהיו הנשמות כלי מוכן לקבל קדושתו, כדפירשנו במאמר תנחומא (קדושים ב') ושלשה אלו משפיעים בכריאה עשיה ויצירה וכנגד שלשה עולמות אלו ציורה תורה והתקדשתם והיתם קדושים כי קדוש אני.

כתוב באורח חיים סימן ש"ז סעיף י"ז כתב: אסור ללמוד בשבת ויום טוב זולת בדברי תורה. ועין בכף החיים סימן ש"ז אות ק"כ שבת: טוב ללמוד קבלה בשבת כמו שהיו נוהגים הקדמונים והטעם הוא כי הקבלה בעולם האצילות, אשר הוא משפיע בתחתונים ביום השבת, והנה עולם האצילות הוא קדש גמור, אשר אין שם קליפה כלל וזה רמז בפסוק "השתחוו לה' בהדרת קדש" (תהלים כ"ט ב') ראשי תיבות קבלה, והוא באצילות הנקרא קדש, וכן השבת נקרא קדש, והוא עולה עתה באצילות הנקרא קודש גמור, אשר שם הוא סוד השתחויה, לכן ירמוז בתיבות אלו קבלה, ומי שאינו יודע קבלה ילמוד זהו או אדרא או תיקונים, כידוע הקבלה היא מן הזהר.

כתב באורח חיים סימן רצ"ב ב': אומרים צדקתך, ואם חל בו יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים אין אומרים צדקתך.

כף החיים אות טו. והטעם שתקנו לומר צדוק הדין על שמת משה רבנו באותה שעה, טור בשם רב שלום, ויש מדרשים מוכיחים שלא מת באותה שעה, ומה שאומרים צדקתך, בשביל הרשעים שחוזרים לגיהנם, ועיין בית חדש שהרבה להוכיח דבערב שבת מת משה אלא שנקבר בשבת בעת מנחה, ועיין זוהר שכתב דגם יוסף ודוד מתו באותה שעה, וזה לשונו בזה: בגין כך תלתי צידוקי דיני הכא, חד איהו דיוסף זכאה קדיש לכל הני, ודא איהו "צדקתך כהררי אל" (תהלים ל"ו ז) דא יוסף דאיהו בלחודוי כהררי אל ככולהו טורין עלאין וחד משה נביאה מהימנא ודא איהו דכתב "וצדקתך אלהים עד מרום" (תהלים ע"א י"ט) בגין דאיהו נטיל לכל סטרין ימינא ושמאלא, וחד איהו דוד מלכא ודא איהו דכתיב צדקתך צדק לעולם (תהלים קי"ט קמ"א) עיין בטור שכתב דמנהג בני אשכנז להפכם אלא שכתב דמנהג ספרד יותר נכון שבזה הסדר כתובים בספר תהלים, וכן כתב בשער הכוונות. וכתב בספר התניא מנהגנו לאומרנו מעומד לפי שהוא במקום צדוק הדין ויש מקומות שאין אומרים אותו בכית האבל. לפי שבאותה שעה נפטרו ג' צדיקים משה יוסף ודוד ורמו "צדקתך כהררי אל משפטך" ראשי תיבות גימטריה יוסף "צדקתך אלהים עד מרום" רמז למשה שעלה למרום ונקרא אלהים כמו שאמר הכתוב (שמות ז, א) "ונתתוך אלהים לפרעה" (תהלים קי"ט קמ"ב) "צדקתך צדק לעולם" רמז לדוד שרמוז בתיבת צדק ותיבת לעולם.

השבת נקראת אות

הסיבה לכך שהשבת יש בה מעלה גדולה כל כך, שהנה הפסוק (ל"א י"ז) אומר "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם" - השבת נקראת אות בין הקב"ה לישראל, והאות היא על האמונה, וכמו שממשיך - כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, וכיון שזה יסוד האמונה שהקב"ה ברא את העולם וממשיך להנהיג את העולם לכן זה אות בין הקב"ה לישראל, ובזמן הזה יש לנו כוחות נפש גבוהים יותר.

אומר החפץ חיים ע"ז משל לאדם שפותח חנות ותולה שלט בפתח שידעו מה יש כאן, ואפילו אם הוא הולך מהעיר לכמה ימים כולם יודעים שעדיין זה המקום שלו וכאן יש לו עסק מסויים, אבל אם הוא יוריד את השלט ומעביר אותו למקום אחר אז יודעים שהוא הלך לגמרי וכבר לא גר כאן, והנמשל בזה הוא לכל איש ישראל שמאמין בהקב"ה ומקיים מצוות - אפילו אם הוא נכשל קצת בעבירות, הרי כל זמן שהוא שומר שבת זה כמו השלט שמעיד עליו שהוא יהודי מאמין בה', אבל אם ח"ו הוא לא שומר שבת הוא מסלק מעליו את האות שיש בינו להקב"ה והוא כבר לא שייך בכלל לעם ישראל.

וכך כותב הרמב"ם (הלכות שבת פרק ל' הלכה ט"ו) השבת ועבודת כוכבים ומזלות כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ומזלות עכ"ל, וא"כ נלמד מכאן כמה חמור הוא מי שמחלל את השבת, ומצד שני כמה גדול הוא מי שמשמר את השבת כהלכתה ומנצל את הזמן שלו לדברי תורה, ויה"ר שנוכה תמיד לנצל את ימי השבוע בקדושה ולהתעלות בהם וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו אכ"ר.

ערך התורה והמצוות

החפץ חיים מביא משל לסוחר כפרי שהיה בא לעיר למכור ארגזי סחורה של פירות משובחים ויקרים, אך היה לו קשה בזמן שפרק והוריד סחורה גם להוריד סחורה וגם לספור כמה ארגזים הוא הוריד, לכן מצא עצה לקח קערה גדולה ופרוטות כסף ואמר כי על כל ארגז שהקונה יקבל, ישים בקערה מטבע ובסוף יספרו את המטבעות, התחילו לשים מטבע אחר מטבע והכפרי הזה ראה שהקונה עסוק במלאכתו אז הוא הושיט ידו לקערה ולקח ממנה חופן מטבעות ושמח מאוד שחשב שהצליח לגנוב, אך מה עשה הטיפש הזה - הרי על כל פרוטה היה יכול לקבל דינרי זהב ונמצא שהחליף דינרי זהב בפרוטות.

והנמשל הוא כי האדם שלומד תורה יש בידו אלפי מצוות שערבן יקר מאוד, וחושב שאם הצליח בין הדברים לדבר איזה דברים בטלים או לשמוע איזה חידוש מענייני העוה"ז שהוא הרוויח בזה הון רב, והאמת שמפסיד עי"ז הרבה מאוד כדוגמת הכפרי הזה, ולכן צריך להזהר מאוד שלא לדבר דברים בטלים כלל ובפרט בשעת לימוד תורה, ומה גם שהמשנה באבות (פ"ג מ"ז) נתנה לזה עונש חמור מאוד שאמרה המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, ובגמ' (הגיגה דף י"ב:) אמרו שכל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים - ואלו גחלים שלא נכבים וכל הזמן יהיו בפיו ויצטער צער מרובה ב"מ. (דרש יהודה)

משל של המכתב מאלהו

הרב בעל המכתב מאלהו כותב על הפסוק (תהילים א' ב') "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" - כלומר האיש שמאמין שהתורה מהשמים אז כל חפצו יהיה לתורת ה', וכל מעשיו הגשמיים יהיו משמשים לצורך עבודת ה' וישתדל רק ללמוד תורה ולקיים מצוות, כי הוא דומה לאותו אדם שאמר לו המלך שיכנס לאוצרו למשך כמה שעות ויקח מהאוצר מה שירצה אבנים טובות ומרגליות, אותו אדם חשב שזה רק אשפה ושהמלך סתם מעמיס עליו עבודה קשה, מה עשה הטיפש הזה כל היום היה הולך בטל ומסתובב בחדר אנה ואנה והיה אוסף מעט מאוד דברים, כי לא רצה שכשיצא בסוף היום שיהיה לו משא כבד, וכשהגיעה שעת היציאה מיהר לאסוף את הדברים הקלים הללו ויצא שמח וטוב לב כמנצח בקרב, על חכמתו הרבה שהצליח לרמות את המלך, וכשהגיע לביתו החל לספר לאשתו ולקרוביו על חכמתו הרבה, וכשמעו קרוביו את אשר עשה תיכף התחילו כולם צוחקים ואומרים לו שוטה שבעולם, גנוי מלכים היו בידך וכ"כ בקלות איבדת את כולם, ואז הוא התחיל להבין מה שעשה והתחיל לצעוק אבל זה כבר היה מאוחר כי המלך לא יסכים להכניסו שוב וכך הפסיד טובה גדולה.

והנמשל מובן על האדם שניתן בידו כלי חמדה וזוהי התורה שהיא יקרה מכל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות וכמ"ש (משלי ג' ט"ו) "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה", א"כ ודאי שצריך להיות חכם ולנצל את האוצר היקר הזה ועי"ז נוכח לרב טוב הצפון בתורה, וה' יזכנו לילך בדרכיו ולעבדו בלבב שלם אמן. (דרש יהודה)

"שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּךְ קֹדֶשׁ שַׁבָּת שַׁבְּתוֹן לָהּ" (לה, ב)

השבת תשמש לקדושה וטהרה ולימוד תורה, וזהו העונג שנצטוינו לענג את השבת

אדם עובד קשה בששת ימי השבוע ומצפה ליום השבת שינוח בו, אך לא זו מטרת השבת, דאם כן הרי המנוחה היא גם עבודה, כי נח בשבת, כדי שיעבור כוחות לעבוד בששה ימים, והדבר דומה לסוס עבודה שנותנים לו כמה שעות לנוח, שהמטרה היא כדי שיעבוד אח"כ ביתר שאת וביתר עוז, וברור שהמנוחה היא בעצם עבודה, אבל מטרת השבת היא אחרת ככתוב: "ויום השביעי שבת לה". לא נאמר שבת לגוף, אלא שבת לה' וכן אמרו: "כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מיצרים", לא נאמר: "כל המתענג בשבת", אלא המענג את השבת, שצריכים לענגו ובמה מענגו- בתורה, כאמרם: "לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בהם בתורה", כי האדם בששה ימים אין לו פנאי ללמוד, כי עסוק בעבודתו, אך כשמגיע יום השביעי, צריך לחשוב שכל מלאכתו עשויה, ככתוב: "ועשית כל מלאכתך", וכי אדם יכול לעשות כל מלאכתו בששה ימים, אלא כשמגיע השבת צריך לחשוב שכל מלאכתו עשויה, שאפילו לא יהרהר בעסקיו ובודאי שלא ידבר בהם, אלא כל דיבורו ועיסוקו יהיה בתורה. וכן כתוב "כי אקח מועד אני מישרים אשפוט", והיינו שבזמן שבוורא העולם שופט את האדם בצדק וביושר, ולוקח את המועד והשבת לדוגמא, אם האדם עוסק בתורה בשבת, הרי מקבל שכר לא רק על השבת, אלא גם על עבודתו בששת הימים, ולא יענש על ביטול תורה שביטל בששת ימי המעשה, כי יכול לטעון שהיה טרוד בעבודתו ולכן לא עסק בתורה, ואם לא היה טרוד בודאי שהיה עוסק, והראיה - שבשבת שיש לו חופש מעבודתו יושב ועוסק בתורה, אך אם בשבת מתבטל ומבזבז זמנו לבטלה,

הרי נענש גם על ביטול תורה שביטל בששת ימי המעשה, ולא יכול לטעון שלא היה לו זמן, כי בשבת אכן היה לו זמן ולא עסק בתורה, וזהו אמרם: "לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן", כי המן סיפק להם כל צרכיהם ולא היתה להם דאגת הפרנסה וישבו ועסקו בתורה, לכן ביום שבת קודש שאין דאגה לפרנסה, הרי צריך לעסוק בתורה וזה דומה לאוכלי המן. וזהו אמרו: "וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה", שהשבת תשמש לקדושה וטהרה ולימוד תורה, וזהו העונג שנצטוונו לענג את השבת, ומי שעוסק בתורה בשבת, הרי מקבל שכר גם על אכילתו ושאר צרכיו, כי כולם מתקדשים וזהו עונג שבת האמיתי.

מדוע צריכה התורה ללמדנו כי בששת ימים יש לעבוד, ולא מסתפקת בציווי לשבות ביום השביעי

ואפשר לבאר על פי מה שמסופר על הגה"ק בעל ה"חפץ חיים" זיע"א שהגיע באחד ממסעותיו אל עיר אחת ששם היה מוקם מפעל ענק ובו היו מועסקים הרבה מבני העיר, אבל דא עקא, בעל המפעל שהיה רחוק מתורה ומצוות התעקש שהמפעל ישאר פתוח בשבת. שמע זאת ה"חפץ חיים" והחליט ללכת ולדבר על לבו ולהסביר לו את גודל העוון של חילול שבת. נענה בעל המפעל והשיב: יום יום הנני מרויח סך ארבעת אלפים רובל האם רצונך שאפסיד סכום דומה מידי שבת בשבתו.

השיבו ה"חפץ חיים", ולהפסיד את בית החרושת כולו בשל חילול השבת עדיף בעיניך, הלא כתוב מפורש אומר "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות". ואינו מובן, מדוע מודיעה לנו התורה מה נעשה כל השבוע, די אם תאסור עלינו לעבוד בשבת ובשאר הימים נעשה כרצוננו, אלא, כך אמרה תורה, רצונך שתהיה לך עבודה ששה ימים, שבות ממנה בשבת, שאם לא כן, גם בששת הימים לא תוכל לעבוד.

השיב האיש בלעג, וכי סבור הרבי שפסוק בחומש הוא שמחזיק את בית החרושת שלי....
בלית ברירה עזבו ה"חפץ חיים" והלך.

לא עבר זמן והבולשביקים נכנסו לרוסיה ונטלו ממנו את כל מפעליו, והוא עצמו ניצל בנס ונמלט על נפשו ערום וחסר כל. או אז שיגר מכתב ל"חפץ חיים" והתודה לפניו בזה הלשון: עכשיו אני רואה שדבריך צודקים ונכונים, כי פסוק בחומש אכן קובע את גורלו של בית חרושת.

השבת באמצע השבוע כמלך באמצע היילותיו

דע כי יום השבת באמצע השבוע כמלך באמצע היילותיו, שלשה ימים דה"ו מלפניו ושלשה ימים אב"ג מאחריו וכן חמה באמצע שבת, צדק, חמה, נגה, מאדים, לבנה, כוכב, שצ"מ חנכ"ל ולכן אמרו רבותינו וזכרונם לברכה שמש בשבת צדקה לעניים וכן העולם שבעה אקלימים והאמצעי הוא ארץ ישראל. [ספר קדמון, תורת החיד"א].

"כָּל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת" (לה, ב)

והגית בו יומם ולילה" - היינו הלימוד יהיה כמנין "בו"

פירש בספר "ויאמר אברהם", דהנה חז"ל אמרו שישלש אדם את יומו דהיינו 8 שעות יעסוק בתורה. 8 שעות יעבוד לפרנסתו. ו-8 שעות לשינה. אבל ח"ו שלא יעבוד על חשבון זמן לימודו. ורמזו כן בפסוקים "והגית בו יומם ולילה" - היינו הלימוד יהיה כמנין "בו" שהוא 8 שעות. וכתוב ואז תצליח, "אז" בגימטריא 8. וזהו תצליח בפרנסה. וכתוב "ישנתי אז ינוח לי" - אם אדם ישן כמנין "אז" - 8 שעות אז ינוח לי.

וכן אמרו "זכרנו ה' בו לטובה" - אין טוב אלא תורה. וזהו "בו לטובה", "בו" בגימטריא 8, והיינו 8 שעות בתורה. "ופקדנו בו לברכה", היינו שיהיה ברכה בפרנסה, שהוא כמנין "בו" שעובד 8 שעות. והושיענו בו לחיים טובים - שע"י שישן כמנין בו - 8 שעות אז גורם לו חיות - חיים טובים, שנותן לו כח ללמוד ולעבוד.

וע"ז רמז הפסוק כל זה יעשה האדם דבר בעתו, אבל כל העושה בו מלאכה - אם ב-8 שעות של התורה, שזה כמנין "בו" הוא עושה מלאכה יומת. לכן יזהר שלא יגע בשעות לימוד התורה.

מו"ר הסטייפלר בחר לקבל מכות אכזריות כדי שיזכה לא לחלל שבת

סיפר הסטייפלר, כשהייתי מגויס לצבא הרוסי, והגיעה השבת הראשונה שלי בצבא, ניגשתי אל המפקדים ואמרתי להם בנוסח חד משמעי: יהיה מה שיהיה, אני לא אחלל את השבת! המפקדים נדהמו מהתעוזה של היהודי, תפסוהו והביאוהו לפני המפקד הראשי שלהם, שאמר לו: האם אתה חושב שבצבא עושים מה שרוצים? הנך צריך להעניש

באופן חמור רק בשל כך שהעזת להוציא את המילים הללו מן הפה! אבל, וכאן הפתיע המפקד את כל הנוכחים, אני מוכן לאפשר לך לשמור את השבת, בתנאי אחד.

כאן קטע אותו הסטייפלר בדבריו, ואמר מיד שהוא מוכן לקבל עליו כל תנאי, העיקר שיאפשר לו שלא לחלל שבת. למשמע הדברים העלה המפקד חיוך שטני על שפתיו, כמי שיודע איזה תנאי הוא הולך להשמיע עתה בפני היהודי. אם אתה רוצה לשמור שבת, תצטרך לעבור בין שתי שורות של חיילים קוזאקים, וכל אחד יכה על ראשך בכת הרובה שלו. אם תקיים את התנאי הזה, הינך רשאי לשמור את השבת שלכם. צריך רק להדגיש ולומר שהחיילים הקוזאקים לא היו 'סתם' חיילים פולניים או רוסיים, אכזריותם הנוראה כלפי היהודים היתה לשם דבר, והפחד הגדול ביותר של כל יהודי היה להתקל בחייל קוזאקי. והסטייפלר, כמובן, אמר הן. הוא מוכן לקיים את התנאי וכך עשה. החיילים הקוזאקים מצידם הבינו איזו הזדמנות באה לפניהם, והיכו אותו - כל אחד בתורו - מכה ניצחת על ראשו. "הדקות הללו שבהן עברתי בין שורות החיילים, היו לי לעונג רוחני עילאי במיוחד, כשידעתי שהמכות ניחתות עלי בשל רצוני לשמור את השבת", אמר הסטייפלר.

מעשה באותו חסיד שהיה גלגול צלפחד שגדל לו גדר מצלף וממנה הייתה פרנסתו

יש לפרש ע"פ המעשה שמובא בגמ' (שבת דף ק"נ:) על אותו חסיד שנפרצה לו פרצה בתוך שדהו ונמלך עליה לגדרה ונוכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלתה בו צלף במקום הפרצה וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, ומפני מה זכה החסיד לנס כזה - מפני שעמד בנסיון ולא רק שלא עשה מעשה לגדור אלא אפילו לא הרהר במחשבתו כלום במשך השבת על ההפסד שנגרם לו. ולמה עלה לו דוקא צלף? זה יובן לפי מה שפירש האר"י ז"ל שאותו חסיד היה גלגול של צלפחד, וצלף חד זה אותיות של צלפחד וזוה שעמד בנסיון עשו לו נס מין השמים להראות ולפרסם את הדבר.

ולפי"ז יש לפרש הכתוב "ששת ימים תעשה מלאכה" - ע"י אחרים - מאליה, ואפילו ע"י נס, וזה בזכות שביום השביעי יהיה לכם קודש" - שאם תדע בנפשך שהיום השביעי הוא קדוש ואין לחללו בשום אופן אז תזכה שתעשה לך מלאכתך ע"י אחרים.

דמעות רותחות של החפץ חיים זצ"ל בענין שבת עשו פלאות

הגאון רבי אריה ליב גרוסנס זצ"ל ראב"ד לונדון, בהיותו בחור למד בישיבת 'כנסת בית יצחק' קאמניץ אצל הגאון האדיר רבי ברוך בער לייבוויץ זצ"ל. וכך סיפר: דרכו של רבי ברוך בער היתה, לומר את השיעור בביתו, ולאחר השיעור היו הבחורים חוזרים ללמוד בישיבה. יום אחד השתתף בשיעורו של רבו תלמידו של הגאון הצדיק רבי ישראל מאיר הכהן בעל החפץ חיים זי"ע לאחר השיעור התעכב אותו תלמיד כדי לשוחח עם רבי ברוך בער, וגם אני נשארתי לשמוע, ורבי ברוך בער ביקש ממנו לספר איזה מעשה שראה אצל רבו החפץ חיים. פתח אותו תלמיד וכך סיפר:

יום אחד הגיע יהודי אחד לעיירה ראדין, מקום מגוריו של החפץ חיים ז"ל, ושפך את מר לבו על אודות בנו, שאין לו עוז ותעצומות לעמוד בקשרי מלחמה עם יצרו הרע הבוער בקרבו, ולאחרונה כבר נכשל בחילול שבת ר"ל. החפץ חיים הזדעזע, ואמר שיקרא לבנו כי ברצונו לשוחח עמו. הבחור הגיע לחפץ חיים ונכנס פנימה, ולאחר זמן קצר יצא הבחור מחדרו בעינים נפוחות מבכי, ואף אחד לא ידע מה אמר לו החפץ חיים, אך היה ניכר מיד שאותו בחור נהפך לירא ושלם ומני אז הקפיד מאוד על שמירת השבת. עד כאן סיפר תלמיד החפץ חיים לרבי ברוך בער, ורבי ברוך בער שיבח מאוד עובדא יקרה זו.

ברבות השנים עלה הרא"ל גרוסנס לכהן פאר כראב"ד לונדון, והוזמן יום אחד לדרוש ברבים בכנס באמעריקא דברי חיזוק על שמירת השבת, וסיפר את הסיפור הנ"ל על החפץ חיים זצ"ל ועל גודל הכאב שנגע אל לבו כאשר היה מדובר בענין חילול שבת, ואיך שדברים שיצאו מלב צדיק עשו רושם.

בסיום הדרשה, ניגש אחד מהמשתתפים להרא"ל גרוסנס ושאלו, האם הרב יודע מה אמר החפץ חיים לאותו בחור? ענה הרב גרוסנס בשלילה, אמר לו: "אני הוא אותו הבחור!" והוסיף ואמר: "ואספר לך מה אמר לי החפץ חיים", וכך סיפר בהתרגשות:

"כאשר שמע החפץ חיים שהתדרדר מצבי עד שהגעתי לחילול שבת ר"ל, היה החפץ חיים מזועזע עד עומק נפשו, ולקח את ידי והתחיל לשפשפה ואמר רק מילה אחת, ש-ב-ת!! וכך חזר על מילה זו מעומק הכאב שבלבו: ש-ב-ת, ש-ב-ת, ש-ב-ת!! ושני מעיינות של דמעות התחילו לבצבץ מעיניו ונפלו על ידי, והמשיך החפץ חיים לקונן:

ש-ב-ת, ש-ב-ת, ש-ב-ת!! ומרח ושפשף את דמעותיו החמות בידי, והרגשתי כמו סכינים שחותכים את בשרי! וכך המשיך החפץ חיים בזעקת לבו על הכאב של השבת עד שקיבלתי על עצמי שאת השבת אני בחיי כבר לא אחלל!! ורק לאחר מכן עזב החפץ חיים את ידי. (אוצר פלאות התורה)

חלום פלא של המהרש"ם על חילול שבת

סיפר המגיד הירושלמי הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל באחת משיחותיו, שכאשר עבר על כתבי היד של זקנו הגאון המהרש"ם זצ"ל שהיה רב בברעזאן, מצא פתק כתוב בכתב ידו על חלום פלא שהיה לו בליל שבת קודש בעוד שכיהן רב בק"ק יאולאביץ, והיה כתוב שם, שפעם אחת חלם שהוא עצמו עומד בבית דין של מעלה, וראה איך דנים שם אברך אחד מבני קהילתו על אשר חילל את השבת במלאכת איסור. ונגמר דינו של אותו אברך למיתה בידי שמים בשל עון זה.

בשבת בבוקר שקל המהרש"ם בדעתו האם לספר לאותו אברך מה שחלם בלילה או לא, וגמר בדעתו שיעשה סימן, שאם יגש אליו האברך אחר התפילה לשוחח עמו בדברי תורה אזי יספר לו מה שחלם בלילה שלפניו, ואם לא יגש לא יספר לו כלום.

אחר שגמרו להתפלל, עזבו רוב המתפללים את בית הכנסת, ונשאר המהרש"ם ללמוד את פירושו של האור החיים על פרשת השבוע, והנה לפתע ניגש אליו אותו אברך וברכו בברכת 'גוט שבת', אמר לו המהרש"ם שימתין לו מעט כי רוצה לשוחח עמו על ענין מסוים. מיד פרץ האברך בכי, והחל לספר את אשר אירע עמו אמש בכניסת השבת, שישב ולמד ביום שישי ומקטרו בידו וכך המשיך ללמוד, ולא שת אל לבו שבינתים כבר שקעה חמה והתקדש היום, ושאף בפיו מהמקטרת והמשיך לעיין בתלמודו. פתאום הבחין שכבר קידש היום ונבהל מאוד על זה שנכשל בעון חמור של חילול שבת. ולכן בא להרב לבקש ממנו דרך תשובה וכפרה על מעשיו.

מיד סיפר לו המהרש"ם על החלום. והתפרץ האברך בככי מר ובדמעות שלישי הרב הרגיע אותו וסידר לו פדיון נפש ותיקון תשובה המבואר בפוסקים למי שנכשל בעון חמור זה, ואכן נשאר אותו אברך בחיים ולא אירע לו מכשול.

"לא תבערו אש בכל משבתתיכם ביום השבת" (לה, ג)

"רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין" - אפילו נשמה שחטאה הרבה ג"כ מטלטלין ומוציאין אותה בשבת מהגהינם, "חוץ מן הנר הדולק בשבת" - נשמה כזאת שהיתה מחללת שבת ומבעירה אש בשבת אותה לא מוציאים מהגהינם בשבת

רבי חיים פלאגי ביאר בדרך רמז ע"פ הזוהר את המשנה במסכת שבת (דף מ"ד). שאמרו מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת, וביאר: שהנשמה של האדם נקראת נר וכמ"ש (משלי כ' כ"ז) "נר ה' נשמת אדם" וזהו "מטלטלין נר חדש" - שמטלטלין את הנשמה שהיא חדשה ולא חטאה הרבה ומוציאין אותה בשבת מהגהינם לגן עדן, "אבל לא ישן" - נשמה כזו שהיא ישנה וחטאה הרבה בכמה גלגולים לא מטלטלין ומוציאין אותה בשבת, "רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין" - אפילו נשמה שחטאה הרבה ג"כ מטלטלין ומוציאין אותה בשבת מהגהינם, "חוץ מן הנר הדולק בשבת" - נשמה כזאת שהיתה מחללת שבת ומבעירה אש בשבת אותה לא מוציאים מהגהינם בשבת, ולכן זה שמבעיר אש בשבת ע"ז הוא מבעיר לעצמו ג"כ את אש של הגהינם למעלה.

כשיש שלום בבית לא יהיה הבערת אש בשבת

הרב חויתה שלי זצ"ל בספרו "מעשה חושב" הביא שסופי תיבות "תבערו אש בכל מושבותיכם" היא תיבת שלום. ובא להורות שעל ידי שיש שלום בבית לא יהיה הבערת אש בשבת. דהנה אם ח"ו אין שלום בבית והאשה לא הספיקה להדליק את נרות השבת בזמן, ויראה מבעלה שמא יכעס עליה, עלולה היא להדליק את נרות השבת ביום השבת. וכן אם שכחה לחמם את האוכל קודם השבת, מחמת יראתה מבעלה תבוא להבעיר אש בשבת לחמם המאכל.

הכועס מדליק את אש הגהינם, והדבר חמור ביותר ביום השבת

עוד אפשר לומר על פי דברי הזוהר הקדוש (תיקון מ"ח) שהפסוק "לא תבערו אש... ביום השבת" מדבר גם כן על הכעס שהכועס מדליק את אש הגהינם, והדבר חמור ביותר ביום השבת, שאש של גהינם שובתת. והבאנו פעם רמז לכך בס"ד, כעס בגימטריא 150, ובדרך כלל הכעס הוא בין שני אנשים שביחד שווה 300, והשטן נמצא ביניהם - יחד = 301, וכן אש גימטריא 301. וזהו שאמר הכתוב בלשון רבים "לא תבערו אש" ודו"ק.

זוה שרנמז "תבערו אש בכל מושבותיכם" סופי תיבות שלום, להורות שאם יש שלום, אין הבערה של אש הכעס.

מעשה נורא ואיום על רבנו חיים ויטאל זצוק"ל בענין הכעס

ומסופר על רבי חיים ויטאל זצ"ל (שער הגלגולים הקדמה ל"ח) שבשנת ה'של"ב יצא עם רבו האר"י הקדוש יחד עם שאר תלמידיו לשדה לטעם שם דברי אלוקים חיים מפי האר"י הקדוש. בדרך עברו ליד קבר של גוי אחד קדמון שנקבר לפני יותר מאלף שנה, וראה האר"י שנפשו של הגוי נמצאת על קברו ורוצה להמית או לכל הפחות להזיק לרבי חיים ויטאל, ומחמת שהיו מסביבו של האר"י מלאכים רבים ונשמות צדיקים שלא ישוערו במספר, לא היה יכול אותו גוי להזיקו ולהתקרב אליו כלל. על כן האר"י צוה את ר' חיים ויטאל שבדרך חזרה לא יחזור דרך אותו קבר של הגוי.

והנה כשהיו בשדה לפתע החל ויכוח בין ר' חיים ויטאל לבין הרב יאודה משען זצ"ל שהיה מתלמידי האר"י, ונתכעס עליו. ואז מיד נכנסה בו נפש הגוי והתחילה להחטיא אותו עד שלא רצה לטעם את דרשת האר"י. והתחיל האר"י לבכות, כיון שראה ברוח קדשו שכל אותם מלאכים ונשמות הצדיקים שהיו הולכים עם המהרח"ו הלכו להם, ונכנסה בו נפש אותו גוי שרצה להזיק לו. האר"י היה בצער באמרו האם הלך לו תיקון העולם שעד היום חשבתי שתיקון העולם יעשה על ידי המהרח"ו, וכי כל היגיעה שביגעתי בו עד היום הלך לטמיון. כל אותו הלילה האר"י לא ישן מרוב צער ודאגה.

אח"כ חזר המהרח"ו לצפת והלך לביתו לישון, וכשבא לקום הרגיש שכל אבריו חלשים ואין לו כח, וככל שעבר הזמן הרגיש יותר חולשה. בני ביתו של המהרח"ו לקחו אותו לביתו של האר"י ועד שהגיע לביתו פרוחה נשמתו. האר"י השכיבו על המיטה והוציא את כל האנשים מהחדר וגם הוא יצא. והרבה בתפילה ותחנונים לפני ה' יתברך שיחזיר לו את נשמתו. אח"כ רק האר"י נכנס לחדרו והמשיך להתפלל עליו ולנסות להחזיר בו חיות, עד שבאמצע היום חזרה למהרח"ו נשמתו וקם המהרח"ו ובירך ברכת מחיה המתים.

רואים אנו עד כמה צריך להיזהר ממידת הכעס, וכבר אמרו חז"ל (עיין זוהר חדש נח, כ"א) שאדם שכועס עובר על אזהרת הכתוב (תהלים פא, י): "לא יהיה בך אל זר", ובזוהר מובא שכשכועס נשמתו מתחלפת ח"ו.

מעשה ברב המלבי"ם עם היהודי הכופר שעישן בשבת,

מסופר על המלבי"ם שפעם אחת ישב בפתח ביתו ביום השבת ועבר על ידו יהודי זקן כופר, ומקטרת עשן בידו. ניגש אל הרב המלבי"ם והשתחוה לפניו, ואמר לו שבת שלום אדוני...

אמר לו הרב המלבי"ם בדרך צחות "עכשיו אני מבין מדוע הארכת ימים עד עכשיו". תמה הזקן, למה? השיבו הרב: "הפסוק אומר 'שונא מתנות יחיה' ואמרו חז"ל בגמרא (שבת י, ע"ב) שהקב"ה אמר מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושמה שבת"...

האור שהודלק באיסור לא האיר לרבי עקיבא איגר כלל

רבי עקיבא איגר חיתן את אחד מבניו בעיר פינסק. מובן שהמון אנשים מתושבי העיר באו לשהות במחיצתו של גדול הדור ששהה במקום. לפתע הופתעו הנאספים כאשר רבי עקיבא איגר נכנס לחדר שבו נערכה הסעודה והכריז בקול: "כל כך חשוך כאן". הנאספים כולם התפלאו מאוד, כי בערו שם נרות רבים. לאחר שחקרו ודרשו אצל בעל האכסניה, התברר כי אכן הודלקו הרבה נרות לפני השבת, אך שכחו לסגור את החלון. וכשכולם שהו בתפילה, הנרות כבו.

כאשר חזר בעל האכסניה לביתו, מפני הבושה ולכבודו של האורח הגדול אמר לגוי להדליק את הנרות, דבר שהיה אסור על פי ההלכה. או אז הבינו כל הנאספים, כי האור שהודלק באיסור לא האיר לרבי עקיבא איגר כלל, ולכן היה נראה לו המקום חשוך...

"וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבֹוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֶתֹּו הַבִּיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאֶכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְל עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ" (לה, כא)

שהתלהבות שלו מהמצוה לא תרד

מבארים את זה בשני פנים, פירוש אחד: יש אדם שרוצה לעשות מצוה ומתלהב לעשות, כמו צדקה - שרוצה לתת בכמות גדולה, ואחרי זמן, ההתלהבות ירדה בחצי, ואחרי זמן, ירדה עוד יותר, אמנם זה לא טוב, אלא צריך

שלא יפסיק את ההתלהבות שלו מהמצוה, ולכן אמר כאן "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו" - שהוא התלהב שיביא למלאכת המשכן כמות מסוימת, ולא תחשוב שאחרי זמן ירדה ההתלהבות שלו, אלא מה שנדבה רוחו אותו הוא הביא, וזהו "הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבודתו ולבגדי הקודש", ומכאן ילמד האדם שההתלהבות שלו מהמצוה לא תרד - אלא הוא צריך להבעיר את הניצוץ וההתלהבות שלו למצוה כדי שהרצון שלו למצוה ישאר כבתחילה.

פירוש שני: אדם שיש לו נשמה טובה הוא מתלהב במצוה ואומר הלוואי אם היה לי כעת יכולת והייתי עשיר והיה לי את הכסף הדרוש, הייתי עושה את כל המשכן על חשבוננו מההתחלה ועד הסוף, אבל אין לי, ומחשבה טהורה כזאת שאדם מתלהב ורוצה בכל לבו לעשות ואין לו, הקב"ה מצרפה למעשה ומחשיב לו כאילו הוא באמת עשה את הכל - כי רואה את ההתלהבות שלו שבאמת הוא רוצה.

ולכן אמר (להלן ל"ה כ"ט) "כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה" - שהאדם מתלהב ורוצה לעשות את הכל על חשבוננו, הקב"ה אומר כיון שאתה כ"כ מתלהב למצוה במחשבה ורצונך לעשות את הכל, אני מחשיב לך "הביאו בני ישראל" - שכאילו אתה הבאת את הכל. (רבנו יהודה מועלם זצ"ל)

מאמרי הפרשה פרשת פקודי

"אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על פי משה עבדת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן"
(לח, כא)

משכן לשון המשכה שהוא מושך שפע מן המקדש העליון למשכן התחתון

נקרא משכן לשון המשכה שהוא מושך שפע מן המקדש העליון למשכן התחתון ומשם לכל העולם כולו, ועל השפע הזה ממונה השכינה שהיא המופקדת והממונה על כל העולם כולו. והנה סופי תיבות אלה פקודי המשכן גי' אדנ"י, שהיא השכינה המופקדת והממונה להמשיך השפע לעם ישראל.

השכינה הקדושה ורוח הקודש היו מדברים לעם ישראל ואמרו להם החשבון אחת לאחת

אלה פקודי - מלא באות ו' אמרו רבותינו שמשם רבנו פקד לכל שש מאות אלף איש מעם ישראל שלא יחשדוהו שלקח מהכסף, שהרי כתוב בתורה והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר הוזה"ק שהטעם לזה היות והס"מ וגונדא דיליה היו מסתובבים להפיל מחלוקת בעם ישראל כדי שלא תרד השכינה לשכון במשכן ורצו להכניס בלבבות ישראל שמשם רבנו ח"ו מעל בכסף, לכן משה רבנו אסף את כל עם ישראל אנשים ונשים וטף ונתן להם דין וחשבון על כל פרוטה ופרוטה, אח"כ השכינה הקדושה ורוח הקודש היו מדברים לעם ישראל ואמרו להם החשבון אחת לאחת וגם השכינה הראתה להם במראה את כל מעשיו של משה ואיך הוא עומד על כל תרומה ותרומה ומה היה עושה עמה ולכן כתוב "אשר אתה מראה בהר", היה צריך לומר אשר אתה רואה מדוע אמר לשון מראה, לומר לך שהיו מראים לעם ישראל ממש בבחי' תא חזי את כל מעשה המשכן, עד שבא הס"מ בעצמו והודה על המספר שזה נכון וגם הוא מנה את הכספים והזהב וכו'.

ואז ירדה השכינה הקדושה לשרות במשכן ומשם השפיעה שפע של קדושה על כל עם ישראל.

דין וחשבון מפורט, על כל פרוטה! זהב, כסף, ואף נחושת

פרשתנו, פרשה מופלאה היא. התורה הקדושה שחוסכת כל כך במילותיה, ויש לדייק בה כל אות ותג וללמוד את משמעויותיהם וכוונותיהם. התורה הקדושה שרמזה דינים ברמזי היקש וגזירה שווה, הקדישה להקמת המשכן ארבע פרשות שלמות: תרומה, תצוה, ויקהל ופקודי! פרשה על הציווי ופרשה על העשיה, ופרשה למסירת דיווח מפורט לאן הכסף הלך.

היה הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, ראש ישיבת חכמי לובלין, תמה ומתפלא: כאשר בני ישראל חטאו בחטא העגל, נאמר בו: "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באוניהם". כל העם - שש מאות אלף איש, מגיל עשרים עד ששים. הווי אומר, שבכללותם מנו למעלה ממליון איש, מלבד הערב רב. רק לחשוב על מליון נזמים, עגילים, צמידים,

רבידים, מחרוזות, שרשראות, תליונים: "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל!" וכך אמרו בגמרא על הפסוק "ודי זהב", כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו "די" - הוא גרם שיעשו את העגל. אם כן, לא תרמו נזם קטן, או טבעת זהב בלבד. מליון איש ומעלה הביאו הררי זהב - ומכל זה יצא... עגל, אפילו לא שור ראוי לשמו...

ואיש לא תמה, איש לא תהה, איש לא ביקש דין וחשבון.

ואילו כאשר משה רבנו מבקש תרומות למשכן, וכשהאומנים רואים שיש די והותר הם קוטעים את מסע ההתרמה. ומתרומה זו יוצקים מנורה שגובהה כקומת אדם והיא מיקשה אחת זהב טהור. וכדי להגיע לזהב טהור מספרת הגמרא שהביאו אלף כיכרות זהב והכניסו אלף פעמים לכור, עד שנותר מהן כיכר אחד של זהב טהור, צרוף ומזוקק! וארון הברית, הכפורת והכרובים - זהב טהור. מזבח הקטורת מצופה זהב, השולחן מצופה זהב, עשרות עמודים נישאים, כששה מטרים גובהם, והם מצופים זהב טהור, ובריחיהם מצופים זהב. הפרוכת והמסך ובגדי הכהונה רקומים זהב, הציץ והחושן ופעמוני המעיל עשויים זהב. ומשה רבנו עומד ומוסר דין וחשבון, לאן הלך הזהב... מדווח על כל פרוטה! הרי זה מוזעזע, הרי זה מקומם!

כסף כה רב נשפך כמים לתיאטרונים תועבה, במסווה של תרבות ובידור. שחקנים לועגים ובזים לכל הקדוש והיקר, מכפיישים ומתלוצצים מערכים, מנאצים את קדשי ישראל, וזוכים לתמיכה ביד רחבה. המדינה מממנת נסיעת פאר לגרמניה, כדי להציג שם חייל יהודי רומס ערביה בהריון. לעיני הגויים. ואיש אינו דורש דין וחשבון כאשר מליונים זורמים לקיומם של כמה עשרות אנשי בוהמה תלושים ומנוכרים. מליונים אחרים זורמים לאגודות הספורט. שהרי חייבים להבריא את הגוף, חייבים להתעמל. ומה יותר בריא מאשר רבבות צופים שיוכלו לשבת בנוחות ולצפות כאשר הכושים האמריקאים של מכבי פלוני מתחרים בכושים האמריקאים של הפועל אלמוני?! אז אם חותמים חוזים בסך רבבות דולרים עם אותם כושים, ודאי שהמדינה חייבת לסבסד את האגודה, לתפארת עם ישראל וחזונו.

כמה כסף נשפך לקיבוצים, לבית בערל ובית שמערל, לכל מיני מכונים ומוסדות. כמה לאוניברסיטאות ולקרנות שונות ומשונות. ואיש לא שואל ודורש, איש אינו עוקב ובולש. היכלות שן דוממים וקופאים על שמריהם, מוזיאונים שוממים ותערוכות מפקקות מתוחזקים במימון ממשלתי נדיב, וזה מובן. זו תרבות.

אבל אם מבקשים לתקצב גם פעילות חיה, תוססת ומפוארת של מורשת אבות ומסורת דורות של הנחלת תורה וחינוך שורשי. שיעורי תורה, חוגי לימוד, מועדוני נוער תורניים - או אז קמה זעקה, "הדתיים סוחטים, הייחודיים חוגגים". והכותרות רועשות, ובגצי"ם מוגשים. כיצד יעלה על הדעת לתת... למשכן?! חלילה, יש לפטם את העגל... כל זה נכון, אמת ויציב. אבל מה נוכל לעשות לנוכח סדר הקדימויות המצוות, סולם הערכים ההפוך? רק להתמרמר ולהוקיע, לא יותר. אז הנה, יש לנו הזדמנות פז לשנות דברים. אם רק נפנה אל המבט אלינו פנימה. אם נזכור ונסקור את סדר הקדימויות שלנו. כמה זמן (שלא לדבר על כסף) מופנה לגוף וכמה לנפש. כמה לבטלה וכמה לנשמה. כמה מפטמים אנו את 'העגל' וכמה נותנים אנו 'למשכן'!... (מעין השבוע)

שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהם של ישראל

פרש"י ז"ל שתי פעמים רמו למשכן שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהם של ישראל, ונבס"ד המשכ"ן ר"ת מפני העונות שלהם נחרב כפליים, א"נ המשכן עם האותיות בגי' "ת"כ" כנגד בית שני שהיה קיים ת"כ שנים, עוד משכן גמט' "ת"י" כנגד בית ראשון שהיה קיים "ת"י" שנים.

בזכות המשכן זכו לחכמה, קדושה, פרנסה

על פי מה שכתב "רבנו בחיי" זצ"ל, המשכן כלל בתוכו את כל הברכה והשפע:

הפרנסה - באמצעות השולחן. החכמה - באמצעות המנורה. הקדושה - באמצעות מזבח הקטורת.

וכמוכן העיקר במשכן היו לוחות הברית שדרכם הושפע ברכת הטוב.

אלה פוסל את הקניינים המדומים של עניני העוה"ז אבל אתה מונה דברים שבקדושה

ה"אור החיים" הק' זי"ע מתעכב על המילה "אלה" ומסבירה בכמה אופנים: דהנה ידוע הכלל דבכל מקום שמוזכר "אלה" - פוסל את הראשונים,

"ואלה" - מוסיף על הראשונים. ואם כן, מה באה כאן התורה לפסול במילה "אלה".

אלא, לומר לך, שתדע שכל מה שמונה אדם מקנייניו המדומים שרכש, אין מנינו מנין. חבל לך לספור!

כמו שמצינו במשניות אבות (ו. ט) "בשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו', אלא תורה ומעשים טובים בלבד וכו' אבל קניינים רוחניים שקיימים לנצח, אותם אתה יכול לספור עוד ועוד, כי הם קיימים לעולם!

וזה באה התורה ללמדנו: "אלה פקודי המשכן" - "אלה" - לפסול את כל המניינים המדומים שהנך סופר ומונה, אבל "פקודי המשכן" - את המנין ומספר של המשכן, של דברים קדושים - תרומות ונדבות, יכול אתה למנות ולספור עד אין סוף, כי המשכן קיים לעולם כי בו שכן ה'!...

בדבר שבקדושה לא מזיק המנין

עוד מסביר ה"אור החיים" הק' זי"ע: דידוע מה שאמרה הגמ' (בבא מציעא מב.) "אין הברכה שורה לא בדבר הספור ולא בדבר המנוי", אבל כאן, "אלה פקודי המשכן" - בניגוד לכל הדברים האחרים שאסור לספור ולמנות, כי אין הברכה שורה וכו', כאן במשכן שזה דבר קדוש, לא רק שזה לא יזיק, אלא ככל שתספור תרבה ותמנה, תתווסף לך הברכה, כי מדובר כאן במשכן ה', ובדבר ברכה וקדושה אין המספר מזיק.

אם החכם מונה את הכסף הברכה שורה אפי' שזה מנוי

וכן מקשה הזוהר: למה מנו את הכסף הרי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, אלא שכיון שהכסף נמנה ע"י משה והוא גם בירך אותם לכן הברכה שורה אפילו שזה מנוי.

וז"א הפסוק "אלה פקודי המשכן" - שמנו את הנדבות שנתנו למשכן, ואפילו שבדרך כלל לא מונים כי אין הברכה שורה בדבר המנוי, אבל כאן "אשר פוקד על פי משה" - שהמנין נעשה בידי משה ולכן הברכה הייתה שרויה, ועל זה אומר המדרש (שמות רבה פרשה נ"א א') את הפסוק (משלי ב"ח כ') "איש אמונות רב ברכות" - זה משה, שכיון שהיה איש אמונים והיה מונה את פקודי המשכן, לכן "רב ברכות" שהיתה ע"ז ברכה אע"פ שהיה מנוי.

אם תראה אדם שהוא משכן, הרי זה עדות שקיים את כל פקודי התורה

בס' מעיינות הנצח פירש בדרך דרש ובדרך מוסר פסוק זה, בשם רב ייבי מאוסטראה וצ"ל, כך: "אלה פקודי" אם אדם מקיים את פקודי ה' ומצוותיו א"כ "המשכן" - הוא נעשה משכן להקב"ה ששכינה שורה עליו.

משכן העדות - אם תראה אדם שהוא משכן, הרי זה עדות שקיים את כל פקודי התורה לא רק תורה שבכתב אלא גם תורה שבע"פ. וזהו "אשר פוקד על פי משה" שקיים גם מה שקיבל משה ומסר לישראל דהיינו תורה שבע"פ. **אמנם** אדם כזה שגייע לשלימות צריך ב' תנאים: א) ביד איתמר, שלימוד זה שלומד ישאר ויתקיים בידו בפועל. איתמר - מלשון איתמר - בארמית, כמו שאמרו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ב) ועוד תנאי בן אהרן הכהן שיעבוד את הקב"ה מאהבה, ושלא ע"מ לקבל פרס, כאהרן הכהן.

אם ישמור האדם את התורה אז הקב"ה ישמור הפקדון שלו שהיא הנשמה

המדרש (דברים רבה פרשה ד' ד') אומר: אמר להם הקב"ה לישראל נרי בידיכם ונרכם בידי - נרי בידיכם זה התורה דכתיב (משלי ר כ"ג) "כי נר מצוה ותורה אור", ונרכם בידי זו הנשמה דכתיב (שם כ' כ"ז) "נר ה' נשמת אדם", אם תשמרו את הנר שלי - התורה, אשמור את הנר שלכם - הנשמה, וא"כ הנשמה היא משכון שאם ישמור האדם את התורה תישמר הנשמה שלו ג"כ ויהיו לו חיים טובים.

וז"ש "אלה פקודי המשכן" - "פקודי" לשון פקדון, שהנשמה ממושכנת בתור פקדון אצל האדם, "משכן העדות" - שממושכנת בשביל העדות של התורה, ואם ישמור את התורה הפקדון שלו ג"כ ישמר, וזהו "משכן העדות". (דרש יהודה)

שני משכנות עשו, משכן שכינה ומשכן לבית מדרשו של משה

מלמד ששני משכנות עשו, משכן שכינה ומשכן לבית מדרשו של משה, דבר אחר שעתידי להתמשכן על עוונותן של ישראל שתי פעמים, והוא שאמרו אנשי כנסת הגדולה "חבל חבלנו לך" (נחמיה א' ד) וכן אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אם אתם עושים רצוני שכינתי ואתם במקום הזה לעולם, ואם לאו והבית הזה אשר היה עלינו כל עובר ישים עליו וישכון וגו'.

אלה גי' ל"ו מסכתות ואז זוכה להיות משכן לשכינה

דבר אחר אלה בגימטריא ל"ו, כלומר כל העוסק בל"ו מסכתות שיש בגמרא כאילו הקריב נפשו לעבודות המשכן וזוכה להיות משכן לשכינה הקדושה.

אלה אותיות לאה שהמשכן בבחי' לאה

המשכן היה בסוד לאה, והמקדש בסוד רחל וכן הוא אומר אלה פקודי המשכן אל"ה אותיות לא"ה. הקדוש ברוך הוא שנעשה לו משכן קטן הבטיח לישראל כי כפי ההכנה והקדושה שלנו, כן ישכון בנינו וישגיח עלינו

מלשון פוקד עון אבות. מסביר ה"אהבת חיים", כל זמן שאין תשובה חס ושלום, באות כל מיני צרות, והכתוב אומר על אחרית הימים (ישעיהו ד' ג') "והיה הנשאר בציון והנוותר בירושלים קדוש יאמר לו", למדנו, שבסוף, ישראל יהיו חייבים לעשות תשובה, והגאולה דבר הכרחי. שאלו מהגאון הגדול ה"חתם סופר" זכר צדיק לברכה איך כתוב "הנשאר בציון", הלא נאמר כי לא ישרה הקדוש ברוך הוא שכינתו בישראל עד שיהיו ששים ריבוא שרשי נשמות, כמו שאמרנו חכמינו זכרונם לברכה, ישראל הם חמש אותיות וראשי תיבות שלהם יש ששים רבוא אותיות לישראל, ועוד כמו שהספר תורה אסור להיות חסר אפילו תג אחד גם ישראל כך, אמר להם כשיבואו תשעה שבטים וחצי והם כולם צדיקים ישלימו המספר, אבל אם ישראל מקדימים את התשובה יזכו בזה וכו'. עוד שאלו המפרשים היתכן שהקדוש ברוך הוא שהוא בלי סוף ובלי תכלית וכל העולם כלו מלא מקומו, איך נעשה עבורו משכן - עליה קטנה של עשרים קרשים בדרומו ועשרים בצפון וכו', אמר להם כתיב "ועשו לי משכן ושכנתי בתוכם" זה שנאמר (שמות כ"ה ז') "רם על כל גויים ה' על השמים כבודו". אומות העולם אומרים הקדוש ברוך הוא רם ונשא גדול ונורא בלתי סוף ובלתי תכלית, לכן אין כבודו שישגיח בשפלים גשמיים חומריים למטה בארץ אלא על השמים כבודו, ועל ידי זה הם כופרים בהשגחה, על כן צוה הקדוש ברוך הוא שנעשה לו משכן קטן והבטיח לישראל כי כפי ההכנה והקדושה שלנו, כן ישכון בנינו וישגיח עלינו. כל זה אם אנחנו דבקים בתורתו הקדושה, אז בכל עת ובכל רגע משגיח על בניו בעינא פקחא שנאמר (זכריה ד' י') "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ".

כמו שראינו בדורות הראשונים כמה חכמים צדיקים בעלי מופת שהיו מקדשים שמו ברבים, מפני שגם הם היו משגיחים על המון העם שילכו בדרכה של תורה ובדרך הישרה, ואם קרה שאחד לא רצה לשמוע היה בכוחם להענישו כפי מה שפסקו בית הדין.

עתידה תורה שתתגלגל לאמריקה

תחושת האחריות לגורל הישיבות, והחרדה העמוקה לעולמה של תורה בכלל, היו מנת חלקו של רבי חיים מוולוז'ין תדיר, דבריו הלוהטים אודות לימוד התורה המחיה ומעמיד את כל העולם, ואשר לפיכך איך לא יתלהב לב האדם ותפול עליו אימה ופחד לבל יתרפה חס ושלום מעסק התורה תמיד.

ומעשה שהיה כך היה, בוקר אחד, במהלך תפילת שחרית בישיבה, פרץ רבי חיים לפתע בבכי מר ונרגש, כל רמז או סימן לבכי לא גילה, ועל פני תלמידיו המבוהלים השתררה מבוכה, לא חלפו אלא דקות אחדות, והנה גל שני של דמעות שוטף את עיניו, וקולות ההתייפחות וסערת הנפש שוב נשמעים בחלל, התלמידים שהכירו וידעו את רבם חשו והבינו אל נכון כי יש דברים בגו, וחרדה פשטה בלבם.

עם תום התפילה, כשנכנס לחדרו הפרטי כדרכו מדי יום ביומו, שיגרו בני הישיבה את תלמידו רבי דוד טביל, בעל ה"נחלת דוד", מקורבו הנאמן, ביקשוהו לדובבו ולדלות ממנו מה פשר הבכיות הנסערות. בחרדת קדש נכנס רבי דוד לחדרו של ראש הישיבה, ותוך שהוא בורר את מילותיו העיר את אזני רבו כי הוא ועמיתיו חרדים לסיבת ההתפרצות. רבי חיים, שלא סבר מלכתחילה לגלות את רזי לבו, נענה לבקשת התלמידים, מאחר שכך סיבבו מן השמים שיבואו התפרצויות הבכי דוקא קבל עם ועדה, הסביר רבנו את הענותו, רואה אני בזה אות ומופת שיש לי לגלות את מצפוני.

דע בני, לחש ראש הישיבה ברטט, כי יבוא יום וינועו אמות הסיפים של יהדות אירופה, וכל מוסדות התורה יחרבו ויעקרו ממקומם, אולם סופו של דבר תקומה תהיה לישיבות אלה בגלות אמריקה, המסע האחרון של עם ישראל לפני הגאולה, עשר גלויות היתה התורה צריכה לגלות עד הגאולה, ראשית גלתה לבלל, אחריה לצפון אפריקה, מצרים, איטליה, ספרד, צרפת, אשכנז, פולין וליטא ועוד עתידה היא למצוא משכנה באמריקה, מרכז אחרון לתורה. תמה רבי

דוד, וההתייפחות השניה מה פשרה, הוסיף הגאון רבי חיים וענה, דואג אני וחרד עד מאד, מפני הקשיים והמכשולים העצומים שעוד יעמדו לרגלי מקימי התורה בגולה זו, היצליחו ליסדה באותה מתכונת ומסורת התורה שתתכונן באירופה עד אז, מי יודע איך תיראה התורה בגלגולה האמריקאי, הפטיר רבנו מתוך עגמת נפש, אמירה זו מפי קדשו של רבי חיים, אשר במשך שנים נמסרה מפה לאוזן בתורת הלכתה למשיחא גרידא, הגיעה שעתה להתממש בראשית מלחמת העולם השנייה, נס ההצלה של ישיבות ליטא ופולין דרך וילנא, שהוא סיפור נפלא בפני עצמו, התרחש במידה מרובה בצילה של אותה מסורת, רבים הם גדולי התורה ותלמידי הישיבות אשר בעקבותיה שמו פניהם אל הארץ החדשה, והצילו בתוך כך את התורה מחורבנה.

כידוע, עם פרוץ מלחמת העולם שעה שערפל כיסה את עין הארץ, וכל מוסדות תבל נעו, באו והתקבצו אל וילנא בירת ליטא אלפי בני ישיבות עם רבותיהם, הללו נזקקו לפתרונות מידיים למציאת דרכי מפלט ומקומות מקלט לאלפים רבים, כל אפשרות להכריע רק על פי נתונים מציאותיים לא היתה קיימת במצב ההוא, הפליטים הרבים אשר התלבטו והתחבטו אנה יפנו ואנה ימלטו עצמם מגיא ההריגה נותרו חסרי אונים, מרוב מבוכה ובלית ברירה הפך גורל הגר"א לאחד האמצעים היותר מקובלים לעצה והכרעה באותם ימים.

מי שפיקד אז כמנהיג וכרב חובל של ספינת הישיבות המטורפת בים גועש, היה הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי, גאון הדור, היושב בוילנא.

דרכו עברו אז סכומי כסף רבים להחזקת כל הישיבות במקומות גלותם. ובהשפעתו חולקו רשיונות הגירה ומעבר לרבים מבני התורה. נבואה זו של הגאון רבי חיים עשתה לה כנפיים בין תלמידי החכמים שבוילנא בזכות רבי חיים עוזר, אחד מהם רבי אברהם יפהן סיפר כי בטרם יצא את וילנא לארצות הברית, אמר לו רבי חיים עוזר: כד הוינא טליא, שמעתי משמו של הגאון רבי חיים מוולוז'ין שאמר עוד בימיו עתידה תורה שתתגלגל לאמריקה.

גיסו של רבי חיים עוזר רבי אלחנן וסרמן, במהלך בריחתו מברנוביץ ונדודיו עם בני הישיבה בראשית שנת ת"ש, נהג להשמיע דברי חיזוק לבני לויתו, במיוחד הקדיש לכך דברים בשבת שובה בשנה ההיא, וכל השבת שוחח עמם על הצפיה לישועה והצלה, במהלך שיחות קודש אלו הזכיר אף הוא את דברי הגאון רבי חיים כי עתידה תורה שתתגלגל לאמריקה.

גם רבי אהרן קוטלר, אז ראש ישיבת קלוצק ולימים ראש ישיבת "לייקווד" באמריקה פעל על פי אותם דברים, כבר ביומו הראשון בניו יורק דרש להעביר לאמריקה את מוסדות התורה הנטרפים, כל ימיו היו מוקדשים למטרה זו: הקמת עולה של תורה בארצות הברית.

הרי לנו בבואה מחרדתו הכנה של אבי הישיבות לגורל פרי טיפוחיו משכן התורה באירופה, עדי התגשמותו הטראגית של חוזק הזעם והתקומה, אותו חזה ברוח קודשו, כי על כן, בד בבד עם שקיעת שמשה של אירופה אכן סיבבה ההשגחה שהתורה מצאה לה משכן חדש בגולה עדי יבוא ינון. (מוסר חכמים)

אמרה כנסת ישראל לקב"ה החזר לנו את המשכון והפקדון לימים מועטים

כתב רבנו אפרים שבפרשתנו יש פעמיים משכון ופעמיים פקודי, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם פקדון הוא אצלך משכון הוא אצלך, היה ממושכון ומופקד אצלך, והחזירו לנו לימים מועטים. ועתה מתי יבוא היום שתחזיר לנו המשכון שנתמשכון בעווננו, הלא בעצמך כתבת בתורה (דברים כ"ד י"ג) "השב תשיב לו העבוט כבוא השמש", וכמה ביאות שמש עברו ועדין הוא ממושכון ועומד.

פקודי מלשון חסרון שנחסרו מאתנו ב' בתי מקדש

אלה פקודי - מלשון חסרון כמו לא נפקד ממנו איש, וירצה אלה החסרונות שני בתי המקדש, וזה שאמר "המשכון משכון" שנחרבו שני הבתים, וזה שאמר "פקודי המשכון משכון", רמז לשני בתים והראשון שהיה במילואו כתיב המשכון, ובית שני שהיה חסר חמשה דברים כתב משכון בלא ה', ושניהם נחרבו, והטעם היה העדות. על עזבם התורה שהיא העדות, וכי תימא כבר היו לומדים, לזה אמר אשר על פי משה צריך שהלימוד יהיה לשמה שכך נצטוינו משה רבנו, וזה שאומר "אשר פוקד על פי משה", שנצטוינו מהקדוש ברוך הוא ששלח משה בחירו, והם לא ברכו בתחילה וכו'.

ומתוך צרה ריוח, על פי משה - שהגאולה העתידה בזכות משה רבנו ואז חוזר ונאור עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן. (נחל קדומים)

המשכן נבנה ע"י בצלאל כי אם היה נבנה ע"י משה לא היה נחרב

פירש מרן רבי חיים פלאגי' זכר צדיק לברכה בספרו "תנופה חיים" דקדוק הכתוב - על פי משה, הכונה שמשא עצמו לא השתתף בעבודה עצמית אלא רק הורה להם מה לעשות, וזה על פי משה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה שאם בית המקדש היה נבנה על ידי משה לא היה נחרב מעולם. וכן הדבר כאן במשכן שהוא לא היה עושה מעשה רק על פי בצלאל, ואילו היה משה העושה, היה המשכן אחד שלא יבטלו מעשה ידיו.

הקדוש ברוך הוא מעיד על משה שעל דעתו עשה

אשרי תלמיד שרבו משבחו ומעיד לו שכך הקדוש ברוך הוא מעיד על משה שעל דעתו עשה.

השתלשלות השראת השכינה מהמשכן עד בית המקדש

משכן שבמדבר. בזמן שהיו ישראל במדבר, הקימו את המשכן, והיה לפי שעה, שנאמר (דברים יב, ט): "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" וגו', ומשכן זה עמד במשך כל הארבעים שנה ששהו בני ישראל במדבר.

משכן שבגלגל. כיון שנכנסו לארץ ישראל, הקימו את המשכן בגלגל, ועמד שם במשך הארבע עשרה שנה שבהן כבשו וחלקו את הארץ.

משכן שילה. לאחר שכבשו וחלקו את הארץ, בנו בשילה קירות של אבנים, ופרשו עליהן יריעות המשכן של משה, אבל קרשי המשכן לא היו שם. משכן זה עמד במשך שס"ט שנה.

משכן נוב. כשמת עלי הכהן נתבטל משכן שילה, ובאו לעיר נוב והקימו שם משכן, שעמד במשך י"ג שנה.

משכן גבעון. כשמת שמואל הנביא נתבטל משכן נוב, ובאו לעיר גבעון והקימו שם 'משכן גבעון', שעמד מ"ד שנה.

בית מקדש הראשון. מגבעון באו לירושלים עיר הקודש, שם בנה שלמה המלך את 'בית המקדש', שהיה משונה מתבנית המשכן, והשינויים כולם נעשו על פי נבואה, וכמו שאמר דוד המלך (דברי הימים א-כה, יט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית".

בשנת ב' אלפים תתקכ"ח תם ונשלם בנין בית המקדש בירושלים עיר הקודש, ונגנוו יריעות המשכן קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו תחת מחילות של היכל (סוטה דף ט ע"א), ונאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה' ולהקריב בהם קרבן.

בית המקדש הראשון עמד על תילו משך ארבע מאות ועשר שנה, עד שנחרב על ידי נבוכדנצר מלך בבל, בתשעה באב שנת ג' אלפים של"ח.

בית מקדש השני. כשבעים שנה לאחר חורבן בית מקדש הראשון, עלה עזרא מבבל והתחילו עולי בבל לבנות את בית מקדש השני.

חמשה דברים חסרו בבית שני, ואלו הן: א] ארון וכפורת וכרובים, ב] אש על המזבח, ג] השראת שכינה, ד] רוח הקודש, ה] אורים ותומים, כדאיתא במסכת יומא (דף כא ע"ב). אמנם מצינו שהיו נסים קבועים בבית מקדש השני, וכמבואר במשנה מסכת אבות (פ"ה מ"ה).

בית מקדש השני עמד על תילו משך ארבע מאות ועשרים שנה (יומא דף ט ע"א), עד שנחרב על ידי טיטוס הרשע, בנו של אספסיאנוס קיסר, בתשעה באב שנת ג' אלפים תתכ"ח.

בית מקדש השלישי. גדול יהיה כבוד בית האחרון מן הראשונים, כשירד משמים בית של אש בנוי ומשוכלל. וכבר קרוב לאלפים שנה מחזיקים בני ישראל באמונה שלימה בגאולה העתידה, ומצפים לבנין בית מקדשנו ותפארתנו שיבנה במהרה בימינו אמן.

"וּבְצִלָּאֵל בֶּן אֹרִי בֶן חֹזֵר לְמִטָּה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (לח, כב)

בצל א"ל היית

ע"י ברש"י שהביא מהמדרש: שלא נאמר כאן "אשר ציוה אותו משה" אלא "כל אשר ציוה ה' את משה" - אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני, כי משה ציוה לבצלאל לעשות תחילה כלים ואח"כ משכן, אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחילה בית ואח"כ משים כלים בתוכו, אמר לו כך שמעתי מפי הקב"ה, אמר לו משה בצל א-ל היית, כי בודאי כך ציוה לי הקב"ה, וכן עשה, המשכן תחילה ואח"כ עשה כלים.

והמהר"ל מפראג ביאר ענין זה: כי הקב"ה הראה למשה רבנו את תבנית המשכן והכלים, וכמ"ש (לעיל כ"ה מ') "וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר" - ולכן כשהקב"ה הראה למשה את תבנית המשכן והכלים, הכלים היו קרובים אל משה יותר מהמשכן, ומשה חשב שצריך לבנות ג"כ לפי הסדר הזה - קודם את הכלים שראה קרובים אליו ואח"כ את המשכן, עד שבא בצלאל ואמר לו שלא כן, אלא קודם צריך לעשות את המשכן ואח"כ את הכלים, אמר לו משה "בצל א-ל היית" - שהיית עומד לצדו של הקב"ה וראית את המשכן קודם, וכך באמת היה הציווי של הקב"ה לבנות קודם את המשכן ואח"כ את הכלים.

"וְאֵתוֹ אֶהְיֶאֱבֹב בֵּן אַחִיסֶמֶךְ" (לח, כג)

השם גורם

"אהליאב" - אהלי אב, כלומר אהלי מזומן לאבי שבשמים לתורה ולהכנסת אורחים ולתפילה, אחיסמך, אחי סמך, כלומר סמך הוא לאחי שבאים ממקום אחר ועוסקים בתורה, למטה דן, זוכה שמוסרים לו מקל ורצועה לדון דיני ממונות ודיני נפשות. חרש, כמו החרש והמסגר אלף (מלכים ב' כ"ד ט"ז) כלומר כשפותח פיו בתורה, הכל נעשים כחרשים ואילמים לפניו, ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת כלומר תורה נביאים וכתובים ובששה סדרי משנה.

שמונה עשר צווים כתיב בפרשת משכן כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה

אמר רבי שמעון בשם רבי נתן, שמונה עשר צווים כתיב בפרשת משכן כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה, וכנגד תקנו חכמים שמונה עשרה ברכות שבתפילה כנגד שמונה עשרה אזכרות שבקריאת שמע, וכנגד שמונה עשרה אזכרות שבהבו לה' בני אלים, אמר רבי חייא לכד מ-ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן, עד סופו.

ורבנו חיים פלאג'י זצ"ל כתב את כל אשר צוה משה, הצצתי בפרשה הזאת ופניתי כל המקומות שנאמר "אשר צוה ה'", ועלו ובאו במנין תשעה עשר לרמוז לתשע עשרה ברכות שבתפלת י"ח עם ברכת המינים י"ט, וידוע כי התפלות במקום תמידין תקנום, והרי כל עיקר הצווים הללו לבנות משכן ומקדש, להקריב שמה קרבנות תמידין כסדרם.

"כָּל הַזֶּהָב הָעֲשׂוּי לַמְּלֶאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ" (לח, כד)

עיקר מלאכת הקודש היא הפנימיות

ולכאורה ודאי למלאכת הקודש, ומה בא הכתוב לומר, אלא אומר רבנו יוסף חיים ע"ה: לא יחשוב האדם מישראל שעיקר המשכן זה הזהב, ונכון שלבני אדם יש לזה חשיבות אבל לא כלפי הקב"ה, אלא צריך לדעת שהעיקר "בכל מלאכת הקודש" - לא הזהב העשוי למלאכה בחיצוניות, אלא "בכל מלאכת הקודש" - שם יש קרבנות וכהנים בעבודתם ולויים בדוכנם והעיקר היא הפנימיות שלו (עי' ב"ב דף כ"א. תוד"ה כ), ולכן אומות העולם יכולים לעשות משכן יפה יותר אבל זה לא שווה כלום כי תוכן אין בו!

ומשל לנער אחד בן עניים שראה שחברו בן העשיר הביא לתלמוד תורה תיק יפה ומשובץ זהב והתאווה לזה, אמר לו היכן קנית את התיק הזה, אמר לו את שם החנות, הלך לחנות ואמר למוכר תן לי ארנק כזה, אמר לו זה עולה חמשים דינרים, אמר לו אני אתן לך את כל כספי - ארבע שנים שאני אוסף וסך הכל אספתי עשרים דינרים, צחק עליו בעל החנות ואמר לו מה אתה רוצה כזה תיק כמו החבר שלך, הרי החבר שלך בן עשירים וקנה תיק כזה שיכול לשים בו דינרי זהב, אבל אתה כל הכסף של העבודה של ארבע שנים אתה נותן, ומה תשים בו, פרוטות...!?

וזו הכוונה: אומות העולם יכולים לעשות תיק יפה יותר אבל היכן הקדושה שיש בו, אבל עם ישראל לא כך, הם עושים את המשכן שיש בו את העיקר: "בכל מלאכת הקודש" - מה שיש פנימיות וקדושה בתוכו, ולא העיקר הזהב.

כל הזהב שנברא בעולם עבור המשכן הוא עבור המקדש

איתא במדרש (בר"ר טז, ג, שמו"ר לה, א): "אמר ריש לקיש, לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן, ובשביל בית המקדש" וכו', והביא החיד"א ז"ל בספרו חומת אנך בשם "הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כת"י לבאר בזה פסוקנו: "פירוש, כל הזהב - העשוי והנברא בעולם, לא היה אלא בעבור מלאכת המשכן" וכו'.

והנה, המדרש מונה שם שבעה מיני זהב שנשתמשו בהם במשכן, ואחד מהם נקרא זהב טוב (עי' יומא מד:), עליו איתא בירושלמי (יומא כב: הובא בתוס' יומא שם), שגם כאשר צורפים אותו ומכניסין אותו לאור אינו נחסר כלום. ובקרבן

העדה על הירושלמי (שם) ביאר: "שהזהב הזה סגולתו שמטיב ומאיר עיניו של אדם, לכן [אמרו עליו (שם)] "טיבוי דו בבייתיה טיבוי דו בלוויתיה" - טוב הוא בבית, וטוב הוא פשיטא להולך בדרך, שדרך ממעט מאור עיניו של אדם".

זהב טהור אינו תופס מקום

ואגב, בכיבוד רוחני אינו תופס מקום, כותב בעל השבט מוסר בספרו אגדת אליהו על ירושלמי (ביכורים פ"ג ה"א), שהוא "דוגמת הזהב הטהור שאינו תופס מקום, שאם תמלא כוס מלא מים עד שפתו, ותכניס אה"כ שלשלת של זהב טוב בתוך הכוס, לא יצאו מן המים לחוץ אפילו טיפה, והוא לפי שאינו תופס מקום" וכו'.

"וַיְהִי מֵאֵת כִּכָּר הַכֶּסֶף לְצִקָּת אֶת אֲדֵנֵי הַקֹּדֶשׁ" (לח, כז)

האדנים עליהם עומד גוף המשכן, הנדיבים עליהם עומדים הלומדים

כתב ה"חפץ חיים" על התורה: צוה הקדוש ברוך הוא לעשות מן הנדבות הללו אדנים, שעליהם יעמוד גוף המשכן, והוא כדי שיהיה לכל ישראל חלק בזה, וכן הדין עם הלומדים את התורה והמחזיקים אותה, כזה כן זה מסייעים לקיום העולם ושניהם שותפים בזה.

והנה היצר הרע משתדל בכל כחו להסית את הלומדים לבל ילמדו, ואת המחזיקים לבל יחזיקו בידי הלומדים, ומכיון שהוא רואה שהלומדים אינם נשמעים לו, שם פניו אל הבעלי בתים המחזיקים, וכאן מצליחים מעשיו, לרפות ידי המחזיקים, בשביל שאינם יודעים גודל חיוביה של החזקת התורה. ובמעשי למלך שבשולי הספר כתב, וכעין זה איתא בזוהר הקדוש על הפסוק (בראשית ל"ה כ"ה) "וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו", כי המלאך של עשו התאבק עם יעקב אבינו להפריעו מלימוד התורה, וירא כי לא יכול לו, מכיון שלא יכל להתגבר על יעקב בעצמו, ויגע בכף ירכו, אלו מחזיקי התורה, שהלומדים נתמכים עליהם, כמו הגוף הנתמך על הירך, וכאן הצליחו מעשיו, כי הכתוב מעיד על זה, ותקע כף ירך יעקב, כלומר עלה בידו להחליש ידי המחזיקים באמתלאות שונות, לבל יחזיקו במעוז התורה ולומדיה.

ובענין החזקת התורה רבו המכשולים רחמנא ליצלן, יש מן העשירים שפוטרים את עצמם בנתינה מועטת המספקת אולי לאיש עני, אבל לא לעשיר, "ואשר ברכך ה' אלהיך תתן לו", אמר רחמנא, הכל לפי הברכה. פעם הצטדק לפני החפץ חיים איש עשיר על נתינתו הדלה לאלו ישיבות באמתלא כי נתן הוא לכמה ישיבות, ואחרי אשר חשבו לו בפרוטרוט את כל הנתינות לישיבות עלה סך תמיכתו לכל הישיבות לסך שנים עשר רובל לשנה, שאלהו החפץ חיים, כמה הוציא על וילונות המשי התלויים על חלונות ביתו, ואמר לו בערך עשרים וחמשה רובל, ואחר כך שאלהו כמה חלונות יש בביתו וענה לו ששה, ובכן הלא עולים כל הוילונות על חלונותיו לסך עצום של מאה וחמשים רובל, ומעתה הגע בעצמך אמר לו החפץ חיים, בשביל דבר בלתי נכבד כזה הוצאת מאה וחמשים רובל ובשביל להחזיק כבוד ה' ותורתו בעולם שלא יתמוטט חם ושלום שהיא חיי נפשנו בזה ובבא הסתפקת בשנים עשר רובל, תמה אני עליך.

ופעם שאלו אחד מתלמידיו שנתעשר אחר חתונתו, מדוע נהפך לבו בקרבו בענין נתינת צדקה, כי מקודם כשהיה עני היה מתאוה ורודף לעשות צדקה וחסד, ומכיון שהצליח להתעשר, כבר נהפך לאחר וקשה עליו הנתינה, ועל זה ענהו החפץ חיים, כי זה נכלל בכלל, כל הגדול מחברו יצרו גדול, והמשיל את זה שבא לחנות לקנות קמח, בדעתו היה לקנות רק באלו פרוטות, אבל מכיון שהחנוני אמר לו שיקח בעצמו שק ויתן לתוכו את הקמח, נתן בו הרבה יותר מאשר היה בדעתו קודם, ומכיון שהקונה הוסיף קמח הרבה, הוסיף החנוני משקלות, וסוף דבר היה, כי עליו היה לשלם הרבה יותר מאשר חשב קודם.

והנמשל הוא, כי מכיון שנתעשר עכשיו עליו היה להוסיף על נתינתו, אבל היצר הרע גם כן נתגדל ומונע אותו מלתת אפילו הפרוטות שהיה רגיל לתת בעניותו.

וכשנשאל שוב מאי תקנתיה, ענה ואמר, שעליו לתת ולא לחשוב, כמו מי שבדעתו לטבול במקוה קרה, שאז עליו לקפוץ לתוך המקוה ולא לחשוב מחשבות.

וספר לו גביר אחד, איך שצוה בצואתו לתת את הספרים שבביתו לישיבה פלונית והניח הונו מה שנשאר לו במזונו לבניו.

ענה לו החפץ חיים זכר צדיק לברכה, כי לדעתו לא טוב עשה, את הספרים היה צריך להניח לבניו, למען ילמדו בהם, כי בישיבות הלא יש ספרים, ואת הכסף היה צריך למסור בידי עמלי תורה למען יוכלו להחזיק מעמד ולשקוד על התורה מתוך מנוחת הנפש. (מוסר חכמים)

מאה אדנים - מאה ברכות

"מאת אדנים" - עיין בבעל הטורים שכתב מכאן סמך לחיוב מאה ברכות מהתורה, והיינו מפני שהם כאדנים, משום שברכות אלו המה יסודות בדרך החיים לברך את ה' באכילה ובשתיה בקימה ובשכיבה ובלימוד בתורת ה', שהכל ממנו יתברך שמו.

והרמב"ם (תפילה ז' י"ד) פסק דמעיקר הדין חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום ובשבת חייב להשלים המאה ברכות, וכלשון הרמב"ם (הלכה ט"ז) כיצד, אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו, וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ואחריו, ומונה כל הברכות עד שמשלים מאה ברכות. ובשם מרן הגרי"ז דייק בלשון הרמב"ם שכתב ומונה כל הברכות, שחייבין בשבת למנות דוקא, שאם לא כן לא ידע המנין, ונמצא שלא יברך מאה ברכות, וצריך מאוד לזיזוהר בזה, ויש בזה סוד נפלא להגיע ליראת שמים ולזה רמז "מה ה' אלהיך שואל מעמך, כי אם ליראה", ודרשו, חכמינו זכרונם לברכה "מה" היינו מאה ברכות שמביאים ליראה.

וכן היה נוהג מו"ר מופת הדור כמוהר"ר עובדיה יוסף זצוק"ל למנות את הברכות ובפרט בשבת היו שומעים ממנו המספר וכן כאשר היה מדבר על הלכות ברכות כמה היה מזהיר על זה בעוז ותעצומות כידוע.

"וְאֵת הָאֶלֶף וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֲשָׂה וְיָוִים לְעֲמוּדִים וְצָפָה רְאִשֵׁיהֶם וְחָשַׁק אֹתָם" (לח, כח)

הזכירהו בחלום

ובמדרש, שנשכח ממושה רבנו ע"ה אותן האלף ושבע המאות עד שהזכירהו בחלום. ע"ש. (עיין רבנו בחיי וילקוט ראובני). באה נשמתו של רבי עקיבא ונדמתה כצפור וישבה על זוי העמודים והיתה מצפצפת, עד שהרים משה עיניו ואמר בקול גדול ואת האלף

בשעה שעלה משה למרום אמר הקב"ה לרויאל המלאך, שיכריז ברקיעא בכל מתיבתא ומתיבתא שיש בשמים, כל צדיק וצדיק כפי מעלתו ומדרגתו יתן למשה כבוד ומתנה. וכשהגיע למתיבתא דרבי עקיבא וראה כמה תלמידים לומדים תורה וזכותו הרבה, אמר לו למשה תבוא לך שעה שאין לך מקום לנוס ולא יש מי שיעזור אותך, תזכיר אותי ואנכי אעזור לך. ומשה שמר בלבו את הדבר עד שהקים את המשכן והקהיל את הקהל, ואמר להם בואו ותקחו ממני חשבון של משכן לקיים מה שכתוב והייתם נקיים מה' ומישראל. אמרו הקהל ח"ו מי הוא שחושד בך, שעליך כתב הקב"ה בתורה לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. אמר משה אעפ"כ רצוני ליתן חשבון, ונתן חשבון, החשבון היה חסר אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל כסף, והוא עומד ומתבייש. ורשעי הדור היו מצחקים ואומרים וכי משה מתפרנס מכיסו, אינו מתפרנס אלא משל צבור, ומפני כך יש לו קרני הוד ופניו טובות והוא בעל בשר, והיו חושדים במשה. ויפול משה על פניו ארצה ויאמר לא יש שעת צרה כשעה הזאת, ואני צריך להזכיר את רבי עקיבא. מיד נשא עיניו לשמים והתפלל, שרבי עקיבא יבוא ויזכיר לו, תכף באה נשמתו של רבי עקיבא ונדמתה כצפור וישבה על זוי העמודים והיתה מצפצפת, עד שהרים משה עיניו ואמר בקול גדול ואת האלף (ה"א מורה באצבע) ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וימים לעמודים. ואלו שחשדו במשה נהפכו פניהם כשולי קדרה וכעורבים והיו שחורים כמו כנען עד יום מותם. וז"ש רז"ל החושד בכשרים לוקה בגופו דייקא שאין לו רפואה. והקשו רז"ל למה נשמתו של רבי עקיבא באה כצפור ולא כעוף. אלא רמז להם שמושה אוהב שלום ואתם תדברו עמו שלום, ולא תעשו מצה ומריבה, שלא יתגברו עליכם הידיים ידי עשו, צפו"ר גימט' שלו"ם, ואם אתם מפירים את השלו"ם תגבר ידו של עשו, שלו"ם גימט' עש"ו.

דרוש לשבת החודש

החודש הזה לכם ראש חדשים

חודש ניסן מזלו "טלה", ובחודש זה הכל פורח וגדל יפה ומזג האויר טוב מאד והוא ראשון ואב לכל המזלות שהוא חודש האביב א"ב-י"ב אב לי"ב חדשי השנה, והנה חשבו המצרים שזה המזל הטוב ביותר עבורם כיון שהכל פורח ואויר טוב ולכן בחרו בו והיו עובדים את מזל טלה. ועתה בעצומו ובתקפו של חודש זה שהם עובדים אותו

ומכבדים אותו ומחשיבים אותו לאלוה שלהם, ניגפו המצרים, והקב"ה עשה בהם שפטים, ולא עוד אלא שבני ישראל הקריבו את השנה - הטלה, שהוא במזל שהם עובדים את אלהי מצרים, קרבן לה'.

ועוד אומר הפסוק, ובני ישראל יוצאים ביד רמה - לא בסתר ובפחד אלא ביד רמה לעיני כל העמים, אף אומה לא האמינה שישראל יצאו ממצרים לעולם, הרי לך לאות כי כל אלהי העמים אין בהם ממש. והחודש הזה נהפך להם ליגון ואנחה ואינו שלהם, אלא אומרת התורה החודש הזה "לכם", הוא החודש שלנו, כי בו נהיינו לעם, והחודש הזה מעיקרא נקבע עבורכם ובגללכם להיות הראשון לחדשי השנה לכבודכם ולכבוד גאולתכם.

כשיצאו ישראל ממצרים אמר להם הקב"ה אין לכם חודש גדול מזה, לפיכך נאמר בו ראש חדשים (שמות רבה פט"ו א') מלבד שהוא ראשון לכל החדשים, הוא גם בחינת "ראש", הראש הוא האבר החשוב והמרכזי ביותר בגוף האדם, אשר בו משכן המוח והנשמה, וכך חודש ניסן הוא המוח והנשמה של כל השנה.

בחודש זה מקבלים אורות של חסדים גדולים ומקיפים עצומים, והנה אור המקיף הוא בבחינת "החנוני המקיף על פנקסו" כלומר החנוני מוכר סחורתו בהקפה בלא תשלום מזומן. כן בחודש הזה אע"פ שישראל אינם ראויים, שולח ה' בו את ברכתו בבחינת הקפה בלא תשלום מזומן. ונקרא חודש ניסן מלשון "ניצן" שבו יש ניצוצות הגאולה שנראים ומתחזקים בו. וכידוע שחודש ניסן כולו חסדים ואין בו כל דין וקטרוג, וצרוף החודש הוא ישמחו השמים ותגל הארץ, שמשמעו שמחה בעולמות העליונים, וגילה בעולמות התחתונים, שהכל פורח, וכאן למטה יש גאולה כללית, כי בעשרה מאמרות נברא העולם, ויש בחודש זה שפע ברכה טובה וישועה, הנה עשר פעמים ט"ו הוא 170 כמספר ניס"ן.

ואם כן צירוף חודש זה הוא יהו"ה ואם נכפיל הצירוף על סדר זה נקבל חודש ניסן, והוא י' פעמים ה' גי' נ' של ניסן. י' פעמים ו' הרי ס'. י' פעמים ה' הרי נ'. והיו"ד עצמה הרי ניסן.

גם ניסן הוא מלשון נסים בלשון רבים היות ובאדר נעשה לנו רק נס אחד אבל בניסן נעשו נסים רבים - מכת בכורות יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכמ"ש רש"י בגמ', שאדר וניסן ימי נסים הם ומזלם של ישראל עולה.

הנה נודע כי גלות מצרים היתה על מה שפגמו בספירת הדעת, כי כאשר פוגמים למטה באיזו ספירה ח"ו גם למעלה הקליפה יונקת כנגדה, וישראל שהיו בשעבוד מצרים, היו בסוד אותן טיפות של ק"ל שנים שפרש אדה"ר מאשתו ישב בנהר חדקל לעשות תשובה, ובאו בשעבוד מצרים כדי לתקן זה, ומשה רבנו ע"ה היה מבחינת הדעת דקדושה בחינת שת, כמו שהאריך בזה רבנו האר"י בשער הכוונות בדרושי הפסח דרוש ראשון. ובשביל כך נשתעבדו לפרעה במצרים שהם הקליפה שעומדת למעלה כנגד הדעת. גם נודע שחודש ניסן הוא בדעת כי ניסן הוא בגולגלתא, שהוא הכתר, וחיצוניות הכתר הוא הדעת, שהוא שם אהו"ה, והנה י' פעמים אהו"ה על דרך זה - י' פעמים א' הוא י', י' פעמים ה' הוא נ', י' פעמים ו' הוא ס', י' פעמים ה', הוא נ', הרי ניסן. כי הם אותיות של שם אהו"ה בהכפיל אותם בי', והוא השם שחתם בו ה' את בריאת שמים וארץ, והוא ר"ת את השמים ואת הארץ, ולכן נברא העולם בחודש הזה, שהוא סוד הדעת, בסוד שם אהו"ה, ומה שהכפלנו עשר פעמים כל אות, היות שאין דבר בקדושה פחות מעשר. ובחודש הזה היתה גאולת מצרים, וגם בעה"ת תהיה הגאולה העתידה, וזה נרמז בפסוק החודש הזה לכם ראש חדשים, "החודש הזה לכם" גימטריא "משיח בן דוד" שהוא גואל אחרון בגאולה העתידה שאנחנו מצפים ומחכים לה יום יום. וכן נרמז בה גואל הראשון, כי החודש הזה לכם" ס"ת משה, שהוא היה הגואל הראשון.

ובזוה"ק ח"ב (דף ר"מ ע"ב) כתוב, שבחודש ניסן "ביומי דניסן ריש תוראי בדיקולא סליק לאיגרא תנינן" [ר"ל אם רואה שור ביומי דניסן יעלה לדקל שלא יפגע בו השור]. ומבואר שם בדבריו כי גם הסטרא אחרא מתגברת בעולם, כי כשם שלמטה בארץ אצלנו הכל פורח וצומח, כן צומחים גם קוץ ודרדר וכל עשב רע, וכן בעולמות העליונים יש צמיחת קרן הגאולה והקדושה וחסד גדול ואורות עצומים לאין חקר. ולעומתם גם הסט"א - קרן השור המועד, מתגברת, וזה לעומת זה עשה ה'.

וא"כ, ב' דרכים לפני האדם בימים אלו, ואשרי הבוחר בדרך ה' יתברך ולהתקדש בקדושת הימים וקדושת הרגל, לבער החמץ פנימי וחיצון, בל יראה ובל ימצא.

וכמו שבחודש תשרי עושים תשובה ומתעלים בעבודת הי"ת ועי"ז זוכים לשנה טובה ולחיים טובים, כן בחודש ניסן, כי הם עומדים זה כנגד זה, ומשלימים זה את זה. חודש תשרי מזלו "מאזנים" והוא צירוף י"ה כי י"ה פעמים י"ה גי' "מזל מאזנים" ו"ה פעמים ו"ה גי' "מזל טלה".

ודע, כי יש חמץ חיצון והוא המאכלים ויש חמץ פנימי, שהוא היצר הרע, והמדות הרעות, ואם לא יבדוק האדם טוב את עצמו ולא יבטל ויבער גם את החמץ הפנימי, מה יועיל במה שמנקה את ביתו מחמץ החיצון. הרי זה דומה לנועל את ביתו לשמרו ואויבו נמצא בפנים ומבקש רעתו. לכן יתחזק האדם ויעשה חשבון נפש היאך יתקן את מידותיו ומעשיו וה' יהיה בעזרו.

הקב"ה שהוא ראשון יגאל אותנו בחודש הראשון

כתוב בפרשה "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" הקב"ה נקרא ראשון שנאמר אני ראשון ואני אחרון, בית המקדש נקרא ראשון שנאמר - ראשון לציון, עשו נקרא ראשון שנאמר - ויצא הראשון. יבא הקב"ה שנקרא ראשון, ויבנה בית המקדש שנקרא ראשון, ויפרע מעשו שנקרא ראשון - בחודש הראשון. הנה עכשיו מצחקים עלינו אומות העולם אבל לבסוף הקב"ה יביא עליהם מפלה גדולה ויפיל את כל אירן וחבריהם, ואפ"י שעכשיו הם חושבים שהם חזקים ועושים מאתנו צחוק, בסוף הם יפלו. והדבר יובן ע"פ משל: היו ב' עניים שהיו הולכים מעיר לעיר, אחד היה בריא וחזק וטוב ומרויח הרבה כסף, ואחד היה חולה ומלא ייסורים מוכה ותשוש וכפוף, והעני החזק היה מצחק עליו ואומר לו תראה איך אתה לא מצליח ואני מצליח.

אמר לו יבוא יום ונראה מי יצחק אחרון והיה מתחנן לפני הי"ת, סוף דבר שהמלך של אותה העיר היה לו רופא גדול וטוב והגיע זמנו ונפטר מן העולם, וכן היה למלך גיבור מלחמה שר צבא אין כמוהו וגם הוא נפטר, והמלך חיפש אדם אחד במקומם שגם חזק מאוד וראוי להיות שר צבא וגם רופא גדול שיהיה רופאו האישי. והנה באו והביאו אדם כזה למלך, ובשביל להוכיח זאת צריך להביא אדם אחד חזק שינצח אותו וכך נראה שהוא באמת חזק, וגם אחד חלש שירפא אותו, ואת מי הביאו, את שני העניים, והנה החזק בא ונלחם בו ונהרג באצבע הקטנה שלו, ואת העני החלש ריפא והעמיד אותו על רגליו ונעשה בריא. כך עם ישראל, כעת חושבים אומות העולם עלינו שאנחנו חלשים, אבל עוד נראה איך הקב"ה יפיל את כולם, במהרה בימינו אכי"ר.

מצות קידוש החודש

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר, החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם". (שמות יב, א-ב) מדוע כאן מדבר הקב"ה עם משה ואהרן, ולא עם משה בלבד כמו תמיד.

אלא מפני שקידוש החודש בשלשה, אמר להם הקב"ה אני ואתם נקדש את החודש - ואז נתעטף הקב"ה בטלית מצויצת והעמיד למשה מכאן ולאהרן מכאן, וקרא למיכאל וגבריאל ועשה אותם כשלוחי החודש ואמר להם: כיצד ראיתם את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה, לצפונה או לדרומה, כמה היתה גבוהה, ולאן היתה נוטה וכמה רחבה.

אמר להם כסדר זה יהיו בני מקדשים את החודש, על ידי זקן עם טלית מצויצת, ועוד שנים עמו, ועל ידי עדים. והיא המצוה הראשונה שנצטוו ישראל ע"י משה רבנו, שהרי נצטוו בה בארץ מצרים, כי שאר המצוות שבתורה נצטוו בהר סיני, והנה מצוה זו היא יסוד לכל חגי ישראל, כי ע"י קידוש החודש נקבעים חגי ישראל, ואם לא היו לנו מועדים ומצוותיהם וקדושתם, לא נשתנינו משום אומה ולשון, לכן ניתנה לישראל מצות קידוש החודש קודם כל המצוות.

וכידוע שנתקשה משה על מולד הלבנה באיזה שיעור תיראה ותהיה ראויה להתקדש. והראה לו הקב"ה את הלבנה באצבע ואמר לו כזה ראה וקדש. וכיצד הראה לו הרי לא דבר עמו אלא ביום שנאמר "ויהי ביום דבר ה'" אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והראהו עם חשכה.

וראה, החודש הזה לכם ראש חדשים ר"ת גי' רמ"ח וס"ת החודש הזה לכם מש"ה, כי זו המצוה הראשונה שמשה קיבל למסור לנו, והיא שקולה כרמ"ח מצות עשה, ויש לה הכח של כל רמ"ח מצות עשה, ואם אנחנו מקדשים מצוה זאת כראוי, אז כל המצוות שלנו מתקדשות. וכפי שהסבירו רבותינו על מילת "בראשית" שתרגם הירושלמי "בחכמה" ברא ה' והנה חכמה במילוי ח"ת כ"ף מ"ם ה"י גימט' תרי"ג, וא"כ במילה הראשונה מונח השורש של כל התורה כולה, והיא שורש הבריאה בקדושה. כך גם כאן מצוה ראשונה זו כוללת כל המצוות שנצטוו לאחריה.

וידוע מה שביאר רבי שמשון מאוסטרופולי הי"ד על מש"כ בגמרא (שבת קמז:): אמר ר' חלבו חמרא דפרוגינא (רש"י, שם מדינה שיינה משובח), ומיא דדיומסת קפחו עשרת השבטים (רש"י, שהיו בעלי הנאה, ועסקים בכך, ולא היו עוסקים בתורה, ויצאו לתרבות רעה), ר' אלעזר בן ערך אקלע להתם אמשיך בתרייהו, אעקר תלמודיה, כי הדר אתא קם למקרי החדש הזה לכם, וקרא החרש היה לכם. והסביר הרב שמשון מאוסטרופולי מדוע טעה רק באותיות אלו, כי יש קליפה אחת שסגולתה לשכח הלימוד ונקראת רי"ב, ויש לה תר"ה חיילות, וכתוב על מצח משיח בן דוד אותיות כד"ת לבטלה, ולכן החליף אותיות דז"כ מהחדש הזה לכם לאותיות רי"ב וקרא את הפסוק "החרש היה לכם" שעולה גי' 605 שהם תר"ה חיילותיה המשכחות את הלימוד, ואילו "החדש הזה לכם" גי' 425 שהם שם כד"ת הכתובה על מצחו של משיח בן דוד שמבטל הקלי' הזו, וגם משי"ח ב"ן דו"ד גי' כד"ת.

ולכן אומרת הגמרא, בעו רבנן רחמי עליה והדר תלמודיה, כי אותיות תורה הם ממש תר"ה, וע"י לימוד התורה מבטלים תר"ה חיילותיה.

ולכן המצוה הראשונה-החדש הזה לכם, גי' כד"ת כמנין "משיח בן דוד" כי התכלית של כל המצות היא להגיע אל הגאולה השלמה עם משיח בן דוד.

עבודת חודש ניסן

כתוב "ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב, כד-כה) הנה "זאת" היא השכינה הקדושה, וכל עבודת החודש צריכה להיות לאקמא שכינתא מעפרא, כי המלכות השכינה נקראת זאת, וזה שאמר החודש הזה "לכם", אותיות מלך.

ראש חדשים וכו'. רא"ש ר"ת רצון אבינו שבשמים, שרצונו יתברך לאקמא שכינתא מעפרא, ולבנות בית לשכינה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, (שמו"ק כה, ח) ושכנתי - פי' ושכינתי תהיה שם עמכם.

וכמו שדרש מו"ר המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל במסיבה שהיתה בבנהכ"ס אוהבי ציון בהשתתפות פאר הדור והדרו מו"ר רבי עובדיה יוסף זצוק"ל בשנת התשכ"ד, ואמר כי בפסוק הזה גילה הקב"ה אהבה גדולה מאד מאד לעם ישראל, שבמקום שיעשה בית המקדש למעלה בעליונים, כפי הראוי לכבודו, מאהבתו הגדולה אלינו אמר, הדירה שלי, הבית שלי - אצלכם, שם אני דר, שם שכינתי, וכמו שאין לבורא יתברך סוף, כך לאהבתו אותנו אין לה סוף, ששכינתי נמצאת עם ישראל בני אהובי, והוא המקום הטוב ביותר ע"כ.

א"כ בחודש הזה נגאלנו, וגם אנו עתידים להגאל בעזרת האל, ובזמן שאנו עובדים את הקב"ה בכל לבנו, והמטרה שלנו לפדות את השכינה הקדושה, מיד תבוא הגאולה, והזמן המתאים לזה הוא החודש הזה, חודש ניסן, שבו נעשו נסים גדולים לעם ישראל.

ואם אנחנו רוצים באמת לבטל מאתנו את היצה"ר ולאקמא שכינתא מעפרא, צריכים להשתדל ולהרבות לעסוק בתורה הקדושה ובפרט בחודש זה, כי אין לנו דבר אחר חוץ מהתורה כדי לגרש היצה"ר ולקרוב הגאולה ולאקמא שכינתא מעפרא. חושך לא מגרשים במקלות, חושך מגרשים רק באור התורה. וכל שעבוד מצרים ואח"כ גאולת מצרים היו אך ורק במטרה אחת - "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", הרכוש הרוחני - קבלת התורה הקדושה.

א"כ חג הפסח תכליתו הוא כדי שנוכה לתורה, וזה שאומר התנא במסכת אבות (פרק ג משנה יז), אם אין קמח אין תורה, פירוש-פס"ח גי' 148 כמספר קמ"ח, אם אין קמח אין תורה, אם אין עבודת הפסח, לא זוכים לתורה, לא היינו מקבלים וראויים לקבל את התורה, אבל עתה שיש פסח יש תורה.

וזהו שכתוב "אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם" (שמות יב, טז), וכתב בעל הטורים א"ך גי' חוב"ה, פי' חובה ביום הראשון להשבית את היצה"ר שנקרא "שאור" - מהגוף הנקרא "בתיכם" בית של הנשמה.

ואיך נוכל לעשות זאת, ע"י האור הגדול שאנחנו מדליקים באור לי"ד, אור לי"ד מבטל את השאור, פי' שאור ש' אור, ש' גימ' יצ"ר, איך הוא מתבטל ע"י ה-אור שהוא התורה הקדושה. כמ"ש "כי נר מצוה ותורה אור".

וכתב הרב "אבני נזר" ששעה אחת של לימוד בחודש ניסן הוא שוה כמו יום שלם בחודש אחר, א"כ צריך להקפיד מאד לנצל את הזמן עתה. וזה שאמרו חמץ בפסח במשהו, פי' חמץ הוא יצה"ר, ואיך הוא כובש את האדם בפסח בדברים בטלים וכו', ואפי' אם רק דבור קטן-משהו, כבר הוא סוחב את האדם לדברים חמורים יותר, וצריך לבטל היצה"ר שהוא חמץ ע"י פ"ה ס"ה, בדברי תורה, ואז יתבטל.

כל העבודה שלנו בחודש הזה היא לרומם את השכינה הקדושה, לפדות אותה מאחיזת החיצונים, ולאקמא מעפרא. ובפרט בימי הפסח הקדושים, שכידוע יש בהם גילוי אורות עצומים, ויורדים מוחין גדולים מאוד, בסוד "ותרבי ותגדלי ותבואי" וכו' "ואת ערום ועריה" שעם ישראל באו בעדי עדיים של אורות ומוחין גבוהים מאוד מאוד, וזכו להגיע בלילה הקדוש הזה לאור של יום ממש, אפילו שהיו ערום ועריה מן המצוות ומעשים טובים, כי הגאולה הייתה מחמת החסד הגדול שעשה עמנו ה"ת, והביא בתחילה את האורות העליונים-הקומות הגבוהות, ואח"כ בנה את הקומות התחתונות של הפרצופים הקדושים.

וכן בתחילה מתקנים בפנימיות בתפילה ואח"כ בחיצוניות בסדר ההגדה. כמ"ש "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה, שהמורא הגדול נובע מחמת שלא היו הכלים מוכנים לקבל את האור הגדול של הלילה הקדוש הזה. וכלשון המקובלים תיקון הגדלות לפני הקטנות. וזה שכתוב "ופסח השם על הפתח" כי הקב"ה דילג ופסח והעביר על מדותיו ולא הסתכל על הפשעים של עם ישראל ועל הריקנות שהיתה בהם.

וכידוע שכל האורות הגדולים הללו התגלו עוד לפני חג הפסח, כי יום זה של ליל הסדר הוא מוכן ומזומן מששת ימי בראשית, וכבר אבותינו הקדושים הרגישו בו, והאיר עליהם הארה גדולה של הלילה הקדוש הזה, כמ"ש על הפסוק "ויהי כי זקן יצחק וכו', ויקרא לעשו ויאמר צא השדה וצודה לי ציד וכו' ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי". שאמר שם התרגום יונתן בן עוזיאל שקרא לו יצחק ביום י"ד בניסן, ואמר לו בני הלילה הזאת העליונים משבחים לרבנו של עולם, ואוצרי טללי ברכה נפתחים וכו'.

ועוד כאשר הגיע ליל יו"ט הראשון של חג הפסח אמר אדה"ר לבניו בליל זה עתידין בני היקרים הנבחרים עם ישראל להקריב קרבן פסח ולכן גם אתם תקריבו היום קרבן לה'.

וכן ראינו במדרש "ויבא הפליט" אמר ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא הפליט, ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם אבינו ע"ה יושב ועוסק במצוות עוגות, שהיה ערב פסח ועשה אברהם עוגות מצות.

וכן באותה הלילה רדף אחרי המלכים וכו'.

וכן בט"ו בניסן באו המלאכים לבשר על יצחק.

וכן בט"ו בניסן נולד יצחק.

וכן בט"ו בניסן נגזרה גזירת ברית בין הבתרים, וא"כ אנחנו רואים איזה אוצר של ברכה יש בימים הללו כי יש בו השראת אורות "שמבראשית".

וכתב החיד"א שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורות גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונשא.

והלילה הזה מאיר כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ היצר הרע מחפש עילה להכנס, והחכם עיניו בראשו מוציא מצ'א ומריבא, ומכניס אהבה. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכפורים.

שמור את חודש האביב

רבותינו אמרו שחודש זה הוא אב לכל החדשים, וזה שאמר האבי"ב אב-י"ב אב לכל י"ב חדשי השנה. וידוע שכל יום משנים עשר ימים ראשונים של החודש, בו הצדיקים יודעים ורואים מה יהיה בכל החדשים כולם, למשל יום א' דר"ח מה יהיה בחודש ניסן, יום ב' חודש אייר וכו'.

ומסופר על החוזה מלובלין שבכל יום מחודש ניסן היה אומר מה יהיה בחודש הבא והיה בא אצלו הרה"ק מרופשיץ לשמוע מה אומר ובשנה שנפטר החוזה מלובלין אמר רק עד ה' ניסן שהוא כנגד חודש אב ואז אמר הרב מרופשיץ שזה סימן שיפטר החוזה מלובלין בחודש אב ומהר השתיקו אותו, אבל באמת באותה שנה נפטר החוזה מלובלין בט' באב.

בימים אלו יוצאים מן הטומאה ומיצה"ר, עד שמגיעים לערב פסח ואז שורפים את החמץ. וכמו שכתב רבנו אברהם אזולאי זצ"ל, כי שלושים יום קודם הפסח מתחילים לצאת מטומאת מצרים בכל יום עוד ועוד עד שבערב פסח כבר שורפים את החמץ ומבטלים את היצה"ר.

וצריך לבער את החמץ שהוא יצה"ר ולהגביר כח המצה. וההבדל ביניהם הוא שלש, כי מצ'ה עולה בגימ' 135 וחמץ עולה בגימ' 138, ולכן בודקים את החמץ בחורים ובסדקים, וצריך לעשות סדק באות ח' כדי שיהיה ה', ויהיה אותיות מצה - יצה"ט, ויזכה למחוק את שלשת המדות רעות שהם הקנאה השנאה והתאוה.

ברכת האילנות

כידוע שעל פי הסוד ברכת האילנות צריכה להיות בעיקר בחודש ניסן, וכמו שכתב מו"ר הגאון חיד"א בברכי יוסף דעל דרך הסוד אין לברך ברכה זו אלא בחודש ניסן, וכן כתב הגאון רבנו חיים פלאגי בספרו מועד לכל חי (סימן א' אות ט').

וראה מה שכתב מו"ר הרי"ח הטוב בהגדה של פסח "אורח חיים" וז"ל: ולכן ברכת האילנות היא בחודש ניסן דוקא כדי לסייע בבירורים של הצומח המתחיל בחודש זה, שעל ידי הברכה הזאת וסודה יצליחו המברכים להעלות את נשמות המגולגלים בצומח שתי מדרגות בפעם אחת, דהיינו שיעלו מן הצומח אל האדם בלתי שיצטרכו להתגלגל בבעל חי, ועל ידי התורה שילמדו בעת הברכה יזכו להעלותם עוד למעלה להתקן, ולכן חסידים ואנשי מעשה משתדלים לברך ברכה זו בצירוף עשרה, כדי שאחר הברכה יאמרו פסוקי תורה ויאמרו קדיש והכל כדי להיות להם לימוד התורה והקדיש עזר אל בירור ועליית הנשמות אשר בצומח, עכ"ל.

והוא כמו שכתב רבנו האר"י ז"ל (בשער הגלגולים הקדמה כ"ב דף כ"ב) שזמן עלייתם מן הצומח אל החי הוא בארבעת החדשים הראשונים ניסן אייר סיון תמוז עיי"ש, אם כן כל ד' חדשים של ניסן אייר סיון תמוז ראויים הם לעליית הנשמות מן הצומח לבעל חי ולא רק בניסן. אלא כנראה שיש חילוק בין בירורי הרפ"ח ניצוצות לעליה של הנשמות, כי עיקר בירורי רפ"ח ניצוצים מן הצומח הוא רק בתחילת פריחתם בפריחה שהיא אותיות רפ"ח, אבל אחר חודש ניסן שנגמר זמן הפריחה אז יש רק עליית נשמות אבל לא בירור רפ"ח, ואז בזמן זה שיש בירור רפ"ח, יכולות הנשמות לעלות ולדלג ב' מדרגות יחד מן הצומח אל המדבר, אבל לא כן בשאר החדשים שיש להם רק עליה רגילה מן הצומח למדרגת החי. והטעם כי בחודש ניסן שבו חג הפסח שפירושו-דילוג שהקב"ה פסח ודילג והעלה אותנו והאיר לנו אור גדול של מדרגות גדולות מאד בפעם אחת שלא כדרך הטבע, כן גם ברכת האילנות ברוב עם פועלת ומעלה הניצוצות הקדושות בפעם אחת מצומח למדבר, וזה נעשה על ידי שנתאסף יחד ברוב עם הדרת מלך, ונקרא המזמורים המסוגלים לזה לפני הברכה ואחר הברכה ונתינת צדקה, וכן אמירת הקדיש כל זה יחד יעזור לנשמות המגולגלות בצומח. ואפשר שיעזור לא רק במקום שאנחנו עומדים בו, אלא סדנא דארעא חד הוא, ויעזור לכל הנשמות שבעצים שבכל מקום ומקום, כי היציאה מחוץ לעיר וכל הקהל וכו' עושה רושם גדול בעולמות העליונים, ומתבררים בירורים ועולות הנשמות, ויש להם גאולה גדולה לנשמתם שעולות לנוח במקום המתוקן להם.

והנה הגאון המקובל מו"ר ח"ר יהודה פתיא בספרו "מנחת יהודה" (פרשת עקב עמוד ק') הביא את דברי האר"י ז"ל בשער הגלגולים שם, והאריך לדחות את דברי מו"ר הגאון הרי"ח הטוב שע"י ברכת האילנות יכולים לתקן נשמות המגולגלים ולהעלותם ממדרגה למדרגה, וסובר שלא כן הדברים לפי רבנו האר"י ז"ל אלא בירורי הנשמות לא יעשו אלא ע"י אכילה, והאריך שם להביא דברי רבנו האר"י בפרשת עקב בשער המצוות בכוונת האכילה, וסיכם שם וז"ל: באופן כי המתבאר מדברי רבנו האר"י כי בין ניצוצי הקדושה המעורבים במאכל שנפלו ע"י חטא אדה"ר בין מה שהיו מעורבים מתחילת בריאתם, בין ענין תיקון נשמות המגולגלות בהם "אינם נתקנים רק ע"י אכילה ממש".

ואפי' ישב אדם כל היום וכל הלילה בפרדס או בגינה אשר נמצאות שם נשמות מגולגלות ויעסוק כל היום וכל הלילה בתורה ובתפילה ובמצוות, אינו מועיל לתקן את הנשמות אשר בצומח ובדומם שנמצאות שם, ושגו בזה מקצת מן הלומדים האומרים שצריך האדם לצאת בחודש ניסן לברך על האילנות המוציאים פרח כדי שע"י יתקנו הנשמות המגולגלות אשר שם, ובמחילה מכבודם שגגו בזה כי אינם נתקנים כי אם ע"י האכילה והברכה אשר עליה, ועוד מה ענין בפרח, הרי אפי' בעלים עצמם יש נשמות מגולגלים כמבואר בשער הליקוטים בירמיה על פסוק "אסוף אסיפם" יעו"ש. ועוד למה לא נברך גם על הצמחים, ועיין עליו עוד שהאריך בדברים רבים.

ואפשר לומר כי מה שכתב רבנו האר"י ז"ל שהבירור הוא ע"י אכילה ואז מעלים הנשמות וכו' ומבררים ניצוצי הקדושה עם הכוונות הנוראות שסידר, אמת הדברים כאשר כבר אנחנו הורדנו הפירות מן העצים וקצרנו החוטים מן השדות וכו' ואח"כ נטפל בהם ונכין אותם לאכילה הבירור שלהם הוא ע"י הברכה והאכילה שעליהם, ובדרך כלל כן הדברים, אמנם כאשר אנחנו הולכים לשדות והעצים בפריחתם שאז זמן הפריחה, וכן בחודש ניסן שהוא התחלת זמן, בודאי שאפשר לתקן את אותן הנשמות על הברכה שתקנו רבותינו ולא צריך שם אכילה, וכי למה תיקנו את אותה הברכה אם לא בשביל לתקן הנשמות וניצוצי הקדושה אשר שם. ועוד שהרי הרב כתב בשער הגלגולים שזמן העליה מן הצומח הוא בחודש ניסן אין זה בסתם כי גם בעולמות העליונים יש עתה פריחה, וכאשר כאן למטה אנחנו יוצאים לשדות בחודש ניסן בפריחה עי"ז מבררים הרפ"ח ניצוצים ומעלים אותם.

ועוד ששמענו כבר מעשים, שע"י לימוד תורה שלומדים באיזה מקום שיש שם נשמות מגולגלות בדומם כגון באבנים, מתקנים את אותן הנשמות שנמצאות שם, וממש באותו מקום לאחר אותו תיקון התמוטט אותו הבית והאבנים נפלו ונהרס אותו מקום. וכמו שהביא המעשה רבנו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי.

וכן המעשה שספר מו"ר פוסק דורנו כבוד רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שהיה בחלב עם אותו גוי בעל קרקע שהיתה לו גינה יפה והיו החכמים נכנסים שם לברך, ובשנה אחרת לא נתן להם רשות כי אמר איך שיצאתם התחילו האילנות להתייבש, והיה להם הפסדים מרובים וכו', ועוד מעשיות לרוב שפועלת הפעולה הזאת לברר הבריורים גם בלא אכילה. ועוד יש ליישב בס"ד שאה"נ אחר גמר ברכת האילנות יביאו פירות ומיני מגדים ויברכו עליהם ויכוונו לתקן כל הניצוצות הנמצאים במאכלים וכמו שהיה נוהג מו"ר הרב יהודה צדקה ע"ה ראש ישיבת פורת יוסף שהיינו הולכים ומברכים ברכת האילנות באיזה מושב ואח"כ בעה"ב היו מביאים פירות ומיני מגדים ומברכים עליהם וא"כ ממ"נ נעשה התיקון הן ע"י ברכת האילנות והן ע"י האכילה והברכות עליה וכן אנחנו נוהגים בס"ד והיע"א.

בחודש זה מברכים ברכת האילנות וזריזין מקדימים למצוות, ולכן ביום ר"ח נברך ברכת האילנות. ורואים פלאות, שלאחר שהיתה השלכת, אנחנו מברכים ומהללים לבורא עולם על האילנות המלבלבים, וזה רמז לתחיית המתים, כי הכל מתמלא ירקות ופריחים ופירות.

מעשה שהיה בכופר אחד גדול שבנו חזר בתשובה והלך לישיבה, ולמד בהתמדה עצומה, והוא לא רצה להכיר אותו, וישב עליו שבעה. ואח"כ באיזו שנה היתה מסיבה גדולה בישיבה, והזמינו את ההורים, והאבא של הבחור הזה לא רצה ללכת, אבל האמא לא יכלה להתאפק, ורצתה לילך למסיבה לראות את בנה, כי זה כמה שנים כבר לא ראו את בנם, ועשתה תחבולה ולקחה את בעלה עמה והכניסה אותו וכו', וכשראה האבא את השמחה הגדולה והסעודה והרקודים שמח מאד, וראה עולם חדש, והיו כמה שדרשו דרשות בדברי תורה, והאבא אמר שגם הוא רוצה לדבר, קם ואמר אני הייתי ברוסיה בסיביר, ואח"כ כאשר הגיע הזמן מן השמים שאני אצא משם, היה שם זקן תלמיד חכם אחד, ואמר אני אתן לך מתנה יקרה, אמרתי לו איפה מתנה - בסיביר אין מה לאכול, אמר לו אתן לך מתנה רוחנית, ואמר לו פעם באו העצים ואמרו לו למה תמיד הפירות והירקות למעלה והשרשים בתוך האדמה, נעשה הפוך שהפירות והירקות בתוך האדמה והשרשים למעלה, וכן היה, ואז השרשים ישר נשרפו מחום השמש, והפירות נרקבו, אבל לאחר הרקבון צמחו עצים חדשים טובים וכו', גם היום אני רואה כמה שהם רוצים להפוך את העולם ולעשות שכולם יהיו חילוניים, ואדרבה ונהפוך הוא יוצאים פירות טובים בעלי תשובה וכו'. א"כ חשבנו הרי יש שלכת כל הפירות ירדו לעולם אבל אינו כן, אלא אח"כ באים הפירות בחזרה הארץ מתמלאת בדשאים ועשבים והכל פורח.

צירוף ההוי"ה דחודש ניסן

הנה בכל חודש שולט שם הויה בצירוף אחר. חודש ניסן הצירוף שלו הוא יהו"ה על הסדר. וצירוף זה רמז בר"ת י"שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ. וכתוב בספרים שיש ענין בכל חודש לכוין את הצירוף שלו, וצריך כל החודש לכוין בו, ואז תפילתו של האדם נשמעת, ורואה ישועות גדולות, ולכן צירוף זה שולט בחודש זה, כי בתפילתנו וכו' כל הזמן אנחנו רואים את צירוף הויה זו לנגד עינינו, משא"כ בחדשים אחרים, והצירוף יהו"ה רמזו לחסד, כי ניסן הוא בחסד, וצירוף זה הוא ביותר שהוא חסדים, ובו נעשים חסדים גדולים לעם ישראל.

ועל החודש הזה נאמר שמור את חודש האבי"ב, אותיות אב - י"ב שהוא האבא לכל י"ב החדשים, ובו אנחנו חוזרים בתשובה, ובפרט בימים אלו, ויוצאים מן הטומאה ומן יצה"ר, עד ערב פסח, ואז שורפים את החמץ היצה"ר וזוכים למעלות נשגבות, לכן צריך לנצל מאד הימים האלו.

והנה תיבה בת ד' אותיות בונה כ"ד צירופים כזה: 1 כפול 2 הרי 2, 2כפול 3 הרי 6, 6כפול 4 שווה 24. אמנם מכיון שיש בשם הויה ב' ההי"ן, שהן אותיות דומות, לכן יש רק י"ב צירופים, ומכיון שחודש ניסן הוא ראש לחדשים, וחודש הגאולה, לכן שם ההויה המאיר בו הוא כסדר דלעיל, וזה שכתוב החודש הזה ראש חדשים.

ויש בו רמז נפלא, אם ניקח אות י' דשם הויה ב"ה ונכפול אותו בשאר האותיות נקבל "ניסן" י' פעמים ה' = ג. י' פעמים ו' = ס', י' פעמים ה' = ן', ואח"כ נשים את יו"ד הרי ניסן.

באחד בניסן ר"ה למלכים

הנה נודע מה שכתוב במשנה מסכת ראש השנה, באחד בניסן ר"ה למלכים, ר"ל שצריך להמליך את הקב"ה על כל העולם בכלל ועל כל אחד ואחד מישראל בפרט.

וידוע שמאחד בניסן עד עשרה בו הוא כנגד העשר ספירות שמקבלים מהם שפע גדול והארה גדולה, ויום שב"ק הוא כנגד המלכות שהיא מכוונת כנגד "המטה" ולכן צוה הי"ת בעשור לחודש לקשור השם לכרעי המטה שהיא המלכות, כדי להכניע לגמרי הע"ז שלהם.

רמז בשם אדנ"י

הנה י' ימים ראשונים של חודש ניסן הם כנגד אות י' של אדנ"י, ועד ערב פסח עוד ד' ימים מקבלים קדושה מאות ד' דאדנות, ומפסח עד שבועות כנגד אות נ' דשם אדנות ומקבלים ממנו השפע, ובשבועות נתגלה הפל"א העליון שהוא כנגד אות א' דאדנות, וזה האות שבימים אלו חייב אדם לקבל עליו עול מלכות שמים.

והנה בערב בדיקת חמץ צריך ליתן י' פתיתים כנגד י' כתרי מסאבותא-כוחות הטומאה לבערם, והנה עיקר הביעור הוא לבער את היצה"ר מתוכנו, כי אין צדיק בארץ שיעשה טוב ולא יחטא, ולכן צריך להניח חמץ להראות שעדיין יש לו לתקן ולבער החמץ שהוא יצה"ר, כי מי שחושב ומחזיק עצמו שאין לו מה לתקן, זו הוראה שעדיין לא התחיל לעבוד את השי"ת, כמו שדרשו דורשי רשומות "אשר אין בה מום" - "אשר לא עלה עליה עול" שמי שסובר שאין בו מום, בודאי לא עלה עליו עול מלכות שמים.

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות

הגאולה הקרובה דומה לגאולת עם ישראל בדור מצרים, כאשר בא משה רבנו ואמר להם בחודש הזה אתם נגאלים. תמהו, ואמרו לו, משה איך אנחנו נגאלים, הרי כל מצרים מטונפת מע"ז שלנו.

ועוד יותר, הרי בחודש האחרון הלזה לאחר תשע מכות, ועם ישראל ראו יד ה' הנוראה, היתה התדרדרות אדירה, והם כבר שקעו במ"ט שערי טומאה, ועוד רגע שהיו יורדים ח"ו לשער החמשים ששם ח"ו אין תקומה.

אלא צריך לדעת שעם ישראל זרע קודש, זרע אברהם יצחק ויעקב, בעלי נשמות קדושות וטהורות, הם מאמינים בני מאמינים, אף אחד לא יכול לנגוע בנקודה הפנימית שלהם, ומה שמטמאים אותם בתאוות במעשים רעים, מפתים אותם ומדיחים אותם, כל זה רק מחוץ לנקודה הפנימית שבלב, אבל לא מבפנים עמוק, כי שם אף אחד לא יכול להגיע לפנימיות, אלא מכסים ומאפרים אותו מבחוץ ורק נוציא את האבק.

כמו שדרשו רבותינו, משל למה הדבר דומה לאדם שגנב תרנגולת מחברו ולא רצה שירגישו בו. מה עשה, מרט את זנבה תלש נוצות מכנפיה, וצבע אותה בצבע שחור. הלך ברחוב וראה אותו בעל התרנגולת וקרא אותו תשיב לי את התרנגול, הוא שלי. אמר הגנב זה לא שלך האם היה זנבו ארוך, האם היה צבע שחור, אמר בעל התרנגול יכול אתה לשנות מבחוץ כמה שתרצה, אבל רק תשחרר את התרנגול תראה שמיד תרוץ אלי.

וכך יהיה בעזהי"ת לעתיד, כי מיד כשנשמע את קולו של משיח, נרוץ לקראתו.

ענין מעלת קרבנות הנשיאים

מנהג חסידי ק"ק בית אל תכב"ץ שבימי חודש ניסן אומר השליח ציבור אחר תפילת שחרית פרשת הנשיאים דבר יום ביומו בקול רם (וכל הקהל עמו בלחש) ואח"כ התפילה של יהי רצון מעליית הנשמות (דברי שלום אות מ"ט).

על זה אמרו רבותינו במדרש (תנחומא ויקהל ב) שבזכות הנשיאים מתקיימים שמים וארץ, כמו שכתוב "אלה תולדות השמים והארץ" בזכות מי מתקיימים השמים והארץ וכל תולדותם, בזכות אלה שמות בני ישראל, שהם י"ב נשיאים שהקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח.

ובזוה"ק תחילת פרשת נשא כתב על מעלת קרבנות הנשיאים, וזה לשונו: "אמר ר' שמעון אלמלא לא אקריבו אלין תריסר נשיאין לא יכיל עלמא למיקם קמי תריסר נשיאי ישמעאל, דכתיב שנים עשר נשיאים לאומותם, מדאקריבו אלין דישאל נסיבו שולטנותא דכלהו. בגין כך נשיא אחד ליום. וכל מה דאקריבו כגוונא דלעילא אקריבו בגין דיתברכון כלהו".

והנה עתה שאנחנו בגלות, ע"י שאנו מקיימים ונשלמה פרים שפתינו, תועיל אמירת הקרבנות הללו לבטל ולהשמיד י"ב נשיאי ישמעאל בכח סגולת אמירת הקרבנות של נשיאי ישראל, לעקר ולשבר ולהכניע קליפתם בעליונים ובתחתונים, כמש"כ (ישעיהו נד. כא): "יפקד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה", וכל הקמים עלינו הקב"ה ישמיד אותם ויעביר אותם מן העולם והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי ולקרוב הגאולה.

והנה הלימוד הנ"ל מתחיל מיום א' ניסן, ויום זה ידוע בגודל מעלתו עד מאוד כמבואר בגמרא (שבת פז ע"ב) על הפסוק "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן", תנא אותו יום נטל עשר עטרות: א) ראשון למעשה בראשית. ב) ראשון לנשיאים. ג) ראשון לכהונה. ד) ראשון לעבודה. ה) ראשון לירידת האש. ו) ראשון לאכילת קדשים. ז) ראשון לשכון שכינה. ח) ראשון לברך את ישראל. ט) ראשון לאיסור הבמות. י) ראשון לחדשים.

עוד יש דבר גדול שצריך להתעסק ביום זה והוא לימוד מעשה המשכן, כיון דביום זה הקים משה רבנו את המשכן, ואף שמלאכת המשכן נגמרה כבר בכ"ה כסלו, עמד המשכן מקופל עד ליום חנוכת המזבח בר"ח ניסן, ולא שרתה עליו שכינה אלא עד ר"ח ניסן [אף שהקימו משה קודם לכן בשבעת ימי המילואים], וכמבואר במדרש (רבה פרשת נשא יג ב), היה רבי יוסי אומר אימתי התחילו מלואים, בכ"ג באדר, ובא' בניסן שלמו ימי המלואים. וכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמיד את המשכן, וכל בוקר ובוקר מקריב קרבנותיו עליו, ופרקו. בשמיני העמידו ולא פרקו, שנאמר "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית בא' לחדש הוקם המשכן", ואותו יום שמיני א' בשבת היה, וראש חדש של ניסן היה, בו ביום עמד אהרן ובניו ורחצו ידיהם ורגליהם מן הכיור, עבדו את עבודתם וסדרום על הסדר, בו ביום הקריבו ישראל תמידים נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות, על אותו היום הוא אומר עורי צפון ובואי תימן וגו', "עורי צפון" זו עולה שנשחטת בצפון, "ובואי תימן" אלו שלמים שנשחטים בדרום, "הפיחי גני" זה אהל מועד, "זילו בשמיו" זה קטרת הסמים, "יבא דודי לגנו" זו השכינה, "ויאכל פרי מגדיו" אלה הקרבנות, "באתי לגני אחותי כלה" זה יום שמיני, "ארייתי מורי עם בשמיי" זה לבנות הקטרת ולבנות המנחה, "אכלתי יערי עם דבשי" זה אברי העולה ואמורי קדשי קדשים, "שתיתי ייני עם חלבי" אלה הנסכים ואימורי קדשים קלים, "אכלו רעים" אלה משה ואהרן, "שתו ושכרו דודים" זה כנסת ישראל. דבר אחר "אכלו רעים" אלו הנשיאים, א"ר שמעון בן יוסינה, למה קרא לנשיאים רעים, שמכיון שהיה אחד מהם מקריב קרבן וקרבתו מתקבל היה עושה יום טוב לאוהביו לרעיו ולקרוביו. "שתו ושכרו דודים" אלו הנשיאים, למה קרי להו דודים, שהיו דודים אלו לאלו, לזה אמר להם אכלו רעים שתו ושכרו דודים.

וכשעמד המשכן היו ישראל אומרים יבא דודי לגנו לפי שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו ועמד המשכן מקופל עד ר"ח ניסן והיו ישראל אומרים הרי עשינו המשכן מתי תבוא השכינה ותשרה בתוך מעשה ידינו, כשהגיע ר"ח ניסן וצוה הקב"ה להקים את המשכן שלח להם ע"י משה, מה אתם יראים כבר באתי לגני אחותי כלה, א"ר ישמעאל ב"ר יוסי באתי לגן אין כתיב כאן, אלא באתי לגני, לגנוני, למקום שהוא עיקרי מתחלה, לגן המיוחד שלי שהוא המקום שעם ישראל נמצאים שם.

והנה כיון שביום זה הוקם המשכן והשרה בו הקב"ה שכינתו, ובאו הנשיאים להקריב הקרבנות. ולמ"ד בניסן נברא העולם גם ביום זה הוא יום בריאת העולם, והמשכן הרי הוא עיקר העולם ונשמת העולם, ולכן ראוי מאד לקרוא בו גם את מעשה המשכן והקמתו, כי אמרו רבותינו שהלימוד בענין המקדש וצורתו ותכונותו מעלה עליו כאילו ממש בונים את המקדש, ככתוב בילקוט שמעוני (יחזקאל רמז שפב): אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית, בשעה שנגלה הקב"ה והראה ליחזקאל צורת הבית ותכונותו ומוצאיו, אמר הקב"ה הגד את בית ישראל את הבית. א"ל יחזקאל מרי, וכי עכשיו הם בונים שאמרת, וישמרו את כל צורתו וגו' ועשו אותם, א"ל לאו, אע"פ שאינם עושים אותו עכשיו יהו קורים בצורת הבית ואני מעלה עליהם כאלו בבנינו הם עסוקים. שמואל אמר ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית, וכי יש צורת הבית, אלא אמר הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בו כאלו אתם בונים בו.

ולכן מנהג טוב הוא שביום ר"ח ניסן יקרא בחשק גדול פרשת המשכן, ואח"כ ג"כ פרשת הנשיאים, וימשיך בפרשת הנשיאים בכל יום ויום, וביום י"ג ניסן יקרא מפרשת בהעלותך עד "כן עשה את המנורה". ויש חסידים שנוהגים לקרות פסוקים אלה מתוך הספר תורה. וכתב מו"ר הגאון חיד"א שכאשר הנשיאים הקריבו את קרבנם בודאי שנמשך שפע גדול ואור גדול לכל עם ישראל וכן גם בקריאתנו בזמן הזה מתקיים בנו "ונשלמה פרים שפתינו" ועל ידי קריאתנו נמשך שפע וברכה לעם ישראל.

פרשת החודש

לשם יחוד ופרשה של החודש

קודם קריאת פרשת החדש אומרים זה

לְשֵׁם יִזְוֹד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתִּיהָ

זו"ן יאהדונהי

בְּדוֹזִילוֹ וּדְזִימוֹ וּדְזִימוֹ וּדְזִילוֹ

יאההויהה איההויהה

לִיזְדָא שֵׁם י"ה או"א בו"ה זו"ן

בְּיזְדָא שְׁלִים

יהוה

בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים לקרות (לשמע) קריאת פרשת החדש לתקן שרש מצוה זו במקום עליון לעשות נחת רוח ליוצגנו ולעשות רצון בוראנו. ויהי נעם אדני אלהינו עלינו

ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:

קריאה לפרשת החדש

וַיֹּאמֶר יְהוָה יאהדונהי אל-משה ואל-אהרן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַזֶּה הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ זִדְשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְזִדְשֵׁי הַשָּׁנָה: דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֶׂר לַזִּדְשׁ הַזֶּה וַיִּקְזֹזוּ לָהֶם אִישׁ שְׁנָה לְבֵית-אָבֹתָ שָׁנָה לְבֵית: וְאִם-יִמְעָט הַבַּיִת מֵהַיּוֹת מִשָּׁה וְלִקְזֹז הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נַפְשׁוֹת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ עַל-הַשָּׁה: שָׁנָה תִמָּים זָכַר בְּזִדְשָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן-הַכֹּבְשִׁים וּמִן-הָעֵזִים תִּקְזֹזוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַזִּדְשׁ הַזֶּה וְשִׁזְזוּ אוֹתוֹ כָּל קְהַל עַדְתֵי-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבִים: וְלִקְזֹז מִן-הַדָּם וּנְתַנּוּ עַל-שִׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל-הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי-אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל-מִרְרִים יֹאכְלֶהוּ: אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׂל מְבָשָׂל בְּמַיִם כִּי אִם-צְלִי-אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-פְּרָעִיו וְעַל-קִרְבּוֹ: וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: וְכִכָּהֵן תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם זִגְרִים נַעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אוֹתוֹ בְּזִפְזוֹן פֶּסֶז הוּא לִיהוָה יאהדונהי: וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה

וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אַעֲשֶׂה שְׁפָטִים אָנֹכִי יְהוָה יֵאָהֲרֹנְהִי: וְהָיָה הַיּוֹם לָכֶם לְאֹת עַל הַבְּתִימִים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת-הַיּוֹם וּפְסוּזוֹתַי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִי בְּכֶם נִגְף לְמִשׁוֹזִית בְּהַכְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְזִמְזוּמֶת אֲתוּ זִמְזוּ לַיהוָה יֵאָהֲרֹנְהִי לְדַרְתֵּיכֶם זִמְזוּ עוֹלָם תְּזַמְזוּהוּ: שִׁבְעַת יָמִים מִצֹּת תֹּאכְלוּ אֶף בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׁאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי | כָּל-אֲכָל זִמְזָן וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל-מְלֶאכֶה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶף אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת-צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדַרְתֵּיכֶם זִמְזוּ עוֹלָם: בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַזֹּדֶשׁ בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצֹּת עַד יוֹם הָאֲזֹד וְעֶשְׂרִים לַזֹּדֶשׁ בְּעָרֵב: שִׁבְעַת יָמִים שְׁאֵר לֹא יִמְצָא בְּבֵתֵיכֶם כִּי | כָּל-אֲכָל מִזְמָצָת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעֶרְתּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרוֹ הָאֶרֶץ: כָּל-מִזְמָצָת לֹא תֹאכְלוּ כָּל מוֹשְׁבֵי בְתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֹּת:

ביאור ההפטרות

הפטרות החודש

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מסופר על הקרבנות שיעשה הנשיא בראש חודש ניסן, וכן מסופר על חג המצות, וזה מעין המפטיר שקורא בפרשת החודש שמסופר על ראש חודש ניסן ועל שבעת ימי חג הפסח.

תוכן ההפטרות

הנביא יחזקאל מתנבא על הגאולה בבנין הבית השלישי שיושלם ויחנכו את המזבח בראש חודש ניסן, וימי המילואים שהם מאה ותשעים יום וישלמו רק ביום השביעי של חג הסוכות.

הנביא מפרט את הקרבנות שיקריבו, גם יקריבו קרבנות לכפר על בני ישראל, שמא מתוך שמחה על חנוכת המזבח נכנס מישוהו למקדש למקומות שאסורה בהם הכניסה לזרים.

כמו כן הנשיא יביא משלו את העולות המנחות והנסכים לחינוך, מלבד מה שמביאים בשבתות בראשי חודשים ובחגים. ומוסיף הנביא שהשער הפונה קדים יהיה סגור כל ימות החול כי לא היו רגילים העם לבוא למקדש, אף כשהנשיא בא דרך שער המזרחי יצא דרך שם ויסגרו את השער אחרי צאתו, אך ביום השבת ור"ח שהעם רגילים לבוא ישאר הפתח פתוח שיוכלו העם להשתחוות דרכו מול קה"ק.

וכשיבוא הנשיא [המלך] לראות בהקרבת קרבנותיו בשבת ור"ח, יבוא דרך השער הגדול ויצא ג"כ דרכו אבל במועדים שכל העם נכנסים דרך שער א' ויוצאים דרך שער ב' אף הנשיא יעשה כן.

יחזקאל פרק מ"ה פסוק י"ח - פרק מ"ו פסוק ט"ו

מִה יְהִי כֹה־אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה בְּרֵאשׁוֹן בחודש הראשון והוא ניסן שהוא ראש החודשים **בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ**
תִּקַּח פֶּרֶבֶן בְּקָר תָּמִים שלם ממנו **וְחִטָּאת** ותטהר **אֶת־הַמִּקְדָּשׁ [א]** (מ"ד ומ"ז): **יֵט וְלָקַח**
הַפִּיֶן מִדָּם הַחִטָּאת וְנָתַן אֵלֶי-מִזֹּזַת הַבַּיִת של האולם וזהיכל (מלבי"ם) **וְאֶל־אַרְבַּע**
פְּנוֹת הָעֶזְרָה לַמִּזְבֵּחַ בזוויות של דפוס בנין גג המזבח [כי המזבח היה בנוי ארבעה ריבועים זה על גב זה ושני הריבועים
התיכונים נקראו "עזרה"] **וְעַל־מִזֹּזַת שַׁעַר הַחֲצָר הַפְּנִימִית [ב]** הוא עזרת האנשים (מ"ד): **כֹּ וְכֵן**
תַּעֲשֶׂה וכן תחנך בקרבנות **בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ** בכל משך שבעת ימים של ניסן (רש"י), וקרבנות אלו באו לכפר **מֵאִישׁ**
שָׁנָה וּמִפֶּתִי על אנשים שנכנסו בשגגה או בסכלות הדעת למקומות במקדש שהכניסה בהם אסורה **וְכִפְרָתָם**
אֶת־הַבַּיִת ובשני פרים אלו תנקו את הבית מן החילול שנגרם מן הנכנסים באיסור (מ"ד): **כֹּא בְרֵאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת**
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ נִסָּן יִהְיֶה לָכֶם זְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח חֹג שְׁבַעַת שְׁבַעַת יָמִים שבהם
מִצֹּת יֵאָכְל (מ"ד) ונקרא כך כי מתחילים ממנו לספור שבעה שבועות (רש"י): **כֵּב מַלְבֵּד קַרְבֹּנֹת הַיּוֹם, עוֹד צָרִיךְ וְעָשָׂה**
הַנְּשִׂיא [ג] בַּיּוֹם הַהוּא קרבנות שיהיו בהוראת שעה, ואינם באים לכפר על המזבח או המקדש אלא כדי לכפר **בְּעֲדוֹ**
וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ והקרבתן הוא **פֶּר חִטָּאת** (מלבי"ם): **כֵּג וְשִׁבְעַת יָמֵי־הַחֹג יַעֲשֶׂה הַנְּשִׂיא**

עיונים והארות

א. תקח פר בקר תמים וחטאת - חטאת, עולה היא, א"ר יוחנן פרשה זו אליהו ז"ל עתיד לדרשה. רב אשי אמר מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה (מנחות מ"ה).

תקח פר בן בקר - הוא פר המלואים האמור בראש הענין, ולימד כאן שיהיו המלואים באחד בניסן. (רש"י).

כה אמר - בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש, בראשון זהו חדש ניסן שהוא חדש הגאולה, שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין להגאל לעתיד. באחד לחדש יחנכו את המזבח בקרבנות, כמו שאמר למעלה, ואמר קרבן הכהנים שיקריבו פר כמו שאמר למעלה, ושנה אותו הנה להשלים הענין ולומר באיזה יום יעשוהו. וזה הפסוק ראה לר' יהושע שבניסן עתידים להגאל, שאם תהיה הגאולה בתשרי איך יניחו מלהקריב במזבח עד ניסן הבא אחריו, ומלחטא ומלכפר את הבית. ומה שאמר בניסן עתידין להגאל, לא שיצאו מהגלות בניסן, אלא קודם ניסן יצאו ויעלו, עד שבאחד בניסן יהיה בנין הבית נשלם ויחנכו המזבח באחד בניסן. וכן עשו במשכן, באחד בניסן החל אהרן לעבוד במזבח, אלא שקדמו לו שבעת ימי המלואים ששמש בהם משה. ואפשר גם כן הנה כי מה שזכר למעלה יהיו שבעת ימי מלואים, וביום השמיני שיהיה אחד בניסן יהיה זה הקרבן

ג. הנשיא האמור בענין לפי המצודות הוא מלך המשיח [כי יחזקאל מיירי בבנין הבית השלישי] עיין במצודות דוד פרק מד (פסוק ג').

שאמר עתה, וגם באותו יום יזו על המזבח ועל פנות העזרה. אבל כשעלו מבבל עשו חנוכת המזבח באחד בתשרי והחלו להעלות עליו עולה קודם שיוסד הבית. מכל מקום, בין שהיתה חנוכת המזבח באחד בתשרי והחלו להעלות עליו עולה קודם שיוסד הבית, בין שהיה חנוכת המזבח קודם ניסן שבעה ימים, בין שהיתה באחד בניסן, בו ביום יכפרו על המזבח ויזו החטאות, לפיכך אמר "תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" (רד"ק).

ב. ונתן אל ד' פנות העזרה למזבח ועל מזוזת שער החצר הפנימית - הכל הוא כנ"ל [לכפר על חטא אדה"ר] דחטא אדה"ר היה שרצה להשיג יותר מכדי השגת האדם כדכתיב והייתם כאלהים יודעי טוב ורע ועץ הדעת הוא טוב ורע שהרוצה להחכים ידרים זהו טוב והרוצה להעשיר יצפין זהו רע ולכן ונתן אל ד' פנות העזרה היינו משתי רוחות שהן ארבע. וגם על שער החצר הפנימית שרצה להשיג מעלה הפנימית כנ"ל דגן יכול להשיג ועדן עין לא ראתה והוא רצה להשיג כל זה וק"ל (אהבת יהונתן).

משלו **עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת דָּבָר אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים**

לכל יום משבעת הימים יביא ז' פרים וְחֲטָאת שְׁעִיר עִזִּים לַיּוֹם לחינוך (מ"ד) וי"א שהוא משעירי הרגלים (רש"י):

כד **וּמִנְחָה מִנַּחַת סוּלֹת אֵיפָה ג' סֵאִין שֶׁל קֶמַח (רש"י) לֶפָר [ה] וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן תֵּינ**

שם מידה של לח ויש בה י"ב לוגין (מ"ז) **לְאֵיפָה: כה בשביעי** בחודש השביעי שהוא תשרי **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם**

לְחֹדֶשׁ בַּחֹג הַסּוּכוֹת יַעֲשֶׂה כָּאֵלֶּה יביא קרבנות למילואים, כל שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאת כַּעֲלָה

וּכְמִנְחָה וּכְשֶׁמֶן כמו שעשה בפסח כן יעשה בסוכות [אבל בשבועות ור"ה ויהכ"פ לא ציוה להוסיף קרבנות] (מ"ד):

עתה יתחיל לספר הקרבנות שיקריב במאה ותשעים ימי החינוך מפסח עד שביעי לחג הסוכות, והקדים להסביר באיזה אופן יבא הנשיא לבית המקדש להקרבת הקרבנות

מו א כַּה־אָמַר אֲדַנִּי יְיָ הוֹחֵ שְׁעַר הַחֲצַר הַפְּנִימִית שער המזרח של עזרת ישראל (מלבי"ם) **הַפְּנִיָּה**

קָדִים לצד מזרח **יְהִי סָגוּר [ו] שְׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה** לפי שלא יהיו רגילין לבא לבית המקדש בימי החול לא

העם ולא הנשיא, כי עובדים הם **וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת יִפְתָּח וּבַיּוֹם ראש הַחֲדָשׁ יִפְתָּח** כי אז היו רגילים לבא

להשתחוות לה' מול פתח ההיכל ובית קודש הקודשים (מ"ד): **ב וּבֵא הַנְּשִׂיא** לעמוד על קרבנות החינוך **דְּרָךְ אֹלָם**

הַשְּׁעַר מְחֻוֵץ לעזרה, כלומר יכנס בדרך שער המזרחי שהוא משמש כניסה ויציאה **וְעָמַד הַנְּשִׂיא** על-מִזְוֵזַת

עיונים והארות

בפני השכינה ולכן יהיה סגור, וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח דבשבת יש לאדם נשמה יתירה ויש לו מדריגה גדולה ולכן יפתח וגם בר"ח שמקבלין פני שכינה ע"י קידוש לבנה נמי יפתח וא"ש. או יאמר דהנה משיח לעתיד יהיה כמו אדה"ר שהיה תרומה וחלתו של עולם כן נמי משיח יהיה שקול נגד כל ישראל וכמו שאדה"ר גורש מג"ע והושכן מקדם לגן להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים כמו כן השער הפונה קדים שמשם תצא האורה הנאת זיו שכינה יהיה סגור כל ששת ימי המעשה משא"כ בשבת ור"ח דגם נשמת הרשעים נוחים בג"ע והותרה לכולם לכנוס ולכן גם בימים ההם יפתח. משא"כ בי"ט שהם נמי ימי הדין דאע"פ שהם נחים מן הדין מ"מ אינם במדריגה גדולה כמו בשבת דאינם יכולים לכנוס לג"ע רק ע"י נשמת הצדיקים שעוברים דרך שם ומתדבקים בהם נשמת הרשעים ובאין עמהם לג"ע. ואולי לזה רמזו חז"ל ומה מתקו דבריהם באמרם הכל חבירים ברגל וא"ש. או יאמר דאי' במד' ביום השבת וביום החדש יפתח כדי שיהיו יודעין באיזה יום שבת ובאיזה יום ר"ח. ואמ"ו וצ"ל דלעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה וא"כ לא יהיו יודעין אימת ר"ח וכן בשבת דאור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת ימי בראשית ואי' במדרש שיהיה יום ולא לילה וא"כ לא יהיו יודעין אימת שבת ולכן ביום השבת וביום החדש יפתח. והשער לא יסגר עד הערב כנ"ל כדי שיהיו יודעין אימתי מוצאי שבת וא"ש וק"ל (אהבת יהונתן).

ד. **שבעה פרים ושבעה אילים** - הכל שבעה ושבעה לכפר על מעשה קין דהנה כתיב וישב קין בארץ נוד והיינו דמתחלה קודם שהרג להבל היה יושב תחת הקב"ה בעצמו ובכבודו ולא תחת המזל. אבל משחטא ישב לו תחת המזל והמזל נקרא נע ונד משום לפעמים המזל במקום הזה והוא טוב ולכמה שנים נשתנה המזל מטוב לרע וזהו נע ונד תהיה בארץ לבקש מקום שיש מזל וזהו נמי כי שבעתים יוקם קין ר"ל ז' כוכבי לכת. ולכן מביא הנשיא ז' פרים וז' אילים הכל להורות על זה הנ"ל וק"ל (אהבת יהונתן).

ה. **ומנחה איפה לפר** - משום דכתיב וישע אל הבל ואל מנחתו לכן מביא מנחה והנה אמר' במנחה שויתר לו הקב"ה משלו. והפירוש הוא דהנה באדם יש רוחני וגשמי הרוחני הוא חלק אלוה ממעל והגשמי הוא מאביו ואמו. וכשאדם חוטא אוטא ברוחני וגשמי וכשמביא קרבן בהמה או עוף מכפר על הרוחני וגשמי כי בהקרבתו יש בו ג"כ רוחני וגשמי אכן כשמביא מנחה יש בו גשמי לבד אבל לא רוחני וזהו שויתר הקב"ה משלו. וידוע דכל המתבייש מוחלין לו על כל עונותיו. והעני כשמביא מנחה מתבייש בשעת הבאתו וא"כ נתכפר על כל עונותיו קודם ההקרבה והוי מנחה ר"ל מתנה דכבר נתכפר בשעת הבאתו. ולכן היה מנחה איפה ר"ל אי פה כשהוא מתבייש אין לו פה להשיב וק"ל (אהבת יהונתן).

ו. **כה אמר ה' שער החצר הפנימית הפונה קדים יהי סגור** - מפני שהוא רוח נגד מערב והשכינה במערב ואסור להסתכל

הַשְּׁעַר בַּפֶּשֶׁשׁ שֶׁהוּא פֶתַח קֶטֶן הַנְּמִצָּא דְרוּמֵי מִשְׁעַר הַהֵיכָל וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּהִיּוֹתוֹ עוֹמֵד שָׁם אֶת-עוֹלָתוֹ וְאֶת-שְׁלָמֵיו וְהִשְׁתַּחֲוּהוּ עַל-מִפְתָּן [על אסקופת העזרה שדורכים עליה (מ"ז)] הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהִשְׁעַר הַמְזֻרְחֵי הַנִּפְתָּח לֹא-יִסָּגֵר עַד-הָעֶרֶב (מ"ד): ג וְנֹתֵן טַעַם לְמָה לֹא יִסָּגֵר הַשְּׁעַר הַמְזֻרְחֵי (מ"ד), כִּי כָל הַיּוֹם (רש"י) וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עִם-הָאָרֶץ מִוֶּלֶד הַהֵיכָל, דֶּרֶךְ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא הַמְזֻרְחֵי (מ"ד) בַּשַּׁבָּתוֹת וּבַיְחָדָשִׁים לְפָנָי [ז] יְהוָה: ד וְהִעֲלָה אֲשֶׁר-יִקְרַב הַנְּשִׂיא לְיְהוָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת פִּי בַיּוֹם טוֹב (רש"י), הוּא בַמִּשְׁךְ זִמְן יְמֵי הַמִּילואִים שֶׁשָּׂה כְּבָשִׁים תְּמִימִם וְאֵיל תְּמִימִם מִלְּבַד הַקְּרִבְנוֹת שֶׁצּוּוֹתָה הַתּוֹרָה הַבָּאִים חוֹבֵה לַיּוֹם (מ"ד): ה וּמִנְחָה אֵיפָה ג' סֵאֵין קִמַּח (רש"י לעיל פס' כד) לְאֵיל שֶׁכֵּן הוֹקֵבַע מִנְחַת הָאֵיל בְּכָל יְמֵי הַחִינוּךְ (מִלְבָּיִם) וְלִכְבָּשִׁים מִנְחָה מִתַּת יָדוֹ וְלִכְבָּשִׁים יִבֵּיא מִנְחָה כְּפִי נְתִינַת יָדוֹ וְנִדְבַת לִבּוֹ (מ"ד), וַיֵּא שֶׁהוּא שִׁישִׁית הָאֵיפָה לְכָל כְּבֵשׁ (מִלְבָּיִם) וְשָׁמֹן הֵינן הֵיא מִידַת י"ב לֹגִין לְאֵיפָה שֶׁהוּא ג' סֵאֵין שֶׁל קִמַּח: ו וַיִּבְנֶיֶם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ יִבֵּיא קֶרֶבֶן (רש"י) פֶּרֶן בֶּן-בֶּקֶר תְּמִימִם [כְּמוֹ תְמִיִם (מ"ז)] וְשֵׁשֶׁת כְּבָשִׁים וְאֵיל תְּמִימִם יְהִיוּ: ז וְאֵיפָה לְפָר וְאֵיפָה לְאֵיל [ח] יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלִכְבָּשִׁים יִבֵּיא מִנְחָה אַחֲרַת כָּאֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָדוֹ וְשָׁמֹן הֵינן לְאֵיפָה: ח וּבִבּוֹא הַנְּשִׂיא בַשַּׁבָּת אוֹ ר"ח לַעֲמוּד בַּשַּׁבָּת הַקְּרִבְנוֹתֵינוּ דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר יָבֹוא בַשְּׁעַר הַגְּדוֹל וּבְדֶרֶכוֹ בְּדֶרֶךְ הַשְּׁעַר שְׁבֵא ג'כ יֵצֵא וְלֹא אֲצַרְךְ לִסְבָּב וְלִצְאֹת דֶּרֶךְ הַשְּׁעַר הַשְּׁנִי שֶׁכִּנְגְדוֹ (מ"ד): ט אֲמַנֵם וּבִבּוֹא עִם-הָאָרֶץ לְפָנָי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים כִּי חַיִּיבִים עִם יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת נֹרְאִים בַּעֲזֵרָה הֵבֵא דֶּרֶךְ-שְׁעַר צְפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ-שְׁעַר נֹגֵב וְהֵבֵא דֶּרֶךְ-שְׁעַר נֹגֵב יֵצֵא דֶּרֶךְ-שְׁעַר צְפוֹנָה

עיונים והארות

למיזל ולא ברגל דאז אינה חייבת להקביל פני הרב כי היתה בזמן המקדש והוטל החיוב רק על חודש ושבת ומזה מוכח דבזמן שאין בהמ"ק קיים חייב לקבל פני הרב אף ברגל וא"ש וז"ש לעתיד והשתחוה בשבתות ובחדשים ג"כ כמו ברגל וק"ל: ששה כבשים תמימים. נגד ששה כוכבי לכת כי כוכב שבתאי יהיה בטל לעתיד. ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ידוע דשני מיני כישוף הם בלעם היה אין כחו אלא בפה. ובמדין כתיב וקסמים בידם שהיו פועלים כישוף בידיהם ומכח המזל שולט כישוף ולכן מנחה איפה ומנחה מתת ידו נגד ב' מיני כישוף הנ"ל (אהבת יהונתן).

ח. ואיפה לפר - אמר ר"ש וכי מדת פרים ואילים אחת הן, אלא שאם היו לו פרים מרובים ולא היו להם נסכים יביאו פר אחד ונסכיו ואל יקריבו כלם בלא נסכים, ואם היו שם אילים מרובים ולא היה להם איפתו, יביאו איל אחד ואיפתו ואל יביא כולם בלא איפות. רבי אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר, איפה לפר ואיפה לאיל ואיפה לכבש וכי מדת פרים וכבשים ואילים אחת היא, והלא כבר נאמר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש, אלא מלמד שאיפה גדולה ואיפה קטנה קרויה איפה (מנחות מ"ה).

ז. והשתחוה עם הארץ פתח השער הוא בשבתות ובחדשים לפני ה' - ידוע מאמר חז"ל חייב אדם לקבל פני רבו ברגל שנא' לא חודש היום ולא שבת היום מכלל דבחודש ושבת איבעי ליה למיזל והנה רבים מקשים פתח ברגל וסיים בחודש ושבת. ונראה דכתיב מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות ואי' במד' מן הראוי הי' שצריכין לעלות ולהראות בעזרה ג"כ בשבתות ובחדשים כמו ברגל אך מפני הטרחה לא צותה התורה כ"א ברגל לבד. ולעתיד יהיו נמי עולין בשבתות ובחדשים. ואי' בגמ' כל המקבל פני רבו כאלו מקבל פני שכינה. והנה לפ"ז פטורין מלהקביל פני רבן ברגל כי אין לך גדול מעליית לרגל ולקבל פני שכינה ממש כי כדרך שבא לראות וכי' אמנם כ"ז הוא ברגל אך בשבת ור"ח שאין עולין להשתחות מחוייבים בהכרח לקבל פני רבן כי הוא כאלו מקבל פני שכינה וז"ש מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל. וכן נמי בזמן שאין בה"מ קיים שאין יכולין לעלות ולראות צריך ג"כ ברגל לקבל פני רבו כנ"ל. והנה מעשה השונמית היתה בזמן המקדש ולפ"ז מתורץ הגמ' שפיר חייב אדם לקבל פני רבו ברגל והיינו בזמן שאין בהמ"ק קיים הוכרח לקבל פני רבו אפי' ברגל יען נחשב לו כאלו מקבל פני שכינה. שנאמר לא חודש היום ולא שבת היום מכלל דבחדש ושבת אבעי ליה

לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר-בָּא בוֹ [ט] פִּי נִכְחוּ מִמּוֹל הַמָּקוֹם שְׂבֵא יֵצֵא [י] (מ"ד):
 וְהִנְשִׂיא גַם הוּא בְּתוֹכְכֶם בְּתוֹךְ הָעַם יֵלֶךְ וּבְבוֹאֶם יָבוֹא עִמָּהֶם וּבְצִאתְכֶם מִן הָעִזְרָה יֵצְאוּ עִמּוֹ וְלֹא
 יֵצֵא דֶרֶךְ אוֹתוֹ שַׁעַר שְׂבֵא (רש"י): יֵא וּבְחֻגֵיכֶם בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁנִּקְרָא חַג שִׁמְבִיאִים בּוֹ שְׁלֹמִי חֲגִיגָה וּבְמִזְבְּחֵיכֶם וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה
 וְיוֹהֲכֶם שְׁבֵתוֹךְ הַמָּאָה וְתִשְׁעִים יוֹם שֶׁל יָמֵי הַחֲנוּךְ תִּהְיֶיהָ הַמִּנְחָה אֵיפָה לְפָר הָאֶחָד וְאֵיפָה לְמִנְחָה לְאֵיל
 הָאֶחָד וּלְכֹפֵטִים כְּפִי מִתַּת יָדוֹ נִדְבַת לִיבּוֹ שֶׁהֵם שֵׁשׁ כִּבְשִׁים כְּמוֹ בַר"ח (מלבי"ם) וְשֶׁמֶן תִּיזֵן לְאֵיפָה:
 יב וְכִי-יַעֲשֶׂה הַנְּשִׂיא בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה נִדְרָה עוֹלָה אֶחָד שְׁלֹמִים נִדְרָה לַיהוָה וּפְתַח
 לוֹ אֶת-הַשַּׁעַר הַפְּנִיָה קָלִים הַמְזוּרָחִי לְבַא דֶּרֶךְ שֶׁם וְעָשָׂה הַכֹּהֵן הָעוֹבֵד אֶת-עֲלֹתוֹ וְאֶת-שְׁלֹמִיו
 בְּהִיּוֹת הַנְּשִׂיא עוֹמֵד שֶׁם כָּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְרֵאשׁ חוֹדֶשׁ וְיֵצֵא וְסָגַר הַסּוֹגֵר אֶת-הַשַּׁעַר
 מִיַּד אַחֲרָי צֵאתוֹ כִּי בִימֵי הַחֹל לֹא יִבְאוּ הָעַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת כְּמוֹ בְּשֵׁשֶׁת וּר"ח (רש"י): יג מִלְבַּד הַתְּמִידִים שְׁעוֹשִׂים כָּל יוֹם עוֹד יִבִּיא
 וְכֹבֵשׁ בֶּן-שָׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בִּבְקָר [יא] בִּבְקָר תַּעֲשֶׂה

עיונים והארות

הטעם שצריך לצאת מדרך שער אחר, כתב החסיד יעב"ץ (בספרו על אבות א, ד): "הקפיד הקדוש ברוך הוא שלא יראה השער שתי פעמים פן ישוה בעיניו לשער ביתו, וקירות הבית לקירותיו, וזה שייך רק בעם הארץ שהערכתו למקום היתה רק מצד הדמיון בלבד, ולכן התפעלותו רבה בפעם הראשונה ואחר כך תמעט, אבל הנשיא שהוא מורם מעם והשגתו מצד השכל ולא מצד הדמיון, ככל שיוסיף להתמיד תגדל הערכתו ואהבתו, ולכן יצא מדרך השער אשר בא בו".

ביאור הדברים הוא, שבתכונת נפשו של האדם טבועה מדת ההסתגלות, ולפעמים יש לאדם התעוררות לקדושה, ובשעה הראשונה היא כאש יוקדת בערה בו, אבל עם הזמן החולף הולכת ודועכת קמעה קמעה, ועל כן מוטל על האדם לשמור שלא תשקוט האש, ותוסיף ללהט כאשר בתחילה.

והנה חרדת קודש אופפת את העולה בית ה' בעת הכנסו בשער הבית, וכדי לשמור על אותה חרדה שלא תפוג, הקפיד הקדוש ברוך הוא שלא יצא דרך אותו השער, שאם יראה את אותו שער שתי פעמים, תסור החרדה ממנו, עד שישוה בעיניו כשער ביתו, וקירות הבית כקירותיו.

ומכאן שעל עובד ה' ליתן דעתו על כך, שכל התעוררות של קדושה לא תדעך, והרבה הרבה יש לאדם לעמוד כדי לשמור על רענותה של התעוררות, שתשאר תמיד במידתה הראשונה, וכך יעלה מעלה מחיל אל חיל (שיחות מוסר חיי שרה תשל"ג).

יא. וכבש בן שנתו עולה ליום לה' בבקר וכו' - רבים מקשים למה לא נאמר ג"כ תמיד של בין הערבים. ונראה דהנה תמיד של שחר מכפר על הרהורי הלב ותמיד של בין הערבים על טעותו בגירסא שלמד בלילה דלא איברא ליל' אלא לגירסא אך לעתיד יקויים והי' לעת ערב יהיה אור ולא יוצרכו לתמיד של בין הערבי' רק לתמיד של שחר לכפר על הציצם בשכינה שזה יהי' חטאם לעתיד כנ"ל וק"ל (אהבת יונתן).

ט. לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא - מובא בילקוט שמעוני, שערים שטבעו בארץ, עתידים לעלות להתחדש כל אחד ואחד במקומו, ושער החצר הפנימית הפונה קדים, ששת ימי המעשה יהיה סגור, וביום השבת הם נפתחים מאליהם, ועל ידי זה יודעים שאותו יום הוא יום השבת, וכן בראש חודש יהיו ישראל עומדים ורואים את הדלתות נפתחות מאליהן, ויודעים, שבאותה שעה עלתה הלבנה ומקדשים את החודש בעליונים. ומובא על זה במסגרת השער (שער בת רבים) כי לעתיד לבוא יהיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת ימי בראשית, ומובא במדרש: שלעתיד לא יהיה לילה, ואם כן, לא יהיו יודעים אימתי שבת וראש חודש, לכך יהיה השער פתוח ביום השבת וביום החודש, והשער לא יסגר עד הערב, ומזה ידעו מתי שבת ומתי ראש חודש.

אפשר לפרש בדרך רמז, כי צריך כל אדם ללכת בדרך הממוצע, כיון שהרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי שלא לעבוד כלל ולא עלתה בידם (כמבואר במסכת ברכות דף ל"ה:), והנה דרום רמז לחכמה וצפון לעשירות, ולפי זה יש לומר, כי אם יכנס האדם בתחילת היום בשער דרום דהיינו בשער התורה והחכמה, יכול לצאת משער צפון שהוא שער עולם הזה, (דהיינו שמותר לו להתעסק בפרנסתו), ואם יכנס בשער צפון, דהיינו שבתחילת היום עסק בפרנסתו, צריך לצאת משער דרום, שלכל הפחות בסוף היום יעסוק בתורה. אבל הנשיא שעליו נאמר "וירו משפטיך ליעקב", צריך כל היום לעסוק בתורה, באותו שער שנכנס צריך לצאת, אבל במועדים שגם הנשיא צריך לקיים "חציו לכם", מותר לעשות ככל אדם, דהיינו להכנס בשער התורה, ולצאת בשער שכנגדו (מסגרת השער).

י. ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא.

אֶתֹּוּ בִשְׁבִיל־הַמִּילֹואִים (מ"ד): יָד וּמִנְחָהּ תַעֲשֶׂה עָלָיו עַל הַכֶּבֶשׂ הַנוֹסֵף שֶׁבֵּא לַמִּילֹואִים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר
שְׁשִׁית הָאֵיפָה סֹלֶת וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהֵינִן לָרֶם לְרֹכֵךְ אֶת־הַסֹּלֶת וּלְבָלוֹל בּוֹ אֶת הַסֹּלֶת
בְּשֶׁמֶן הַרְבֵּה, וְזֶה יִהְיֶה מִנְחָהּ לַיהוָה מִלֶּבֶד מִנְחַת הַתְּמִיד שֶׁל שַׁחַר שֶׁהוּא חֲקֹות עֹלָם תְּמִיד יַעֲשׂוּ אֶת עֹלֹת
הַתְּמִיד וּמִנְחָתוֹ כַּדֹּלֶקֶת (מ"ד): טוֹכִי מִלֶּבֶד קֶרֶבֶן הַמִּילֹואִים יַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ הַתְּמִיד וְאֶת־הַמִּנְחָה
וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּכָל בֹּקֶר יִקְרִיבוּ, וְהִיא עֹלֹת תְּמִיד כִּפִּי שְׁצִיזְתָּהּ הַתּוֹרָה (מ"ד):